EMINESCU

VERSURI DIN MANUSCRISE

Mihai Eminescu (1850–1889) este cea mai importantă figură a literaturii române din secolul al XIX-lea și autorul cu cea mai mare influență asupra creației literare din secolul ce i-a urmat. O personalitate care a făcut epocă, acea epocă pe care istoriile literare și manualele o numesc, pe drept cuvânt, a „marilor clasici". Puternica înrâurire a poetului, la îndemnul căruia au început să scrie cei doi prieteni ai săi, Slavici și Creangă, a făcut ca literatura română să cunoască, la sfârșit de secol XIX, momentul ei de clasicitate.

La scurtă vreme după moartea sa, și nu fără legătură cu mărturiile contemporanilor ce făcuseră din extrema suferință a vieții și din „nebunia poetului" un fundal pentru lectura poeziei sale, figura lui Eminescu a căpătat dimensiuni mitice, iar poezia sa a devenit, în mentalul colectiv al românilor, Poezia însăși. Foarte curând a fost recunoscut drept „poet național", iar editarea operei sale a reprezentat una dintre cele mai mari provocări pentru filologia românească. Titu Maiorescu a alcătuit și a pus în circulație, în 1883, o foarte inspirat alcătuită ediție de consacrare. În anii '30 ai secolului trecut, Perpessicius a inițiat ediția științifică de *Opere*, un act cultural unic la noi, continuat și dus la capăt, până în anii '80, de o echipă a Muzeului Literaturii Române, condusă de Petru Creția și D. Vatamaniuc.

EMINESCU

VERSURI DIN MANUSCRISE

ediție de
IOANA BOT și CĂTĂLIN CIOABĂ

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Iuliana Glăvan
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

© Humanitas, 2015, pentru prezenta ediţie (ediţia tipărită)
© Humanitas, 2016 (ediţia digitală)

ISBN 978-973-50-5168-6 (pdf)

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Din penumbra tiparului

Dacă privim în urmă, scrutând cei peste o sută de ani care au trecut de când poeziile lui Eminescu au început să fie editate, nu putem să nu constatăm că opera sa, așa cum a ajuns până la noi, este asemeni unui aisberg. Partea sa vizibilă se înalță atât de semeț și de sus, încât ne creează vrând-nevrând iluzia întregului, făcându-ne să uităm că toate aceste înălțimi au dedesubtul lor, în partea care nu se vede, profunzimi fascinante, ce se cer la rândul lor explorate. Contemplăm marile reușite ale creației sale, fără să cunoaștem adâncimile nebănuite care le susțin.

Între timp, fiecare rând scris de Eminescu a văzut lumina tiparului, așa cum, pe bună dreptate, Nicolae Iorga a spus foarte devreme că se cuvenea făcut. Ediția critică de *Opere,* întemeiată de Perpessicius, a împlinit pe de-a-ntregul această sarcină. În paginile ei descoperim întregul șantier literar eminescian, restituit de editor cu maximă acuratețe. Primele cinci volume, alcătuite chiar de întemeietorul ediției, cuprind *întreaga operă poetică*, organizată în jurul antumelor, care, fiind creații ce exprimă în cel mai înalt grad „voința autorului", trebuiau, cum se cuvenea, să stea în centrul atenției. S-au găsit totodată postume de mare valoare printre foile din „lada cu manuscrise", iar ele au fost scoase rând pe rând la lumină, aflându-și locul cuvenit în arhitectura creației sale.

Însă poezia lui Eminescu este de o diversitate atât de mare, încât efortul de editare nu poate fi socotit încheiat odată cu această restituire. Asta dacă vrem să o cunoaștem mai mult, dacă înțelegem că opera sa trebuie mereu revizitată, că fiecare epocă trebuie, așa-zicând, să se „sincronizeze" cu ea. Chiar dacă deținem deja ediții excelente, rămâne totuși mereu deschisă posibilitatea unor noi abordări, menite să recreeze arhitectura internă a unei opere a cărei apariție în cultura noastră a fost legată, pe drept cuvânt, de ideea de miracol. Cuvântul nu vrea să fie hiperbolic, ci se referă la un lucru care se întâmplă și s-a întâmplat în orice cultură la un moment dat, când unui scriitor îi este dat să așeze limba literară pe un făgaș, pe o cale proprie a posibilităților de expresivitate.

Există motive clare ale unei astfel de „întâmplări". Mai întâi, acela că Eminescu poate fi socotit primul „scriitor profesionist" din literatura noastră, exersat în toate genurile și stilurile existente la acea dată, dar și faptul că, în mod excepțional, viața proprie s-a consumat laolaltă cu actul creației: el „trăia scriind", spune Petru Creția, iar efervescența scrisului în viața sa este un lucru de care editorii trebuie să țină seama de fiecare dată când îi pun opera în pagina tipărită. În sarcina lor a rămas de altfel, prin forța împrejurărilor, chiar efortul de a oferi *imaginea definitivă asupra operei lui Eminescu*. Dar, tocmai fiindcă miza a fost întotdeauna atât de mare, și-a făcut loc aici o anumită prejudecată, ale cărei temeiuri sunt legitime, dar care nu rămâne cu toate acestea mai puțin ceea ce este: o „prejudecată a nedesăvârșirii" (TE, 52) poemelor din manuscrisele eminesciene, care i-a făcut de pildă pe descoperitorii postumelor să se întrebe, la început de secol XX, dacă acestea merită într-adevăr să devină accesibile publicului larg, și nu exclusiv

specialiștilor, și dacă nu cumva pun într-o lumină nepotrivită o creație care s-a consacrat inițial, odată cu ediția Maiorescu, exclusiv prin piese de vârf. Se avea mereu în vedere o presupusă „voință a autorului", care desigur că trebuie respectată, în măsura în care există indicii clare că ea s-a manifestat în privința unui corpus *ne varietur* al operei, dar care în cazul lui Eminescu e adesea foarte vagă și, în orice caz, dificil de reconstituit. Sau, dacă o reconstituim cu fidelitate, ea devine dificil de urmat, pentru că știm, de pildă, că Eminescu dorea să își reunească versurile într-un volum, pentru care avea și un titlu, *Lumină de lună*, dar cu ocazia aceasta plănuia să excludă din sumar numeroase poeme pe care le publicase deja în *Convorbiri literare*. După cum mai știm că, în unele momente de criză, autorul socotea că nu poezia este forma literară pentru care e hărăzit – sau pentru care vremurile în care trăiește sunt cele potrivite. Se visa romancier și, mai ales, mai intens, dramaturg – iar versurile și le vedea, atunci, ca pe un atelier pregătitor al unei creații viitoare, foarte diferită de ele.

La nivelul detaliului, al pașilor mici care se cer parcurși pentru stabilirea unei ediții definitive și complete a operei, Eminescu le-a luat-o întru câtva înainte editorilor săi, adică a făcut în limite restrânse el însuși, mai întâi, ceea ce mai târziu a căzut în sarcina lor: încă din tinerețe întâlnim acte incipiente de autoeditare, în acele caiete caligrafiate și păstrate cu grijă, unde poeziile erau transcrise pe curat, rearanjate, rectificate etc. Dar editorul trebuie să țină seama deopotrivă și de faptul că acest efort al poetului însuși a stat, în cele din urmă, sub zodia lui „n-a fost să fie": din cauza catastrofei de ordin biografic din vara lui 1883, discernământul său auctorial nu s-a putut pune până la capăt în slujba destinului postum al operei sale. Petru Creția demonstrează credibil că, dincolo de asemenea gesturi mici

vizând o autoeditare, nu putem totuși identifica o „voință a autorului", exprimată clar și univoc, în cazul lui Eminescu. Că această absență a grevat actul editării, lăsându-l pradă adesea unor fatale „șovăieli" și „necutezări": „În spatele acestor șovăieli sau necutezări se află de fapt o prejudecată legată de ceea ce se numește «ultima voință a autorului». Noi susținem aici, cu prețul bunului nostru nume, că, în cazul lui Eminescu, așa ceva nu există. Nici măcar în cazul poeziilor publicate de el, cum se știe, doar în periodice, nu lipsesc semnele că la unele ar fi renunțat, iar pe altele le-ar fi remaniat și poate, dându-i-se o viață infinită, la nesfârșit. Și iarăși pe atâtea altele le-ar fi lăsat, cum le-a lăsat (din punctul de vedere al ultimei voințe), în paragină și neașezare. Așa era și așa i-a fost dat. Iar dacă ar fi avut ultima lui vrere de poet într-o ediție definitivă, publicată, cum atâta a vrut, de el însuși, am fi pierdut tezaure de poezie. În materie de Eminescu, Eminescu nu avea cum fi o instanță critică decisivă, poetul fiind mai mare decât gustul și criteriile lui contingente." (UnD, 16–17).

Este o constatare corectă și plină de consecințe. Căci, privind în urmă, mai ales către ediția academică de *Opere,* devenită referință absolută în cercurile specialiștilor, observăm că, organizată în jurul antumelor, ea introduce în teritoriul unei opere de o extraordinară vitalitate și organicitate, cum este cea a lui Eminescu, un imperativ al sistematizării, al ordonării unui peisaj amplu, după principii care sunt ce-i drept clare și sunt urmate cu consecvență, dar care se dovedesc în cele din urmă simplificatoare. Despre ce este vorba?

Organizarea întregii creații poetice în jurul antumelor se face, totuși, printr-un proces de includere a nenumăratelor crâmpeie de versuri, pe care le găsim transcrise de Perpessicius în interiorul aparatului critic, în perimetrul

de iradiere (în „atelierul") titlurilor care au ajuns la formă definitivă – și care pentru cunoscătorii operei reprezentau deja-știutul în jurul căruia se puteau face noi explorări. Dar s-a întâmplat astfel că teritorii întregi de vers cu sunet inedit și cu sursă de inspirație vădit diferită de ceea ce e socotit în genere drept „produs final" au fost puse într-un soi de subordonare, mult prea strictă, față de marile poeme. Ceea ce creează cititorului atent al ediției nu numai senzația că există în paginile aparatului critic lucruri prețioase de descoperit, dar și o mare nedumerire: dintr-odată îi apare nefiresc zelul sistematizator al editorului, care pare să nu fi ținut cont de autonomia pe deplin vizibilă a multor unități de vers și a sistematizat, inginerește, un peisaj pe care, ca să-l poți privi în toată complexitatea sa, trebuie să lași o clipă deoparte instrumentele topografului. Se întâmplă în plus – parcă spre a confirma încă o dată inadecvarea procedeului – că așa-numitele „forme preliminare" sau „variante" sau „avantexte" ale unui poem consacrat nu sunt preliminare doar pentru acesta și nu derivă din el ca ramuri fără rod, ci, dimpotrivă, ele sunt totodată intim legate de altele, de o factură complet diferită. Există în fapt o *rețea* de versuri în manuscrisele eminesciene, iar asta face ca ceea ce socotim a fi doar „formă preliminară" să fie de fapt, dacă știm să privim, o formă autonomă în contextul acesta de permanentă întrețesere tematică și stilistică a versurilor puse pe hârtie de Eminescu.

Dar editorul Perpessicius, în ciuda principiilor de editare pe care le urmează consecvent, nu e totuși opac în fața acestui fenomen al „circulației" versurilor dintr-un atelier într-altul, precizând că are loc o adevărată „irigație lirică" și că parcursul versiunilor succesive, departe de a fi liniar, este unul în zigzag. Ne spune el însuși că „Eminescu nu se teme niciodată de versul imperfect, câtă vreme îl știe tranzitoriu"

(EdP III, 119), dar observă totodată că tranzitoriul traversează uneori forme perfecte. Ele stârnesc uimirea oricui tocmai prin faptul că au fost părăsite de autor și, când sunt îmbrățișate de o privire comprehensivă, creează impresia unui sunet de fond al atelierului poetic eminescian, unde perfecțiunea se face auzită chiar și în ceea ce e tranzitoriu. Pentru cunoscătorul atent, întâlnirea cu formele tranzitorii perfecte reprezintă momentul în care aude un „murmur al variantelor", adică „al tuturor posibilităților de exprimare a unei idei poetice" (MV, 7). Perpessicius „simte", la rândul lui, că principiul însuși al editării nu se adecvează în totalitate corpusului de poeme pe care are a-l organiza; și de aceea ține să marcheze multe dintre locurile care fac excepție. Cu alte cuvinte, editorul pare să intuiască limitele demersului său (care sunt, de fapt, limitele metodologice ale ediției genetice de manuscrise, realizate în Europa interbelică) și să lase o cale deschisă viitoarelor descoperiri ale operei, din puncte de vedere diferite. Atunci când, în notele sale ample, strânse laolaltă în volume separate, el transcrie tot ceea ce rămâne, ca vers, în afara poemelor autonome, nu uită să spună că acolo se află atâtea și atâtea „crâmpeie închegate" (EdP V, 302) și că va fi necesar, cândva, „…să se adune cioburile diamantine ale atâtor versuri sau strofe căzute, ca o pilitură de aur, din strungul meșteșugarului" (EdP V, 6). Perpessicius se referă astfel la ceea ce numeam, în deschiderea acestor pagini, partea nevăzută a aisbergului eminescian.

Volumul de față adună tocmai asemenea versuri, restituite și risipite în aparatul critic al ediției de *Opere*, dar oarecum strivite acolo prin subordonarea față de un poem sau altul. Prin această prezentare separată, ele sunt cu bună știință „rupte" de legătura lor ombilicală cu marile poeme, la a căror desăvârșire au contribuit uneori (cel puțin în

opinia editorului…), dar în care nu se poate spune că s-au vărsat cu totul. Au rămas ele însele niște „crâmpeie închegate", pe care se cuvine din plin să le auzim în sunetul lor propriu. Ce-i drept, ele au fost deja tipărite în mărunta literă a aparatului critic și sunt în fond oricui disponibile în ediția completă a *Operelor*, dar în postura de plante firave aflate în umbra arborilor mari. Perspectiva aceasta asupra lor aparține, insistăm, editorilor manuscriselor, iar nu autorului însuși (ale cărui intenții nu pot fi reconstituite mai mult decât s-a făcut deja). În definitiv, despre toate aceste versuri *nu se poate spune propriu-zis că au văzut „lumina tiparului", ci, mai exact, că au rămas în penumbra lui.*

Așa stând lucrurile, e limpede că o operă de asemenea organicitate nu poate fi lăsată înghețată într-o arhitectură unică, datorată unei singure lecturi – chiar dacă aceasta aparține unui specialist de talia lui Perpessicius. Iar ediția de față își propune să pună laolaltă asemenea poeme care, așezate în penumbra tiparului și în anticamera uitării, accesibile până acum mai ales specialiștilor textului eminescian, iar nu cititorului „îndrăgit" de poezie (cu o expresie a lui Eminescu), sau celui curios, sau celui pur și simplu sătul de inventarul textelor eminesciene consacrate și prea des utilizate… etc., totuși viețuiesc prin ele însele și „nu par rupte de nicăieri, ci sunt grăitoare prin ele însele" (UnD, 11). Șansa care se deschide prin acest demers de luminare a penumbrei este, bineînțeles, de a descoperi surprinzătorul chiar în inima deja-știutului, de a descoperi „voci eminesciene" pe care nu le cunoșteam, fiindcă nu se lăsau auzite, fiindcă nu știam unde sau cum să le căutăm.

Ne-am dorit să facem o ediție ușor de mânuit, în care plăcerea de a citi să stea pe primul loc, fără a neglija nici o clipă semnele (cât mai discrete posibil) ale restituirii științifice a

textelor. Cititorii care doresc să meargă mai departe cu inserția poemelor în ansamblul operei vor găsi aici indicațiile necesare pentru a deschide ediția critică a *Operelor* la paginile potrivite. Cei care vor doar să citească un nou Eminescu, sau măcar un Eminescu altfel decât l-am învățat cu toții „la școală" (oricare ar fi fost aceasta…), vor avea aici un volum compact și totodată plin de posibile invitații la lecturi de plăcere, la răsfoiri diletante, la căutări de – cine știe? – noi forme poetice pentru ceea ce, în sufletele lor, caută a se exprima. Vor descoperi, poate, că acest mare poet de la sfârșitul secolului al XIX-lea scria într-o limbă foarte apropiată nouă, celor de azi, și că scria despre subiecte care ne pot oglindi și pe noi, trăitori ai unui alt veac, cititori ai unei alte literaturi. Și o vor descoperi cu propriile puteri de lectură: nu pentru că așa au aflat din alte cărți, nu pentru că așa le-a spus (poate, într-un moment sau într-un mod nepotrivit) altcineva. Ci pentru că opera acestui mare scriitor se pretează la asemenea descoperiri – iată marele pariu al ediției de față. Am vrut să venim spre cititorii de toate felurile cu o carte a porților deschise spre cât mai multe teritorii ale creației eminesciene.

Nu toate vocile lirice care scandează aceste versuri vor suna cu totul nou, pe fundalul amintirilor fiecăruia dintre noi despre lecturi eminesciene mai vechi. Unele dintre ele sunt, cu adevărat, inedite în comparație cu timbrul aulic, neoclasic, al majorității marilor poeme antume, sau cu tenebrele romantice, revoltat-titaniene, ale postumelor care i-au fascinat, de pildă, pe un G. Călinescu sau un Ion Negoițescu (ca să numim doar doi dintre exegeții eminescieni ale căror perspective au dat lentile de lectură receptării poetului de-a lungul secolului abia încheiat). Dar cele mai multe sunt mult mai discret înnoitoare în raport cu opera cunoscută publicului larg. O silabă în plus, uneori, pentru versuri al căror model (eminescian) ne sună în urechi poate

însemna, de fapt, să îl surprindem pe poet în căutarea unor noi forme expresive. Adeseori, aceste căutări se aseamănă unui cazan alchimic din care se va naște, poate, marea poezie, dar care deocamdată adună în el și cioburile unor proiecte abandonate, și fărâme din discursuri rostite de alții, și fervoarea unei spuneri care iese la lumina paginii fără să țină cont de constrângerile unui proiect anume.

Sunt, apoi, poeme surprinzătoare pentru fațetele spiritului creator eminescian pe care le revelează: versuri cantabile și ușoare, destinate (cel mai probabil) vreunei agape junimiste prietenești, versuri ale unui poet fericit în împlinirea iubirii sale, versuri unde se construiește, cu energie vizionară, o lume senină și echilibrată, neamenințată încă de nici un principiu al răului, o lume a fericirii pur și simplu. Asemenea lumini ale chipului creatorului au fost mult prea rar găsite de cei care i-au citit și comentat opera „majoră". Are mai puțină importanță, credem, faptul că ele au trecut foarte rar din atelierul poetic eminescian către scrierile finisate sau considerate – de poet, precum și de editorii săi – drept „scrieri majore" (imediat publicabile). Ceea ce contează este că, ieșite de sub pana lui Eminescu acum mai bine de un veac, aceste poeme devin astăzi accesibile cititorului „pur și simplu", cititorului *în toată puterea cuvântului*, pentru o lectură cât mai depărtată de prejudecățile ce, iradiind dinspre mitologiile care-l au în centrul lor pe „poetului național", au impietat adesea receptarea operei lui ca literatură, ca literatură „pur și simplu".

Volumul de față se mai opune, explicit, și unui alt clișeu lipit asupra poetului de posteritatea sa: acela al creatorului inspirat, prin pana căruia se exprimă, neîntreruptă de nimic și în chip neapărat genial, o transcendență a ideilor, dacă nu chiar a Ideii. Acest clișeu își are rădăcinile în modelul

romantic al geniului, pe care nu numai Eminescu îl folosise, ci și – mai ales, mai simplu, mai lipsit de nuanțe – primii săi exegeți, și apoi o întreagă tradiție a receptării sale. Îl putem descoperi pe Eminescu trudind asupra unei idei, asupra unei imagini, asupra unei forme, la fel de bine cum îl putem vedea scriind sub impulsul neostoit al unei inspirații violente, vizionare. Vedem aici – poate mai bine decât în alte părți – efortul creator și căutarea formei, a cuvântului perfect, tot astfel cum vedem nașterea unor experimente poetice îndrăznețe și care nu au trecut, toate, pragul spre opera finită. Dar vedem și cum anume ceea ce a fost șlefuit cu migala giuvaergiului e lăsat să cadă în uitarea manuscriselor, de unde nimeni nu mai poate spune cu certitudine azi că autorul voia să îl mai scoată vreodată. Suspendată de boală și de prea timpuria moarte, creația eminesciană a rămas, e adevărat, mereu sub semnul posibilului, dar redescoperirea unor asemenea pagini ne poate ajuta, iată, să dăm mai multă concretețe tocmai acestui posibil.

*
* *

Secțiunea de „Note“ însoțitoare și bibliografia au fost întocmite de Ioana Bot. Selecția textelor, precum și „Cronologia“, de Cătălin Cioabă.

Textele antologate au fost preluate, în majoritatea lor, din ediția de *Opere* îngrijită de Perpessicius, respectiv din volumele care cuprind aparat critic: I (secțiunea „Note și variante“), II („Note și variante: de la *Povestea codrului* la *Luceafărul*“), III („Note și variante: de la *Doina* la *Kamadeva*“), V („Note și variante • Exerciții și moloz“). Un număr de zece poeme au fost antologate din numărul special al revistei *Manuscriptum*, alcătuit de Petru Creția în 1991.

La sfârșitul fiecărui poem am menționat, între paranteze drepte, coordonatele necesare pentru localizarea versurilor în ansamblul creației eminesciene: numărul manuscrisului și al filei, anul redactării, volumul și pagina ediției Perpessicius, precum și, pe ultimul loc, numărul paginii din prezentul volum unde poate fi aflată nota aferentă poemului. (Oferim aici, ca exemplu, datele ce însoțesc prima poezie din volum: [2262, 52–52 v. | 1869 | EdP V, 46 | 215].)

Din dorința de a alcătui o ediție cât mai accesibilă tuturor cititorilor, am actualizat constant ortografia poemelor. N-am intervenit în descifrarea editorilor consacrați, ci ne-am străduit să obținem doar un corpus ușor de citit, fie că este vorba despre o lectură continuă (de la început la sfârșit, ordonarea cronologică a poemelor poate însoți o astfel de experiență) sau de o lectură capricioasă, subiectivă, diletantă (oriunde va fi deschisă antologia, semnele ce însoțesc poemele s-au dorit a fi ușor de înțeles). Notele au fost scrise în ideea familiarizării cititorului cu aceste – probabil, pentru foarte mulți – noi creații eminesciene.

Editorii

Familia

1812 – se naște Gheorghe Eminovici, tatăl poetului. **1816** – se naște mama poetului, Raluca Iurașcu. **1840** – la 26 iunie are loc căsătoria între Gheorghe Eminovici și Raluca Iurașcu, din care vor veni pe lume unsprezece copii. Mihai va fi cel de-al șaptelea. **1841** – Gheorghe Eminovici e făcut căminar de Vodă Mihail Sturdza. I se nasc, în anii următori, Șerban (1841), Nicolae (1843), George (1844), Ruxandra (1845), Ilie (1846), Maria (1848).

1850
Anul nașterii

La 15 ianuarie se naște, la Botoșani, Mihai. La 21 ianuarie e botezat în Biserica Uspenia din oraș, naș fiindu-i bunicul după mamă, stolnicul Vasile Iurașcu. A trăit în primii ani la Botoșani, iar după 1852 la Ipotești.

Se nasc apoi Aglaia (1852), Harieta (1854), Matei (1856) și un alt frate, Vasile, mort de timpuriu.

1858 –1863
Elev în Cernăuți

În 1858 este înscris direct în clasa a treia la școala primară National Hauptschule din Cernăuți, pe care o va urma până în 1860. În clasa a patra este, la învățătură, al cincilea din 82 de școlari.

În toamna lui 1860 se înscrie la gimnaziu, unde îl are ca profesor pe Aron Pumnul, suplinit apoi de I.G. Sbiera. Repetă, din cauza matematicilor, clasa a doua. Din aprilie 1863 nu mai figurează în cataloage. Cauza părăsirii școlii pare a fi dorul de casă, deoarece e relatată fuga sa la Ipotești, unde va rămâne între aprilie 1863 și februarie 1864.

1864
Primul turneu teatral

În februarie, tânărul Eminovici face o cerere de bursă pentru a putea continua gimnaziul la Botoșani, însă aceasta este respinsă de minister.

Din martie au loc la Cernăuți spectacole ale trupei Fanny Tardini-Vlădicescu. Revenit în oraș pentru continuarea studiilor în particular, Mihai asistă la reprezentații și părăsește iarăși școala, în mai, pentru a însoți trupa de teatru până la Brașov și Sibiu.

În septembrie revine cu trupa la Botoșani. În octombrie 1864 se angajează, pentru scurt timp, pe post de copist în administrația județului Botoșani. În noiembrie, compania Tardini-Vlădicescu are din nou reprezentații la Cernăuți.

1865
Al doilea turneu teatral – În biblioteca lui Aron Pumnul

În martie renunță grăbit (fără a încasa ultimul salariu) la postul de copist din Comitetul permanent al județului Botoșani. Trupa Tardini-Vlădicescu părăsește tot atunci Cernăuțiul, iar Eminescu „dispare". În toamna aceluiași an se întoarce în Cernăuți și reîncepe școala. Locuiește la Aron Pumnul, unde îngrijește de biblioteca pusă de acesta la dispoziția elevilor, care cuprindea tot ce era reprezentativ la acea dată pentru cultura română. Eminescu donează trei cărți acestei biblioteci, în al cărei catalog – denumit *Consemnăciunariu* – tot el inventariază volumele.

1866
Anul debutului

În ianuarie se stinge din viață Aron Pumnul. Sub numele de „M. Eminoviciu, privatist", publică o odă funebră ce va apărea împreună cu alte șase poezii în broșura *Lăcrămioarele învățăceilor gimnăziaști den Cernăuți la mormântul pre iubitului lor profesor Arune Pumnul*.

Pe 9 martie debutează în *Familia* din Pesta cu poezia *De-aș avea*, prilej cu care Iosif Vulcan (după cum susține acesta) îi schimbă numele din Eminovici în Eminescu. În același an îi sunt publicate, tot acolo, încă cinci poezii.

După moartea lui Aron Pumnul renunță la continuarea școlii în Cernăuți. Pleacă la Blaj, unde ajunge în iunie și rămâne până în toamnă, sub pretextul continuării studiilor, fără să se preocupe însă prea mult de situația sa școlară. Adevăratul motiv pare să fie dorința de a vedea Blajul („Te salut din inimă, Romă mică!") și de a călători prin țară, culegând folclor. Locuiește în Blaj unde se nimerește, adăpostit adesea de tineri seminariști de vârsta sa. Din mărturii aflăm că era prețuit pentru poeziile publicate în *Familia* și că impunea prin cunoștințele sale în materie de literatură națională, fiind totodată un bun vorbitor al limbii germane.

1867
Peregrinări. De la Blaj la București

De la Blaj pleacă la Sibiu. Aici îl va căuta pe N. Densușianu, și el colaborator la *Familia*. Din Sibiu, prin Rășinari, îndrumat de preotul de acolo, bunic al lui Octavian Goga, va trece munții în Țara Românească, ajungând la București. În august este descoperit în portul Giurgiu de trupa lui Iorgu Caragiale, care îl angajează ca sufleor. Îl cunoaște pe I.L. Caragiale, nepotul actorului. Iubire pentru actrița Lina (Eufrosina) Popescu.

Colaborează în continuare la *Familia* (apar *Ce-ți doresc eu ție*, *dulce Românie* și *La Heliade*).

1868
Sufleor

Din mai până în septembrie se află în Ardeal cu trupa Pascaly, trecând prin Brașov, Sibiu, Lugoj, Timișoara, Arad, Oravița, Baziaș. La Arad îl cunoaște pe Iosif Vulcan, încredințându-i spre publicare alte două poezii.

Revenit în București, este angajat, la recomandarea lui Mihai Pascaly, „sufleor II și copist al Teatrului Național" pe o durată de șase luni. Apare pe scenă și ca interpret, în rolul ciobanului din *Răzvan și Vidra*. Locuiește în casa lui Pascaly și se află adesea în compania actorilor Matei Millo și Matilda Dimitriade. Traduce, la îndemnul lui Pascaly, *Arta reprezentării dramatice* de Enric Theodor Rötscher.

1869
Plecarea la Viena

La 1 aprilie intră în societatea literară *Orientul*, inițiată de Gr.H. Grandea, al cărei scop era să culeagă creație populară și să strângă documente de istorie națională. Eminescu urma să adune folclor din Moldova.

În primăvară însoțește trupa Pascaly într-un turneu prin Iași, Cernăuți și Botoșani. Aici își reîntâlnește familia și este reținut cu promisiunea că va fi trimis la studii în Viena. Părăsește definitiv teatrul. Legăturile cu familia fuseseră întrerupte de aproape trei ani, în București evitând chiar întâlnirile cu fratele său Iorgu.

În toamna anului pleacă la Viena, unde, lipsindu-i atestatele de studii, se înscrie doar ca auditor extraordinar la filozofie. Audiază în paralel cursuri de drept, medicină, limbi romanice, istorie antică. Se împrietenește cu Ioan Slavici, Al. Chibici-Râvneanu, T.V. Ștefanelli, Samuil Isopescu, Iancu Cochinschi, Petru Novleanu, Teodor Nica, Ioan Bechnitz.

Din septembrie datează prima sa fotografie, făcută la Praga, în atelierul lui J. Tomás.

Participă activ la viața studențimii române, ca membru al celor două organizații studențești (*România* și *Societatea literar-științifică*), contribuind la unificarea lor ulterioară în Societatea România Jună (președinte I. Slavici, secretar, M. Eminescu).

1870
Legături cu Junimea

Împreună cu un grup de studenți români, îl vizitează de Anul Nou pe domnitorul Alexandru Ioan Cuza la locuința sa din Viena.

În ianuarie publică în revista *Albina* din Pesta o recenzie în care apără memoria lui Aron Pumnul împotriva lui D. Petrino. Textul, intitulat *Despre curentele filologice românești din Bucovina*, dovedește o bună cunoaștere a opiniilor filologice ale lui Titu Maiorescu, pe care le supune implicit criticii.

Tipărește în *Federațiunea* din Pesta (sub pseudonimul Varro) articole de politică națională.

Trimite pentru prima oară poezii la *Convorbiri literare* din Iași. Iacob Negruzzi îi atrage atenția lui Maiorescu asupra tânărului poet. La 15 aprilie debutează în *Convorbiri literare* cu *Venere și Madonă*. Poartă corespondență cu Iacob Negruzzi, pe care-l întâlnește în vară la Viena. La 15 august i se publică, pe prima pagină a *Convorbirilor*, poemul *Epigonii*.

Participă intens la lucrările pregătitoare pentru serbarea de la Putna, plănuită de organizațiile studențești ca serbare națională cu ocazia aniversării a patru sute de ani de la ctitorirea mănăstirii. Se deplasează în Bucovina și la București, pentru a organiza campania de presă. Corespondează cu Titu Maiorescu și îi trimite o scrisoare deschisă lui D. Brătianu. Plănuită pentru 15 august, serbarea se va amâna însă cu un an din cauza neînțelegerilor din comitetul de organizare și a izbucnirii războiului franco-prusac.

1871
Serbare națională la Putna

Își continuă studiile la Viena. Publică în continuare în *Convorbiri*.

Participă la pregătirea serbărilor de la Putna. Pleacă împreună cu grupul de organizatori din Viena către Cernăuți și Putna. La 15 august are loc serbarea națională și populară la care participă peste 3 000 de reprezentanți din toate provinciile românești. Organizatorii se bucură de sprijinul multor personalități politice din țară – M. Kogălniceanu e prezent la serbări. Eminescu nu ia cuvântul la congresul studențesc (vorbesc Ioan Slavici și A.D. Xenopol).

În septembrie vizitează pentru prima oară Junimea din Iași, înscriindu-se în albumul Societății.

În octombrie revine la Viena, reluându-și studiile.

1872
„Poet în toată puterea cuvântului" – Plecarea la Berlin

În primăvară o cunoaște pe Veronica Micle, aflată la tratament în Viena.

Apare, în numărul din mai al *Convorbirilor*, ultima parte din studiul lui Titu Maiorescu, *Direcția nouă în poezia și proza română*, în care Eminescu (considerat drept „poet în toată puterea cuvântului") este introdus imediat după Alecsandri.

La 1 septembrie citește la Junimea, în Iași, nuvela *Sărmanul Dionis* și *Panorama Deșertăciunilor: Egipetul*, tipărite ulterior în *Convorbiri*. Eminescu și Slavici primesc subvenții din partea Junimii pentru continuarea studiilor la Berlin și Viena.

În noiembrie Eminescu sosește la Berlin, și în decembrie se înscrie, cu întârziere, la universitate, de astă dată ca student ordinar la filozofie. Frecventează cursuri de filozofia științei și istorie antică, dar este interesat totodată și de cursuri de drept roman, german, englez, de medicină, sanscrită, istoria religiilor, mitologie, geografie și etnografie.

1873
Student la Berlin

Urmează cursuri de filozofie la universitate. Lucrează în paralel la Agenția Diplomatică Română din Berlin, aflată o vreme sub conducerea junimistului Th. Rosetti. În toamna anului continuă studiile.

La 29 septembrie se stinge din viață la Ipotești fratele său Iorgu Eminovici, în vârstă de 29 ani.

1874
Încercări doctorale – Director de bibliotecă

În corespondența purtată, Titu Maiorescu îl îndeamnă pe Eminescu, făcând amicale presiuni, să-și susțină doctoratul în filozofie la Berlin, pentru a putea fi numit profesor universitar la întoarcerea în țară. Maiorescu se interesează constant de perspectiva obținerii titlului și îl sprijină financiar din fondurile Junimii.

Eminescu studiază, în vederea doctoratului, opera lui I. Kant, din care începe să traducă. La un moment dat ia hotărârea să-și susțină doctoratul la Jena.

În luna iulie se hotărăște subit să meargă la Königsberg, în căutarea unor documente privind istoria românilor în arhivele de acolo. Călătorește în acest scop și la Cracovia.

În august ajunge pe neașteptate în Iași, părând să fi renunțat la ideea obținerii doctoratului. Participă, din septembrie, la ședințele Societății Junimea și la întrunirile literare din saloanele poetelor Veronica Micle și Matilda Cugler-Poni.

Predă limba germană la Institutul Academic, avându-i ca elevi pe Constantin Mille și V.G. Morțun.

La 1 septembrie e numit, la propunerea lui Maiorescu, director al Bibliotecii Universității din Iași (pe atunci Biblioteca Centrală). În noiembrie, fratele Șerban se stinge din viață la Berlin (tuberculoză și alienare mintală).

1875
Revizor școlar

Continuă activitatea la bibliotecă, dedicându-se cărților. Întocmește o evidență strictă și mărește considerabil patrimoniul, achiziționând carte veche românească și manuscrise. Continuă, de asemenea, să traducă din *Critica rațiunii pure* (ideea doctoratului nu pare abandonată cu totul). Colaborează la *Konversations-Lexicon* al lui Brockhaus. Îi suplinește, la Institutul Academic din Iași, pe A.D. Xenopol și pe Samson Bodnărescu.

În urma unor intrigi puse la cale de D. Petrino, Eminescu e destituit din funcția de director al Bibliotecii Universității. E înlocuit cu același D. Petrino.

În luna iulie acceptă postul de revizor școlar pe județele Iași și Vaslui. Vizitează cele 152 de școli pentru care era responsabil și alcătuiește cu mare conștiinciozitate rapoarte adresate lui Maiorescu, ministru al instrucției. Propune măsuri importante pentru îmbunătățirea învățământului în cele două județe. Culege folclor. Îl cunoaște pe Ion Creangă, institutor la o școală din Iași, de care îl va lega o strânsă prietenie. La 5 septembrie îl aduce pe Creangă la întrunirea Junimii, unde acesta citește *Soacra cu trei nurori*.

Tot în septembrie, călătorește la Cernăuți, la festivitățile legate de inaugurarea universității de acolo și de sărbătorirea a o sută de ani de la încorporarea Bucovinei în Austria. Scopul său este de a răspândi o broșură clandestină, *Răpirea Bucovinei după documente autentice*, redactată de M. Kogălniceanu și Ioan Slavici.

1876
Redactor la *Curierul de Iași*

În cadrul programului Junimii, ține, la 16 martie, prima și ultima sa conferință publică, vorbind despre „Influența austriacă asupra românilor din Principate". Conferința va fi reprodusă în august în *Convorbiri*.

D. Petrino îl acuză în justiție, pe nedrept, de înstrăinare de cărți și mobilier de bibliotecă în perioada directoratului. În urma cercetărilor, dosarul este închis.

În luna iunie, după căderea guvernului conservator în care se afla Maiorescu, este destituit din funcția de revizor școlar. Acceptă, în lipsă de altceva, postul de redactor-administrator la gazeta *Curierul de Iași*. Alături de articole social-politice, culturale, economice, va publica acolo și din creațiile sale.

Moare, la 15 august, Raluca Eminovici. Tatăl pune sub ipotecă moșia de la Ipotești. Intensă perioadă de lucru și de frământări amoroase.

1877
Din Iași la București

Colaborează în continuare la *Curierul de Iași*, gazetă pe care o numește el însuși „foaia vitelor de pripas". În toamnă, ca urmare a unui conflict cu proprietarul gazetei iscat de refuzul său de a scrie un articol la comandă, demisionează. Se pregătește să plece la București, unde, din octombrie, va intra în redacția *Timpului*, alăturându-i-se lui Ioan Slavici.

O cunoaște la București pe Mite Kremnitz, soția doctorului Wilhelm Kremnitz și cumnată a lui Titu Maiorescu, care va căuta să-l sprijine financiar sub pretextul orelor de limba română. Vor lucra împreună, o vreme, la un plănuit dicționar etimologic.

Cu toate insistențele lui Iacob Negruzzi, nu trimite nimic la *Convorbiri literare*. De altfel, nu publică nici o poezie în acest an.

1878
Redactor la *Timpul*

An de intensă activitate jurnalistică. Scrie o seamă de articole prilejuite de pierderea Basarabiei în urma războiului ruso-turc. Participă la ședințele din București ale Junimii (care aveau loc la Maiorescu) și, de asemenea, citește acolo poeme. La una dintre

ședințe asistă și Alecsandri. Trimite versuri la *Convorbiri*, care vor fi publicate în martie.

În februarie, Eminescu îl aduce pe Caragiale coleg de redacție la *Timpul* și îl introduce la Junimea bucureșteană.

La sfatul doctorului W. Kremnitz, care sesizase unele semne de epuizare, petrece vara (iunie–august) în Florești-Dolj, la conacul junimistului Nicolae Mandrea. Acolo lucrează intens – primind un onorariu – la traducerea *Documentelor Hurmuzachi*, care vor apărea la Socec, în anul următor, fără menționarea traducătorului.

În august participă la București la o reuniune a foștilor colegi din Viena, după ce e căutat, în redacție, de vechii prieteni T.V. Ștefanelli, V. Morariu, Al. Chibici-Râvneanu.

În zilele de 24–26 noiembrie, împreună cu Maiorescu, Caragiale și alții, ia parte la a 16-a aniversare a Junimii la Iași. În vederea alcătuirii tabloului aniversar al Societății, Eminescu este dus personal de Maiorescu la fotograful bucureștean Franz Duschek, unde face a doua sa fotografie.

1879
Idealuri matrimoniale. Veronica Micle

Asistă la premiera piesei *O noapte furtunoasă* (18 ianuarie), eveniment sărbătorit de junimiști, după reprezentație, la Titu Maiorescu acasă.

În februarie apare în *Convorbiri* un nou ciclu de versuri. Traduce *Vârful cu dor*, poem dramatic de Carmen Sylva. Îi dăruiește lui Mite Kremnitz, de care se apropie tot mai mult, poezia *Atât de fragedă*, datând din vremea Iașului.

Pe 4 august moare profesorul universitar Ștefan Micle. În septembrie, Veronica vine pentru o lună la București, petrecând mai mult timp alături de Eminescu. În luna noiembrie, poetul merge la Iași. Apare ideea căsătoriei.

1880
Redactor-șef la *Timpul*

An de intensă activitate jurnalistică la *Timpul*, unde devine redactor-șef. Perioadă de muncă epuizantă, cu dese schimbări de locuință, care îi agravează problemele de sănătate. Eminescu găsește totuși puterea să revină asupra vechilor proiecte literare din perioada ieșeană.

Schimb de scrisori violent cu Veronica Micle, urmat de ruptură (probabil și datorită împotrivirii lui Maiorescu). Veronica îi înapoiază, în iunie, poeziile primite. În toamnă, Eminescu face o pasiune pentru Cleopatra Poenaru-Lecca (verișoară a lui Caragiale), care îi refuză cererea în căsătorie.

În septembrie, Ion Creangă se află în București cu probleme legate de slujbă. Scrie aici prima parte a *Amintirilor din copilărie*, impulsionat probabil de Eminescu. Tot din septembrie datează prima versiune a *Luceafărului*.

1881
„Anul *Scrisorilor*“

Pe 20 martie se citește la Junimea din Iași *Scrisoarea III*. Din pricina aluziei la C.A. Rosetti („bulbucații ochi de broască“), G. Panu se opune publicării poemului. Panu se desparte în acest moment de Junimea, iar *Scrisorile I–IV* vor apărea în decursul anului în *Convorbiri literare*.

I.L. Caragiale părăsește redacția ziarului *Timpul*, urmat la scurtă vreme de I. Slavici, astfel încât redactarea ziarului rămâne în întregime în sarcina lui Eminescu.

Lucrează la desăvârșirea *Luceafărului* și a diverselor variante din *Mai am un singur dor*.

Apare la Leipzig volumul *Rumänische Dichtungen / Poezii românești*, alcătuit de Carmen Sylva și de Mite Kremnitz, care cuprinde 18 poezii de Eminescu, în traducerea lui Mite Kremnitz.

Gheorghe Eminovici îl vizitează în vară, cu gândul de a-i da partea sa de moștenire. Îi dăruiește un ceas de aur în valoare de 40 de galbeni.

Eminescu îl vizitează în septembrie pe Creangă, internat la Spitalul Brâncovenesc. Către sfârșitul anului se împacă cu Veronica Micle. Este reluată corespondența și, totodată, legătura de dragoste.

1882
Anul *Luceafărului*

Activitate jurnalistică la *Timpul*. Articole tot mai vehemente la adresa guvernării liberale.

În februarie, în urma reluării relațiilor, Veronica îl vizitează la București. În scrisorile către ea din această perioadă, Eminescu își mărturisește intenția de a-și publica poeziile într-un volum cu titlul *Lumină de lună*.

În primăvară, pe 23 aprilie, citește la o reuniune în locuința lui Maiorescu *Legenda Luceafărului*. Va reciti poemul în octombrie, doar pentru familia Maiorescu, în urma acestei lecturi aducându-i modificări hotărâtoare. Mite Kremnitz traduce în germană *Luceafărul* și, în ședințele Junimii de la începutul anului următor, va citi traducerea poemului, care va apărea în același an la Leipzig, într-un nou volum alcătuit de Carmen Sylva, intitulat *Poezii românești*.

În iunie călătorește, într-o scurtă vacanță, la Constanța, unde își propune să revină împreună cu Veronica, anul următor. Nu va reuși.

În octombrie, la intervenția lui Maiorescu și a lui Mite Kremnitz (doamnă de onoare a reginei), Carmen Sylva îl primește la Palatul Cotroceni pe Eminescu. Deși inițial se opune acestei vizite, va accepta totuși să o facă. La ceva timp după întrevedere refuză primirea medaliei regale Bene Merenti, ordin instituit de Carol I în 1876 pentru merite deosebite în știință și artă.

An în care nu publică nici o poezie.

1883
Șoc nervos în canicula bucureșteană – Ediția princeps

La sfârșitul lui ianuarie, Eminescu se află internat, pentru scurt timp, la Spitalul Brâncovenesc, urmând un tratament al doctorului Wilhelm Kremnitz.

Pe 16 februarie, își cere demisia din postul de redactor al *Timpului*, iritat de calitatea noilor colaboratori impuși de conducerea Partidului Conservator. Demisia nu-i va fi acceptată.

În martie, Iosif Vulcan îl vizitează la București – participând totodată la o ședință a Junimii – și obține noi poezii în vederea publicării în *Familia*. Eminescu primește, cu această ocazie, pentru prima oară în viață, o retribuție pentru poeziile proprii.

Almanahul Societății România Jună din Viena, apărut în aprilie, tipărește *Luceafărul*.

În iunie călătorește la Iași, ca trimis al ziarului *Timpul*, pentru a participa la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare. În seara aceleiași zile, într-o ședință organizată ad-hoc de Junimea, citește *Doina*. Pentru prima oară, la Junimea se aplaudă furtunos.

În vremea căldurilor caniculare din vară în București, Eminescu suferă un șoc nervos. Pe 28 iunie este internat la Sanatoriul „Caritatea" al doctorului Suțu. În presă apar anunțuri pline de compasiune și note despre starea bolii. *Literatorul* publică, la 2 iulie, o epigramă atroce la adresa „pretinsului poet", aparținându-i lui Macedonski, care stârnește indignarea generală.

Convorbiri literare din iulie tipărește *Doina*, iar în numărul din august reproduce *Luceafărul*. La 14 octombrie, Alecsandri conferențiază în scop de binefacere (citind *Fântâna Blanduziei*), pentru întreținerea lui Eminescu în ospiciu.

Chibici-Râvneanu îl însoțește pe Eminescu la Viena, unde va fi internat în sanatoriul din Ober-Döbling, la 2 noiembrie.

În luna decembrie apare, la Editura Socec, în condiții tipografice excelente, prima ediție a *Poesiilor*, îngrijită de Maiorescu. Volumul cuprinde atât poeziile publicate în *Convorbiri*, cât și inedite.

1884
Însănătoșire. Călătorie în Italia

Într-una dintre primele zile ale lui ianuarie, Eminescu e vizitat intempestiv de Maiorescu, care îi înmânează volumul proaspăt apărut. Poetul e lipsit de reacție, vizita nu durează mai mult de câteva minute.

Pe 8 ianuarie moare, la Ipotești, Gheorghe Eminovici.

Curând, Eminescu se însănătoșește și, însoțit de Chibici-Râvneanu, pleacă într-o călătorie de convalescență în Italia. Ajung până la Florența. Pe 17 martie pornesc amândoi spre țară, iar în seara zilei de 27 Eminescu e întâmpinat la gară, în București, de Titu Maiorescu.

În aprilie e din nou în Iași, unde se hotărăște să rămână. Reia legăturile cu Veronica Micle.

În septembrie este numit „subbibliotecar" (director-adjunct) la Biblioteca Universității din Iași (Biblioteca Centrală), unde își începe slujba din octombrie.

Convorbiri literare tipărește ineditele apărute în prima ediție Maiorescu.

1885
Subbibliotecar

Își continuă activitatea la biblioteca ieșeană, însă, marcat de boală, devine tot mai neglijent. Duce o viață dezordonată, în ciuda grijii pe care i-o poartă prietenii. Lucrează totodată ca suplinitor de geografie și statistică la o școală comercială din Iași.

După ce în luna iulie este din nou bolnav, în august și septembrie se va afla la Liman, lângă Odessa, într-un sanatoriu balnear. În toamnă revine în postul de la Biblioteca Universității.

Apare ediția a II-a a *Poesiilor*, fără modificări.

În iulie, prietenii din Iași îl conving să se fotografieze în atelierul lui Nestor Heck (a treia fotografie).

În decembrie călătorește până la Cernăuți, în vizită la sora sa Aglaia.

1886
Al doilea șoc. Mănăstirea Neamț

Continuă să lucreze la biblioteca din Iași. În primăvară face o călătorie la București. În iunie, Titu Maiorescu îl găsește iarăși bolnav la Iași. Petrece o parte din vară lângă oraș, la Băile Repedea, însă boala se agravează.

Pe 8 noiembrie e internat în bolnița de la Mănăstirea Neamț, unde va rămâne timp de cinci luni. Va fi vizitat de Ion Creangă, V.G. Morțun, G. Bojeicu și alții.

În *Convorbiri literare* din decembrie se publică *La steaua*.

1887
La Botoșani, în orașul natal

În ianuarie îi trimite lui Iacob Negruzzi, de la Mănăstirea Neamț, versuri pentru *Convorbiri*.

La 10 aprilie părăsește Mănăstirea Neamț restabilit. Ocolește Iașii și se îndreaptă către Botoșani, unde va locui la sora sa Harieta (în Pașcani se va întâlni întâmplător cu Creangă și Miron Pompiliu). Maiorescu îi trimite bani din subscripții, adunate de un comitet de inițiativă constituit la Iași.

Pe 15 aprilie este internat în spitalul din Botoșani, unde un consiliu de medici recomandă trimiterea lui la Viena; astfel că în iulie pleacă, însoțit de un medic, la Hall, lângă Insbruck. Pe 27 iulie, consiliul orășenesc îi acordă un ajutor de 120 lei lunar.

Va reveni la sfârșitul lui august la Botoșani, unde e îngrijit de sora sa Harieta. Încearcă să scrie. Îi solicită lui Maiorescu trimiterea la Botoșani a manuscriselor proprii, rămase în păstrare la București, însă acesta nu dă curs cererii.

La solicitarea unui grup de elevi ai Liceului „Matei Basarab“ din localitate, care doreau înființarea unei societăți cu numele său, Eminescu face cea de-a patra și ultima sa fotografie, în atelierul lui Jean Bielig.

Veronica Micle se mută în acest an de la Iași la București și publică volumul *Poesii*.

1888
Cu Veronica la București. *Fântâna Blanduziei*

Pe 6 aprilie, Eminescu îi scrie Veronicăi Micle, rugând-o să-l viziteze. Veronica vine în grabă, pe 14 aprilie, și determină mutarea la București.

În București, Eminescu acceptă conducerea revistei *Fântâna Blanduziei*, în care scrie articolul-program și câteva editoriale. Semnează și în *România liberă*.

În martie, Iacob Negruzzi și Mihail Kogălniceanu inițiază în parlament un proiect de lege pentru acordarea unei pensii de stat lui Eminescu. Proiectul e aprobat prin vot abia în noiembrie, la presiunea opiniei publice.

În a treia ediție a *Poesiilor*, apărută în acest an, Maiorescu adaugă încă trei poezii publicate în *Convorbiri*.

1889
Ultimul an

În februarie se îmbolnăvește din nou și este internat la sanatoriul doctorului Suțu. Tot în februarie e semnat decretul regal de acordare a pensiei de stat.

La 1 iunie, un pacient îl lovește în curtea sanatoriului cu o piatră. În urma loviturii leșină.

În dimineața zilei de 15 iunie, Eminescu moare la Sanatoriul „Caritatea". Corpul neînsuflețit este depus la Biserica Sfântul Gheorghe Nou.

În ziua de sâmbătă, 17 iunie, pe o vreme ploioasă, în jurul orei 17, începe ceremonia de înmormântare. Cortegiul va traversa Strada Colței, Piața Universității, Calea Victoriei, Calea Rahovei, Dealul Filaretului. În urma sicriului merg prim-ministrul Lascăr Catargiu, Titu Maiorescu, Mihail Kogălniceanu, Theodor Rosetti, D. Laurian,

studenți, gazetari și scriitori. Se rostesc discursuri. Eminescu e îngropat în Cimitirul Bellu, sub un tei.

Pe 18 iunie, I.L. Caragiale îl evocă, scriind *În Nirvana*.

Pe 7 iulie, revista *Familia* lansează, în textul *Scrieți amintiri!*, primul apel pentru strângerea de mărturii despre Eminescu.

La 3 august, Veronica Micle se sinucide la Mănăstirea Văratec. Ion Creangă moare în același an, pe 31 decembrie, la Iași.

În numărul din octombrie al *Convorbirilor literare*, Titu Maiorescu publică studiul *Eminescu și poeziile lui*. În decembrie apare a patra ediție din volumul *Poesii*, însoțită de o notă a lui Maiorescu, intitulată *Poetul Eminescu*.

VERSURI DIN MANUSCRISE

[CREDEAM IERI CĂ STEAUA-ȚI…]

— Credeam ieri că steaua-ți e-un suflet de înger
Ce tremură-n ceruri, un cuget de aur
Ce-arunci a lui raze-n o luncă de laur
Cu-al cântului dar

Și tu interpret-a cerești plângeri
Credeam că ești chipul ce palida stelă
Desemnă pe-o frunte de undă rebelă
Pe valul amar

Dar astăzi poetul cu inima-n ceruri
Răpit de-a ta voce în rai de misteruri
Și-aduce aminte că-în cerul deschis
Văzut-a un geniu mânând reveria
Pe-o arpă de aur c-un Ave Maria
Și-n Tine cunoaște sublimul său vis.

[2262, 52–52 v. | 1869 | EdP V, 46 | 215]

MAIO

Stau pierdut în gânduri triste, conversez cu idealuri
La actrițe fac palate – la regine mă prezint
Într-o haină flenduroasă, dar cu fața de încânt.
Îmi cârpesc cerul cu stele, îmi cârpesc marea cu valuri

Pare-mi-se că adesea, coronat de lumea-ntreagă,
Tronuri nalte și senine ca din aer le ridic
Pe când altele mai mândre cu suflarea mea le stric
Pare-mi-se-adesea cum că sunt furtuna cea pribeagă.

Altădată iar îmi pare cum că-n sânta mănăstire
În chilia cea negrită stau călugăr mult sărac
Șed lungit pe-un pat de trențe și drept perină un sac
Când pe murul în risipă arde flacăra subțire.

Cărți de joc îmi pare lumea, oamenii îmi par nebuni
O convenție știința, legea o păpușărie
Viața o monetă calpă cu surfața aurie
Sufletul e o miasmă, ochiul e foc de cărbuni

Dar deodată pe-acea noapte trențuită, stinsă, rece
Cade ploaia cea de raze unui cer senin și dalb
Iar prin cerul meu cu raze plutești îngere rozalb
Cum cântarea cea de clopot prin senina noapte trece.

[2255, 329 v. | 1870 | EdP I, 292–294 | 215]

[ÎN MODUL VECHI SOARELE SUNĂ…]

În modul vechi soarele sună,
Cu sferi surori se-ntrece-n cânt
Și calea lui [în veci][1] prescrisă.
Și-o împlinește-n mers tunând

Fața-i la îngeri dă tărie
Deși nu știm al lui temei,
Faptele nețeles de-nalte
Mândre-s ca-n ziua cea dintâi

Iute, iuțime nețeleasă
Pământu-nvârte-a lui comori
Ziua ca raiul luminoasă
O schimbă noaptea cu fiori;

[. . . . . .]

[2259, 40 v. | 1870–1871 | MS, 29 | 216]

1. Adaos Petru Creția (n. ed.).

[TRESARE MIAZĂ-NOAPTEA ÎN INIMA DE-ARAMĂ…]

Tresare miază-noaptea în inima de-aramă
A turnului de piatră. Lin stelele se-nhamă
La carul lunei blonde – Prin vămile veciei
Nici vremea nu le trece cu visele mândriei –
Nici suflete nu intră, nici suflete nu ies.
Prin aerul de noapte puternic, rece, des
A lunei adormite pătrund razele rare
În temnița din pieptu-mi trezind gândiri amare.
Când somnul frate-al morții pe lume falnic zace
Cu genele-i închise, cu visele-i de pace
Când palida gândire prin țara morții trece
Și moare-n visuri de-aur aripa ei cea rece.

[2254, 74 sq | 1871 | EdP III, 165 | 216]

[ACIEA-S CODRII LUNEI…]

Aciea-s codrii lunei; din corn de-argint ea cheamă
Pe zimbrii tari și mândri la caru-i [îi] înhamă
Și coarnele li-ndoaie cu dulci mânuțe dalbe
Pe frunte îi sărută de rămân steme albe

Aș vrea ca la-a mea moarte pădurile să-nvie
În toat-a lor antică și sântă măreție
Imperiu să devie, regina din stejar
Puternică în lume să redevie iar,
Poporul care doarme în somn de ani o mie,
Din arbori-i să iasă, din codri să învie
Și codrii să devie cetăți antice, mari,
Cărări să fie uliți, palate din stejari
Și din cetăți să curgă mulțimea liberată
Cu-mpărăteasa-n frunte, frumoasă și curată
Ca lacrima de aur… Și la sicriu că-mi vin,
Să simt că flori aruncă pe giulgiul meu de in,
Popor ieșit din noapte să vadă în tăcere
Că moartea mea [cea] crudă fu a lor înviere…

Și haina-i udă pare lipindu-se frumos
În faldurii ei mândri de corpu-i mlădios

Fiindcă voi, părinte, o întreagă-mpărăție
La moartea mea cea tristă din noapte să [în]vie
Și fiindcă simt că viața-mi curând se va sfârși
Ți-ncredinț cornul lunei – să-l suni când voi muri.

Se spune c-acești codri cu-a lor înalți stejari
Cu bolțile de frunze și căile lor mari,
Cu luncile înalte de frunze-acoperite
În vecinica lor umbră de soare sunt ferite;
În umbra viorie la râuri sclipitoare
Pasc caii albi ai lunei cu coame de ninsoare
Pe frunzele uscate mișcând copite de-aur
În turme pasc flori palizi pe coști de colcantaur
Spun c-acești codri vecinici e-o-mpărăție-n vrajă
De-asupra cărei cerul de stele pune strajă
Doar noaptea-auzi că sună un bucium în tăcere
Și-mpărăția veche învie în putere
Și vezi cerboaice albe în turme de zăpadă
Că se adun la sunet 'n-a codrului livadă
Din arbori iese zâne frumoase, zâmbitoare
Cu donițele albe pe umeri de ninsoare
S-apleacă la cerboaice, le mulg, laptele sună,
De-a laptelui zurzură pădurile răsună
În ramurile negre privighetori se-ntrec
Și crengile în zborul fantomelor se plec
Cerboaicele în fugă talangele răsună
Și fluere murmură, izvoarele se-nstrună …
În mijlocul pădurii este-un stejar de fală
De-acolo iese noaptea o-mpărătească pală
În părul ei de aur coroana e măreață
Și haina ei cea albă zefirul o încreață
Și ochi-nchiși privește pe codri ce-a învis,

Și buzele-i se mișcă, vorbește ca în vis
Și num-adânc din codri suspină-n depărtare
A turmelor foșnire, de buciume cântare.

[2259, 238–238 v. | 1871–1872 | EdP V, 113–114 | 217]

[RĂSUNĂ CORN DE AUR…]

Răsună corn de aur și împle noaptea clară
Cu chipuri rătăcite din lumea cea solară
Cu mândre-mpărătese ce au trăit în soare
Atâta de frumoase cât cin' le vede – moare.
Veniți genii șăgalnici, ce tupilați sub foaie
Pisați picioarele albe a fetelor bălaie,
Și zimbrii zânei Dochii, în frunți cu stemă mare,
Și voi, cai albi ca spuma, cu coama de ninsoare –
Învie codru [!] – duhuri cu suflet de mireasmă,
Zburați prin crenge negre, ca albe, dulci fantasme,
Pe diafane corpuri lungi pânzării ușoare
De brumă diamantină, ce scânteie în umbră
În părul vost' coroane, sandale moi, feeric
Ating abia al nopții tăcutul întuneric.

[2285,126 v. | 1871–1872 | EdP V, 114 | 218]

[ÎNTREBI O SORĂ…]

Întrebi o soră de ce o zeie
Stă-nmărmurită pe-un piedestal
Și de ce chipul ei de femeie
E-așa de pal?

De ce pe frunte-i v'un vis nu trece
De ce surâsu-i e împietrit
De ce privirea-i atât de rece?
Căci n-a iubit.

De-aceea nu voi să fiu în silă
Un stan de piatră ce stă pe loc,
Mai bine-mi place a fi copilă
Cu ochi de foc.

Și-n loc ca-n luncă sfințită mie
S-aducă jertfe lângă un trunchi
Aș vrea un tânăr închinat mie
Să-mi stea-n genunchi

Poate… mai știu eu, să-mi fie milă
Atunci de pieptu-i eu m-aș lipi,
I-aș spune-n taină cât o copilă
Poate-a-l iubi.

[2259, 40 r | 1871, Viena | MS, 69 | 219]

[ȘI MUNȚI PIERDUȚI ÎN NOURI…]

Și munți pierduți în nouri
Și codri ce declină
Uitându-se-n senină
A mărei albă zi

Se văd pe sine însuși
Cu-ntreaga lor mărire
Și firea-o altă fire
Ea pare a zări

Un zefir numai trece
Și undele le-ncreață
Și-n nepătrunsă ceață
Peri adâncul vis

Astfel și al meu suflet
Răsfrânge lumea-ntreagă
Dar o durere vagă
Și-oglinda s-a închis.

[2290, 80 v. | 1871–1872 | EdP V, 265 | 219]

[NAINTE DE-A PRIVI ÎN A TA FAȚĂ…]

Nainte de-a privi în a ta față
Orlogiu al veciniciei – adevăr!
Senină se scurgea a mea viață
Un râu aurit de raza unei sări
Mă afundam în codrii de verdeață
Unď trunchi la trunchi se ridicau în cer
Graiu mă-nvățase-izvorul Aretusă
Și viața mea o lumina o musă.

[2259, 150 v. | cca 1872 | EdP II, 120 | 220]

[ÎN CÂMPIILE ALBASTRE ALE CERURILOR…]

În câmpiile albastre ale cerurilor – pleacă
Colonii de stele de-aur dintr-a raiului prisacă
Ce roind în fluvii albe se-mprăștie-n infinit
Ele culeg mierea vieții, ceara faptei și-nspre sară
Veciniciei lor, în stupii vechi și negri se-ntorc iară
Dormind evi până l-a unei vieți [din] urmă răsărit.

[2259, 266 v. –267 | cca 1872 | EdP II, 175 | 220]

[CE-I ETERN?…]

Ce-i etern? Cine consumă sâmburul aurit din soare?
Lumi împinge spre pieire ca izvoarele-nspre mare
Ca și vremea-n orologii e-mplântată adânc în noi
Cine filele albastre și-nstelate le întoarce
La a Creațiunii carte… cine firul lung îl toarce
Din fuiorul Veciniciei pân-în ziua de apoi?

Ca din stup roiesc din tine toate firile bizare
Toți piticii de o ziuă – ce trăiesc fluturi-n soare
Unu-i rege, cu-ngâmfare, șade pe un strop aurit
Altul măsură cu palma lumea – unii munți de neauă
Altu-aleargă cu iubire dup-o floare ca și-o steauă –
Și în felul său în lume *fiecare*-i fericit

Ș-apoi plini unii cu mierea cea mult dulce-a-nțelepciunii
Alții în table de ceară scris-au cu deșertăciunii
Alții și-au pierdut viața în lumină și-n amor
Și-n spre sară se-ntorc toate generații de albine
Cu-ale lucrului lor roade încărcate-n întuneric
Când în vecinicie apune soarele veacului lor.

[2259, 266 v. | cca 1872 | EdP II, 175–176 | 221]

[MOARTE…]

Moarte, tu îmi pari o noapte neagră, naltă și întinsă,
Iar în mijloc de-ntuneric o făclie stă aprinsă
În nemărginirea vremei și a lumii, atârnând
Din trecutu-n întuneric în viitor de întuneric
Merge lângă facla vieții a ființelor chimeric
Șir. La finea razei vieții umbre-n umbră dispărând.

De s-ar stinge-acea făclie, ce mai este lumea ? – tu.
Ce-mi pasă dacă făclia arde petrecerei tale?

. . . . . .

Care e viermele vremei? Cine lumea o împinge
Spre pieire, judecata generațiilor stinge
Și vârtelnița veciei o întoarce într-un fel?

Stele-n ceruri, flori pe câmpuri, toate câte-s trecătoare
Sunt împinse spre pieire, ca izvoarele spre mare,
Și eternă-i numai moartea – jucăria ei e tot
Ea trăiește, iar nu lumea. Părând altfel totdeauna
Și fiind în veci aceeași, ea-i enigma, ea e runa
Cea obscur-a istoriei, a naturei și a tot.

Moarte – odată în vecie se trezește fiecare
Și făptura [lui] în juru-i vede visele-ți bizare

Ci în loc de-a te pricepe, el s-apucă de luptat
Contra ta. Viaț-Omenirei lungă lupta e cu tine
Obeliscii în risipă, piramidele-n ruine
Piedici sunt ce le-au pus omul l-al tău pas înfricoșat.

Spre-a pricepe-a tale visuri omul mic se întreține,
Nesimțind c-a lui viață e-orologiu pentru tine,
Nu te crede în el însuși, ci te caută în vânt
Și tu-n el, pe orice fibră, pe orice rază de gândire,
Miști cumplita ta putere. Astfel, fără contenire,
Or ce pas îl face-n lume, e un pas înspre mormânt.

Dar în noi este un ceva, care adânc samănă ție
Ca și tine a lui spațiu se întinde-n vecinicie
Și în marginile noastre el icoană este – a ta –
Sufletul. El ne consumă în folosul tău și ție
El îți arde gata vecinic de-a lăsa a lui chilie –
Numai spre a te-nțelege, se coboară-n noi câtva.

[2290, 47–49 | cca 1872–1873 | EdP II, 177 | 222]

POTIPHAR

Cine n-a iubit încă acela moarte n-are
Zici dându-mi o rază din ochii tăi cei verzi
Nu cred [eu] că amorul în aspra mea cântare
Ar duce v-o-ndulcire… Iubirea mea-i turbare
Iubirea ta m-ar face ca mintea să mi-o pierz.

Putere-aș [eu] ca ție să-ți plac pe o minută
A cerului mari stele în câmpuri să cobor
Să samăn eu pustia cea largă și tăcută
Să crească cu flori-roșii ca gura-ți ce sărută
Să [***] -n pustiuri vulcanii arzători…

Nisipur'le pustiei s-arunc cu a mea mână
În cer, și dânsul negru pustiu să fie iar
Ca sus pământ să fie întins fără lumină
Și negru făr' de stele ca globul cel [de] tină
Și eu a lui întinderi cu gândul meu să-l ar.

Iar jos să se întindă a cerului grădină
Ca sori nălțați pe lujeri, cu luna printre crengi
Iar tu să treci un înger cu albastră lumină
Încinsă… A ta cântare curată și senină
Aerul să-l despice în valuri de-armonii.

Putere-aș eu din gânduri [să] fac insule-nflorite
A căror stânci să cânte plecându-le pe val
Din vânturi, să fac nimfe cu suflete iubite
Ce-n aer legănate, albastre și uimite
Să cânte zâmbitoare din lire de cristal

Și tu când apărea-vei ziua să pară noapte
Astfel de strălucită să fie fața ta
Încetu' să respire râuri cu lunge șoapte
Din crengi de arbori mândri să cadă stele coapte
Și pasul tău să calce pe un covor de nea.

Și orice vis se mișcă sub fruntea ta cea albă
Nainte-ți să devie aievea pe loc realizat
De ai dori să ai tu de stele-albastre o salbă
Pe loc să se înșire sub mâna ta cea dalbă
Stelele dimineței, pe-un fir aurit, bogat.

De ai dori în gânduri tu un palat de gheață
Nordul să se coboare cu munții plutitori
Și vânturi uriașe cu tarile lor brațe
Stânci pe stânci să zidiască, și-un munte să înhațe
Să-l puie ca cupolă pe-acel palat în nori

De-ai vrè ca mări să sece, pustii să inundeze
Ca mări să se prefacă în înstelate văi,
Să mistuiască ape, aș pune flacări treze
Pe fundul mării-aș face eu înflorite lese
Cu șir de stânci, cu codri, cu calde și dulci băi.

Și de-ai muri, iubito, căci contra morții n'are
Nici Dumnezeu putere… Atuncea cu amar
Aș stinge c-o gândire sistemele solare

Aș grămădi din ele o piramidă mare
Puind în ea a vieți-mi frumos mărgăritar,

Iubirea mea, pe tine! Și-n noaptea cea pustie
În caos fără stele, în vecinicul nimic
M-aș arunca în doliu să cad în vecinicie
Cu viața-mi -sfărâmată, suflarea încă vie
Etern, etern cu ființa-mi caosul să-l despic.

Și dacă vreodată lumea deslănțuită
Va reintra-n viață, în vechile ei legi
Ființele ei nouă cu privirea uimită
Cometul să-l privească în calea lui greșită
Sburând, neliniștind evii eternității întregi.

Și-acel comet puternic cu coarna lui sburlită
Ce nu-i decât să-ncurce a lumilor traseu
Etern-anomalie în lumea liniștită
Sburând cu-a lui durere, adâncă, neghicită
Acela să fiu eu!

De-aceea când privesc eu în fața ta ovală
Vânătă, ca-argintosul, luciu mărgăritar
Când netezesc eu părul-ți blând ca cenușa… Pală
E fața mea atuncea… Căci ochi[-ți] verzi exală
Dorinți care mă împle cu grijă și amar

Spre-a mulțămi [eu] unul din visurile tale
Aș trebui să fiu eu de *dou-ori* Dumnezeu
Aș trebui să schimb a legilor firii cale
Să fac într-o clipită, ce secolii de jale
Abia să realize în lume că puteau

De-aceea vezi tu bine… nu inima lipsește
Ca să mă-nfund în ochi-ți cei aspri dar adânci
Căci eu nu am puterea ce lumile urnește
Să realiz cu dânsa ce sufletu-ți gândește
Nu au nici o putere gândirile-mi cântânzi

De-aceea eu în lume n-am iubit niciodată
De-aceea pân' la moarte eu nici c-am să iubesc
Căci nu voiu să se crape gândirea încordată
Pe-o lume care vecinic e nerealizată
Pentru un amor numai nu voi să-nnebunesc.

Ca-n luptele ei vane gândirea-mi să se sfarme
Mai sunt în lume lucruri mai demne și [mai] mari.

[2259, 43–44 | cca 1872, Berlin | EdP V, 278–282 | 222]

[UN FAR E SOARELE ÎN MAREA LUMEI…]

Un far e soarele în marea lumei,
Planetele-s corăbii de-ntuneric
Ce lin plutesc pe calea lor prescrisă,
Ținând drept busolă farul cel mare.
Dar de s-ar stinge? – Pe oceanul lumei
Ele ar rătăci în veci, în veci,
În întuneric veșnic și-n durere.

[2290, 50 | 1872–1873 | MS, 81 | 223]

[DE DAU ÎNTR-O PARTE MREAJA…]

De dau într-o parte mreaja ce, perdea trandafirie,
După ea ascunde-apusul, văd o lume argintie,
Și-n câmpii albastre îmblă generațiile de sfinți;
Unii-[i] vezi cu fruntea creață de adâncu-nțelepciunii,
Alții-[n] seninul credinței și cu mirul rugăciunii;

Iar în mijlocul câmpiei, se ridică-n [***] de soare
Un deal verde și în frunte-i se usuc-o cruce mare
Aurită de lumina sfântă-a soarelui ceresc.
Și-ncet iar se desfășoară mreajă de aur eteric,
Ochiu-mi se păienjenește privind sec în întuneric,
Și-n apusul negru, rece, ale nopții umbre cresc.

Prin câmpiile albastre și cu straturi de ninsoare
Râuri de stele [în] valuri undele își desfășoară,
Florile pe lujeri de-aur lune sunt ce blând sclipesc,
Varsă-n lumea lor cerească o lumină viorie
Ce străbate-n raze vineți atmosfera argintie
Și cântări aeriene printre straturi lin roiesc.

[2291, 37 r.–37 v. | 1872–1873 | MS, 89 | 224]

[O POVESTE…]

O poveste, o poveste cum n-a fost nici nu mai este,
Care de frumoasa lumei lumei însăşi dă de veste.

[2259, 186 v. | 1873 | MS, 47 | 224]

[ZBURAM…]

Zburam… câmpia-mi pare că zboară, că pe loc
Eu stau c-un cer ce poartă în sarcină de foc
Noianele-i [de] stele… câmpia par[că] zboară,
Eu singur stând sub bolta stabilă, solitară;
Dar deodată-mi pare că armăsaru-mi rece
Zburând din loc cu lumea în fuga-i se întrece,
Deodată tot se mișcă… câmpia mă urmează,
Cu dealuri, cu coline, păduri întunecoase,
Că munți bătrâni: s-ardică și fug, în urmă-mi zboară,
Rupând cu fruntea stearpă a norilor popoară;
Că lumea e nebună și fuge după mine
Și veșnic peste frunte-mi în cercuri ea se ține,
Că stelele[-o] urmează, și bolta cea cerească
Din loc în loc se mută vrând să mă urmărească.
Și cerul își repede popoarele-i de stele
Ca să s-ație-n urma a pasurilor mele,
Vuind urmează parcă bătrânii munți de piatră
Și râuri scânteiază, bulboanele mă latră,
Pădurile m-urmează călări pe vijelie
Ce icea le adună și icea le-mprăștie
Săltându-le pe câmpuri… Mă-ntreb uimit în gând:
Zbor eu, sau zboară lumea nebună vâjâind?
Poate că toată lumea deodat-acum cu mine
Se mișcă, fuge, urlă, ducându-se [cu] sine;

De valuri generații de vânt cum sunt mânate,
Ducând cu ele țărmii, pădurile și sate,
Ducând cu ele-o lume pe mal ce fu-așternută;
Și, prin murmure crude a unei lumi pierdută,
Pe fruntea unei unde este un spic de grâu
Și acel spic dus de-un fluviu ce-a inundat – sunt eu…

[2259, 187 r. | 1873 | MS, 91 | 225]

UN ROMAN

În van oglinzi frumoase și florile-împlu sala
C-un aer plin de miros, molatec, de argint
În sufletu-*unui* tânăr e noapte și răceală
Lumini până în gându-i cel negru nu se-ntind.

În van tineri d-o vârstă ciocnesc vesel păhare
Și l-ale lor petreceri pre dânsul îl invit'
Ei nu vor să-nțeleagă zâmbirile-i amare.
Dup-o perdea s-ascunde în visuri adâncit.

Unde petrece gându-i?… În valea lui natală
În codrii plini de umbră, p'in râpe ce s-afund
Unde izvoarele-albe murmure dulci exală
Și scapăr argintoase lovindu-se de prund.

Ar vrea ca să revadă colibele de paie
Dormind cuiburi de vultur pe stânci, ce se prăval
Când luna printre nouri, regina cea bălaie,
Se ridica pin codrii din fruntea unui deal –

Să aib-ar vrè colibă de trestii mititică
În ea un pat de scânduri, mușchi verde drept covor
Din pragu-i să se uite la munte cum s-ardică
Cu fruntea lui cea stearpă vârându-se în nori

Ar vrè să rătăcească câmpii înfloritoare
Unde ale lui zile din raze le-a țesut
Unde-nvăța din râuri murmurul de-ncântare
Și pricepea din codri misterul lor tăcut.

O babă, ce atâtea povești, pe câte fuse
De lână ce torsese, știa – l-a învățat
Să tâlcuiască graiul și-a păserilor spuse
Și murmura cuminte a râului curat.

În curgerea de ape, pe-a frunzelor sunare
În dulcile-nmiitul al păserilor grai
În murmurul de viespii, ce-n mii de chilioare
Își zidesc monăstire de ceară pentru trai

De spânzură pin ramuri de sălcii argintoase
O-mpărăție-ntreagă-ntr-un cuib legănător –
A firii dulce limbă, de el era-nțeleasă
Și îl împlea de cântec, cum îl împlea de dor.

Visa copilul… Fruntea-i de-o stâncă rezimată
Privea uimit în râul ce spumega amar
Și azvârlea v'o piatră în apa-nvolburată
Râdea, cânta degeaba – plângea chiar în zădar.

Vedea în zarea văii nuci mari cu frunza lată
Ș-o lume de flori albe pe șiruri de cireș
Și iarba de pe pajiști e moale-amestecată
Cu flori galbene ș-albe, p-ici colo măcieși.

Pelinii suri c-argintul cu dulcile miroase
Împlu adormitoare tot aerul cel cald

Vișini-s cu crengi grele de boabe-ntunecoase
Lanul călătorește cu valuri de smarald

A ierburilor spice stau sure-verzi în soare,
Crescute-ajung la brâul unei copile. Lin
Pin iarba mare trece, ș-aminte luătoare
Plivește flori de aur și fire de pelin

Cununã-și împletește și-o-ncaieră sălbatec
În pletele împflate, în părul încâlcit
Și ochi-i râd în capu-i, și fața-i e jeratec –
A lanurilor zână cu chip frumos, restit.

Ș-apoi în codru trece și cântă doina dragă
Sălbatec este glasu-i, restit, copilăros,
El sună-n codrul verde, în lumea lui întreagă
Albele ei picioare îndoaie flori pe jos.

Ah! de aș fi – ea strigă – o pasere măiastră
Cu penele de aur, ca păserile-n rai
La sânta Joi m'aș duce și-aș bate în fereastră
Cu ciocul – și i-aș zice cu rugătorul grai

Să-mi deie-un mer, în care închis să fie-o lume
Palat de-argint în lunce și-n codrii înfundat
Și-un făt-frumos de mire, înalt cu dulce nume
Din sânge și din lapte – ficior de împărat.

Ea cântă și pocnește în crengi c-o vargă lungă
O ploaie de flori albe se scutură pe ea
Un flutur roș și vânăt se-nalță, ea-l alungă
De pasu-i crengi se-ndoaie și glasu-i răsună…

Apoi și-aduse aminte – era o zi frumoasă
El s-a trezit în luncă sub ochii ei de foc
Ea păru-și dă-ntr-o parte din fața rușinoasă
Își plecă ochii timizi, și el a stat pe loc.

Ce s-a-ntâmplat de-atuncea nu vrea să ție minte.
Destul că nu mai este – și chipul ei cel blând
Surâsul ei cel timid și ochiul ei cuminte
Sunt duse fără urmă de pe acest pământ.

S-a stins. De-aceea însă el ar vrè înc-odată
Să vadă lunca verde, valea pierdută-n flori
Unde ades de brațu-i în noaptea înstelată
Ședea pe stânca stearpă spuindu-i ghicitori.

Da, ghicitori… enigme. Ah! ce știa pe-atunce
De-a vieții grea enigmă, de anii furtunoși?
În lacu-adânc și neted din mijlocu-unei lunce
El vedea zâne albe cu părul de-aur roș

Și trestia cea naltă de vuia-n vânt mai tare
El asculta la glasu-i ca niște basme dulci
Când rațele sălbateci încrețeau apa clară
Scăldându-se prin papuri cu ciucalăi de fulgi.

. . . . . .

Trecură ani. E noapte. În camera bogată
Pe-un pat alb ca zăpada un înger sta măreț
O candelă de aur c-un punct de foc arată
Pin luminoasa umbră tablouri pe pereți

Culcată jumătate copila cu tristeță
Surâde. Plete lunge și blonde-cenușii
Cad moale pe-albe perini. Iar buzele ei crețe
Surâd… trădând dinți argintii.

Ochi suri și mari iar fața-i de-acea albeță sură
Umedă ca surfața unui mărgăritar…
Pe brațe de zapadă, pe sânii-i albi se fură
Câte o rază slabă din punctul cel avar.

Picioarele ei mice ating covorul moale
Chinuind papuceii de-atlas cari stau jos…
L-a patului ei mărgini, cu fruntea-n-a ei poale
E în genunche *dânsul…* Amar și-ntunecos

Sub umeri-unei-fețe, ca marmura de pală
Sunt umbrele-ntristării vinete și adânci,
În ochii mari și negri profunda-le-ndoială
Abia pot s-o ascundă sub genele lor lungi

Și mâna-i tremurândă boțește-involuntară
Gazu-argintos din haina, din creți ce se deșir
În jurul gurei sale e o trăsură-amară
Și o zâmbire crudă pe buzele-i subțiri

Nu te iubesc? zici crudo – ce zici îți pare-o șagă…
Nu te iubesc atâta cât știu ca să iubesc
Să răscolesc cu brațul oceanele ce-aleargă,
Să storc avar din ele amărăciunea-ntreagă
Și într-o picătură s-o beau… să-nnebunesc?

O vrei?… Spre-a crea unul din visurile tale
Aș trebui să fiu eu de trei ori Dumnezeu
Aș trebui să turbur a firei lungă cale,
Și-n clipa mea – ce secoli ai veciniciei sale
Abia putur-a face aceea să fac eu.

Nisipul din pustie pot să-l arunc c-o mână
În cer – și dânsul negru deșert să fie iar?
Ca sus pământ să fie întins fără lumină
Și negru fără stele, ca globu-ne de tină
Și ale lui întinderi, cu gându-mi să le ar.

Iar jos să cobor mândra a cerului grădină
Cu sori nălțați pe lugeri, cu lune-n crenge verzi
Iar tu să treci, un înger… încinsă cu lumină
Și în a ta privire eu mințile să-mi pierz

Putere-aș eu cu gându-mi s-ardic insule 'n floare
A căror stânci să cânte plecându-se pe val
Din vânturi să fac nimfe cu sufletele clare
Ce-n aer legănate, albastre și ușoare
Să treacă zâmbitoare cu arfe de cristal

Și tu când apărè-vei ziua să pară noapte
Astfel de strălucită să fie fața ta
Încet numai păraie să se uimească-n șoapte
Din crengi de arbori mândri să cadă rodii coapte
Și pasul tău să calce pe un covor de nea

Și orice dulce idee ar trece-n fruntea-ți albă
Aievea să se facă cu ochii chiar văzând
De ai dori de stele albastre tu o salbă

A dimineții stele sub mâna ta cea albă
Să se înșire tainic și ziua înviorând

De ai dori în gându-ți tu un palat de ghiață…
Să se coboare Nordul cu munți-i plutitori
Și vânturi uriașe cu lungile lor brațe
Să sue stânci pe stânce… și-un munte să înhațe
Cu codri-i să-l așeze drept cupolă din nori.

De-ai vrè ca mări să sece, pustii să inundeze
Oceane să devie lungi și-nstelate văi
Cu șir de stânci, cu codri, cu înflorite lese
Dumbrave și grădine cu poamele alese
Și-n locuri tăinuite cu calde și dulci băi.

Și de-ai muri, iubito, căci contra morții n-are
Nici Dumnezeu putere… atuncea cu amar
Aș stinge c-o gândire sistemele solare
Aș grămădi din ele o piramidă mare
Puind în ea a vieții-mi frumos mărgăritar [:]

Figura ta de marmur –. Și-n noaptea cea pustie
În caos fără stele, în vecinicul nimic
M-aș arunca în doliu să cad o vecinicie
Cu viața mea sfărmată de-o lungă nebunie
Etern, etern cu doru-mi deșertul să-l despic.

Și dacă vreodată lumea deslănțuită
Ar reintra în viață și-n vechile ei legi
Ființele ei nouă cu mintea lor uimită
Cometul urmărească în calea lui greșită
Neliniștind în sboru-i evii vecii întregi.

Și-acel comet puternic cu coama lui sburlită
Ce exilat din ceruri e prin blestemul său
Etern-anomalie în lumea liniștită
Sburând cu-a lui durere, adâncă-neghicită
Acela să fiu eu!

Nu-i asta… zise dânsa – nu mă-nțelegi, iubite.
Prin pletele lui negre ea-și strecură adânc
Mânuțele-i de ceară – Sunt taine neghicite
Ce nu le pot pricepe, deși le simt – și plâng!

Nu este-așa că-n ochi-[ți] trăiește o veche vină
Că e-o durere veche în vorbele-ți ce-ascult?
În inima-ți e-o parte cu totului streină,
Este ceva în tine – ce-i mort de mult, de mult.

[2285, 108–112 v. | cca 1873–1874, Berlin |
EdP V, 268–278 | 226]

[ȘI CE CAPĂT O SĂ AIBĂ ASTĂ COMEDIE LUNGĂ?…]

Și ce capăt o să aibă astă comedie lungă?
E un scop în învârtirea-i, ori o țintă s-o ajungă
După care ziua a șaptea va [î]ncepe veacul său
Ziua fericirii-n lume, ziua păcii cei eterne –
A! ei mint – ei mint cu toții pretextând o țintă mare
Orbi se duc, cu dânșii lumea tot din mai rău în mai rău.

Nu vedeți că tot ce-n lume se numește-naintare
Și lumină și știință, sunt din ce în ce izvoare
Tot mai multe de-ndoială, de durere și amar?
Nu vedeți ce schimb demonic – Vă dați pacea cea bogată
Liniștea, firea-nțeleaptă, inima voastră curată
Pe invidia mărirei și pe sdrențe în zădar –

Da acesta e demonul – ăsta viermele-omenirei
Lupta, alergarea-eternă după culmile mărirei
De-o ajungi – nemulțămit ești, tot mai sus și tot mai sus,
Ochiu-avar se ațintește, tot mai mare și mai mare!
Fericit? …nici vrei a fi chiar [–] toată cruda aspirare
E nemărginită… 'n urmă – peste toate s-au depus

O lopată de țărână… Mâna ce au dorit toate
Ce-a luat cu ea ? – Nimica – Aspirările bogate
Ce nu le-ncăpea pământul, le-a-ncăput trei scânduri lungi
Ș-astfel ai trecut – o umbră – Un convoi de-nmormântare

Splendid – ca o ironie, cu fețe nepăsătoare
Nici o lacrimă în urma-ți – te urmează-n șiruri lungi

Spre a face-n mic aceea ce tu ai făcut în mare
Firi de-o zi, peste mormântu-ți vor vorbi cu glasul tare
Nu spre-a te mări pe tine, – spre-a se lustrui pe ei
Sub a numelui tău umbră – Ce-i urmarea de la toate ?
Pentru oameni ura, truda și dorinți nelimitate
De-a se-ajunge, de-a se-ntrece – iar pentru tine nimic! –

Bun, frumos și sunt nimica-s față cu-această pornire –
Virtutea – o nerozie, geniul – o nefericire –
Frumusețea – o marfă scumpă, sânțenia – un surâs
Ce-și permite orișicine – Iubirea de mult e moartă
Lumea – un cămătar mai este, ce-o râzândă mască poartă
Ca să-nșele pe orișicine – Dumnezeul cel proscris

Își retrage-a sale raze dintr-o lume nomolită
Ei gândesc că el nu este. Gheara rece și cumplită
A demonilor n-o simte nimeni, nimeni apăsând
Demonul deșertăciunii, al mărirei, al averei,
Demonul crud și [i]ronic al minciunei ș-a-nșelării
În fiecare din oameni mâinile-și freacă râzând.

Spre blăstămul ăstor veacuri geniul nu mai apare
Frumusețea se retrage-ntr-a istoriei sanctuare
Mângâierile-i eterne ne'nțelese-acum rămân
Iar sigiliul ăstor vremuri, pentru nerozi opintirea
Pentru cuminți – disperarea. Ea deschide-atunci privirea
Pentru-a bibliei sentință: — „Că un demon au adus

Moartea-n lume". – Vălul negru, ce pe ochi se lasă dulce
Când un suflet de-oboseala cugetării să se culce
Vrea în noaptea neființei – asta ? – asta moarte nu-i.

Este o trecere firească – Este-un ramur de olivă
Unde liniștea eternă te așteaptă… Și naivă
Lumea zice că-n Valhala, în Olimp, în cer te sui.

Moarte-i num-aceia care demonul în lume-aduse
Să te stingi făr' de speranțe – să vezi la nimic reduse
Toate lungile dorințe, – să vezi că răsplata ta
Nu-i dorința de a plânge, ci aceea de-a te-ntrece
Și a râde-apoi de tine, și politicos și rece
A șopti: el a fost ceva pentru – pentru vremea sa.

Neputând să te ajungă – crezi c-or sta să te admire ?
Ei vor încerca să-și râdă de nepractica ta fire
Și vor aplauda cu hohot pedante [s] cele-încercări
De-a te umili – s-arate, că n-ai fost v-un lucru mare,
C-ai fost om – om ca și dânșii – măgulit e fiecare
Că n-ai fost mai mult ca dânsul. Și prostatecele nări

Și le îmflă fiecare c-o familiară mină
Când de tine se vorbește. Te poate trage în tina
Inimei lui cei uscate – Și fiecare pigmeu
Cu tine-atunci se măsoară – și trăsurile-i întrege
El în tine [le] revede – Tot ce nu poate-nțelege
În a ta vorbă or faptă – zice că e sec și rău

Ah! sufletul de ți-ai stoarce cu simțirea-i și lumina-i
Spre-a le-o da lor… Ei căta-vor mâna de țărână, tina
Cu fireștele-i greșele, ce a fi au trebuit
Spre-a purta acele doruri. Într-o vorb-a obosirei
Într-o faptă ne-nțeleasă, inspirările orbirei
Mult mai mult îi va atrage, decât tot ce ai gândit.

[2259, 161–163 | cca 1873–1874 | EdP II, 179–181 | 227]

[VREME TRECE, VREME VINE…]

Spernere mundum, spernere te ipsum,
sperne te sperni.

Vreme trece, vreme vine
Celor vechi urmează nouă
Una e în amândouă
Tot ce vezi pricepe bine
Prea puține-s de v'o samă
Val e tot ce ca el trece
La schimbări rămâi-mi rece
Și de ele nu ai teamă.

Multe-ți trec pe dinainte
În icoane, vorbe multe
Cine-ar sta să le asculte
Și poveri să-și puie-n minte
Când pe-o clipă toți se ceartă
Regăsește-te pe tine
De o pot lasă-i s-o-mpartă
Vreme trece, vreme vine.

Nici părerea ta s-anine
De o parte sau de altă
Las să scoată ei din baltă
Fața lunii cei senine
Căci în toți de o potrivă
E o patimă sau două

Înțelesu-n toate aste
Celor vechi urmează nouă.

Unul une, altul alte
Făr' de preț sunt cele zise
Tălmăcite, spuse, scrise
Stând deoparte vezi încalte
Egoiști sunt toți în toate
Lucru vechi în formă nouă
Vezi curat dacă se poate
Una este-n amândouă.

Unu-mbrac-a lui pornire
În cuvinte lustruite
Unul în adânc simțite
Altu-n râs, altu-n mâhnire
De s-ar ști pe sine înșii
Mai la toți li-ar fi rușine
Să se certe între dânșii
Tu ce vezi pricepe bine.

Ca un cântec de Sirenă
Glasul celor trecătoare
Unul naște, altul moare
Și se schimb' actori-n scenă
Dacă-i vezi cu-aceleași rele
În zadar la ei te cheamă
Și nimic la toate cele
Nu spera și nu ai teamă.

Doi se bat pentr-o coroană
Doi se ceartă pentr-o nucă
L-amândoi e o nălucă

Când o prind o văd că-i vană
Cel nemulțămit cu una
Este astfel și cu zece
Vremea duce tot ce-adună
Val e tot ce cu el trece.

De te-ating [tu] dă-te-n laturi
De hulesc, tu taci din gură
Tu să-ți aibi a ta măsură
Și să-ți știi a tale sfaturi
Treacă-n lume cine-o trece
Zică toți ce-ar vrè să zică
Tu să nu admiri nimică
Să rămâi la toate rece.

Nu da mult nici chiar pe tine
Nu privi mult în oglinde
S-ar pute că te-ai surprinde
Mult mai rău de cum îți vine
Drumul vieții pân' la vamă
Pe furiș de poți măsoară
Căci din tot ce te-nconjoară
Prea puține-s de v'o samă.

[2258,173–173 v. | cca 1874 |
EdP III, 86–89 | 227]

[NU… NU SUNTEȚI CA IARBA…]

Nu… nu sunteți ca iarba, ca unda, fuga spumei
Căci fiecare-i faur la mântuirea lumii
Căci moarte nu există, și ce numești tu moarte
E-o viață *altfel* scrisă în sfânta firei carte —
Amiază, sară, noaptea urmează dimineții
Și multe fețe are adânca tain-a vieții
Și ce numești tu moarte, al vieții e visternic
Auzi păsirea-i lină, auzi mersu-i puternic
Acum picură-n boabe de rouă, acum arde
În sori zvârliți în spații, în stele miliarde
Au crezi tu că vr'o dată [e] noapte… Niciodată
O parte a lume-acestii e doar întunecată
Și-n orice clipă-ntrebi tu și ziua e prezentă
Și sara, și amiază, momentă cu momentă,
Din raza cea mai slabă de-apus sau răsărit
Pân' l-arderea cumplită a stelei în zenit
Cu toate sunt prezente și numai ochiul tău
Așteaptă ca să-i fie puse în văzul său:
Nu lumea ta e lumea vieții, ci-a gândirei

. . . . . .

Cu arcul tău de stele o univers cobori
Cu tainic-armonie din sfere și din sori
Cobori în ploi de raze cu constelatul dom

Pătrunde pentru-o clipă suflarea unui om
Și împle cu-armonia ce ființa ta respiră
Cântarea-nduioșată din doritoarea-i lră

[2255, 6 | cca 1874 (?), Berlin | EdP V, 227 | 228]

[SUNTEM CA FLORI PRIPITE…]

Suntem ca flori pripite la școala cunoștinței
Acel ce trebui s-are e consfințit științei
Dezvoltă-n van o minte de țelină un fir
S-aducă rodii de-aur și flori de trandafir
În capetele noastre de semne-s multe sume
Și-n mii de mii de vorbe consist-a noastră lume
Aceeași lume strâmbă, urâtă într-un chip
Cu vorbe-mpestrițată, suflată de nisip
Dar acea altă lume născută-n frunți rebele
Pentru-a cărei zidire aceasta-i numai schele
Un alt pământ și alte oceane, alt cer
Precum s-arată clară în gura lui Omer…

O, salahori ai penei, ai minții, ai simțirei
De mâna-vă de creier ce-i destinat peirei
Voi abuzați sărmanii… și-n vorba-vă e izul
Acelei meserie ce-o-nlocuiește scrisul
În loc să mânui coarne de plug, să-nalți ciocanul
Cu aurul fals al vorbii te zbați [să] spoiești banul
Cel rău al minții tale… dar când îl treci la vama
Celor cuminți îndată el ș-arătă arama.

[2255, 5 v. | 1874 | EdP V, 247 | 229]

[NENOROCIT NOROC DE-A FI IUBIT…]

Nenorocit noroc de-a fi iubit
Iubind în veci să nu i-o poți tu spune
Singur să-ntinzi tu brațele nebune
Să le-ncleștezi pe pieptul ostenit

Totuși în ochi-i dulci să vezi minune
Să vezi cât ai putè fi fericit
Dac-un moment pe ea ai fi găsit
Singură-n casă și în toane bune

Nenorocit! Iubind să fii iubit
Și totuși [nici o] strângere de mână
Să-ți spuie da! Și câte ai dorit

Pe când în fața rece ochii reci
Ascunde tot ce sânul ei păstrează
Tăcere impuindu-ți chiar pe veci.

[2306, 11 | 1875–1876 | EdP III, 137 | 229]

[AMOR, DRĂGĂLAȘ COPIL…]

Amor drăgălaș copil
S-a luat tiptil-tiptil
Nebăgându-i nime sama
El fugise de la mama

Iară ea grija-i ducând
Scrie-o carte mai curând
Și-o trimite spre citire
Lumea ca să-i dee știre

Cine cum îl va vedè
Dânsei de știre să-i dè
Drept răsplată li va da-le
Sărutarea gurei sale

Și mai mult decât atât
Celui ce-l va fi găsit
Și-l va-aduce prins de tot
Și cu funii cot la cot

Cui ar vrè să se îndemne
Eu îi spun ale lui semne
Copilașu-i mic, sălbatic
Fața-i arde ca jeratic

Ca și lebăda el are
Două aripi de ninsoare
Flori el pune la urechi
Starostește mii perechi

Umeri albi și aripi [albe]
Săgețile mândrei toalbe
De le-aruncă de departe
Ține ochii într-o parte

Gol cu totul și mișel
Totuși e mai tare el
Decât orice cavaler
Fie îmbrăcat în fier

Și-a făcliei raze roși
I-a orbit pe inimoși
Și-n icoanele nădejdii
El aduce mii primejdii

Fete tinere, neveste
El rănește făr' de veste
Făr de milă, făr de teamă
El rănește chiar pe mamă

De-l găsiți pe-acest mișel
Puneți mâna atunci pe el
De n-ar vrè cu binișorul
Să-l luați atunci cu zorul

. . . . . .

Tot ce i-ar ieși din gură
Strigăt sau dezmierdătură
Și de plânge jalnic clean
El atunce-i mai viclean

De-ți oferă o guriță
Să n-o furi căci vai de tine,
Și de-ar vrè să-ți dăruiască
Săgeția lui de aur
Te ferește să pui mâna
Tu pe ea.

Și oricare-nsă l-ar prinde
Să ia sama
Să nu calce-un pas de lături
Căci atunce într-adins
Cel ce prinde va fi prins

[2262, 89 v.+63 | 1875–1876, Iași | EdP II, 51–53 | 230]

[CÂND TE-AM VĂZUT, COPILĂ, TRECEAI AȘA FRUMOASĂ…]

— Când te-am văzut, copilă, treceai așa frumoasă
Cu ochii mari albaștri în bolți întunecoase
Ca marmura de albă și mânile de ceară
Uneau pe sânu-ți mândru o mantie ușoară
În părul tău cel moale de cânepă un caier
Flori roșii și flori negre bogate se încaier
Și ochii plini de visuri izvoarele uimiri-s
Frumoasă, ah frumoasă putut-ai fi Tomiris
Zâmbeai… Nevinovatu-i și trist surâsul tău
Și nimeni nu te vede astfel cum te văd eu?
De ce zâmbeai tu oare… v-un cântec trist [și] moale
A fost atins în taină glasul gândirei tale?
Treceai… atât de-armonic era mișcare, pasul
Că în a ta privire m-a fost cuprins estasul
Și ca prin somn auzit-am un zvon de blânde muzici
Că n-a fost farmec, scumpo, că n-a fost vis să *nu* zici
Căci stam uimit, de patimi lumești nici o scânteie –
Căci tu ești prea mult înger și prea puțin femeie.

[2262, 16 | cca 1875–1876 | EdP II, 87–88 | 230]

[CÂND DE-OSTENEALĂ GEANA-ABIA SE ȚINE…]

Când de-osteneală geana-abia se ține
A mele gânduri te-nsoțesc ca sclavii
Și prins de setea unei dulci evlavii
Drumeț se face sufletul din mine

Și cum prin friguri aiuresc bolnavii
Pin întuneric te privesc pe tine
Și-a tale lacrimi de zâmbiri îs pline
Căci ca un înger trist și blond – așa vii

Și mâna-ntind să simt dac-adevăru-i
Că tu te-arăți iubită dulce fată
Că eu te văd cum te văd ochi-oricărui

Tu arătare blândă luminată
Tu nopții negre frumusețe-i dărui
Răpindu[-i] minții mele odihna toată.

[2281, 68 | cca 1875–1876 | EdP II, 125 | 231]

[ÎN LUMINA ALBĂSTRIE…]

În lumina albăstrie unei lampe atârnătoare
Stă în rochie de noapte o femeie-ncântătoare
Și se uită în oglindă și zâmbind șoptește-n taină
Iară Cupido vicleanul îi descinge a ei haină
— De pe umeri de zăpadă el să lunece o face
Părul luciu despletește și îl mângâie în pace
Și când ea se-ntinde leneș jumătate acoperită
De-a lui [ochi] discret și dulce e dorită și privită
Și când genele-i se-mpreun, lângă ea se furișază
Capul lui bălai [și tânăr] între sâni-i îl așază
O sărută și în somnu-i ea îl strânge-ncet la piept
Numai ochiul lui [cel] galiș de frumsețea-i e deștept
Ah un singur dar el are… el n-o spune nimănui
Cine n-ar dori în lume ca să fie-n locul lui?

[2268, 33 v. | 1876 | EdP II, 57 | 232]

[O, TU, FRUMOASĂ DAMĂ ALBĂ…]

O, tu, frumoasă damă albă
Crăiasă blondă din poveşti
Nu mă privi… căci ochii-n lacrimi
Mi-arată cât de scumpă-mi eşti

Şi nici odaţ n-aş fi voit-o
Această taină tu s-o ştii
La ce să râzi în al tău suflet
De ani-mi negri şi pustii

La ce să ştii că de-a pururi
Năzare-n ochi-mi faţa ta
Pierdută vecinic pentru mine
Oh, nu-mi răpi averea ta

Un Dumnezeu al vieţii mele
Văd umbra ta în orice loc
Şi de clipirea lungii gene
Atârnă viaţă şi noroc

Tot ce mi-a fost mai drag în lume
Închis-au ochii muritori
Dar tu menit-a mea să nu fii
În orice clipă tu îmi mori.

Și-atunci ca pe-o iubită stinsă
Icoana dulce ți-o desmierd
Pân' ce învie-aievea-n suflet
Spre a simți că iar o pierd

Și cu durerea-mi voluptoasă
Eu mă îngân necontenit
Și mă topesc făr' de speranță
Știind, iubind, că sunt iubit

Și totuși numai cât durere
Pustiu și umbră mi-ai adus
De mult eu ți-o spuneam copilă
Dar cum iubesc mai e de spus?

[2278, 67–68+55 | cca 1876 | EdP II, 91–92 | 232]

[O, TĂCEȚI…]

O, tăceți… încet ca musca n-auziți pornind [un] cântec
A lui glasuri se îngroașă ca murmurul de descântec
Și-s acum subțire dulce, dar mai tare tot mai tare
Și foiesc în aer roiuri nevăzute, răpitoare
O, tăceți… mă lăsați singur să gândesc și [să] ascult
Și să-l prind adânc în suflet, să-l repet în minte mult
Și din valuri dulci de sunet eu să văd ieșind un cap
A căruia frumusețe în gândire-mi nu-l încap
Cu păr lung bălai și moale care-i cade trist pe umăr
Cum o văd [eu] printre lacrimi când le vărs fără de număr
Cu-a ei față lin plecată înspre umărul ei stâng
De răcnesc în izolare-mi în genunchi de cad și plâng
În văzduh cătând o umbră, întind brațele-n deșert
Și cu propria mea umbră stau pe gânduri de mă cert
Ascultați, ș-acuma vine… cât de dulce și de-ncet
Fiecare sunet, zinet în dorință e-nmuiet
Pare că te ung la suflet și-n vertijul lor te trag
Că murind în ele afli tot ce-n lume ți-a fost drag

De asupră-ți și-mprejuru-ți vremea parc-auzi căzând
Ici în valuri tânguioase, colo dulce picurând.

[2262, 36 v. | cca 1876 | EdP II, 96–97 | 233]

Țiștiit-ați comediantul
L-aplaudarăți cu sudalme
S-a sfârșit acum comedia
Haida de! bățeți în palme

Nici n-a fost a lui voința
Voi de el să faceți haz
El a vrut să placă damei
Cu gropițe în obraz

Ea stă-n lojă rezimată
Ochi-și pleacă pe sub gene
E mai albă decât zâna
Venus Anadyomene.

Pentr-un blând zâmbet al gurii
Comediantul și-ar da viața
Dar ca marmura-i de albă
Și e rece ca și gheața

Și nici numele-i nu poate
Să-l rostească-n gura mare…
Ci pierdut în al lui suflet
Prin suspine el răsare.

O, vedeți-l în cabină
Între cei pereți de scânduri
Plânge… nu de-al vostru șuer
Ci de propriile-i gânduri

Pân' a n-o vedè pe dânsa
Nici simțea că-n lume este
Dar acum el simte viața
Ca pe-o tragică poveste

Ce mai caută-ntr-aiurea
Are viața lui vreun rost
Decât viu – mai bine-n lume
Nici odat' să nu fi fost

Au veni-le-va la preoți
Ca de aiurea vreun gând
Ca să sufle peste fața-i
Moartă, numele ei sfânt?

Apoi piară făr' de urmă
În nimic de-unde ieși
Scânduri goale, pereți negri
Peste el s-or prăbuși.

Orice urmă aruncată
Într-un creier omenesc
Va pieri cu spectatorii
Ce acum îl huiduiesc

Ce-nsemnează a lui viață
La ce fuse el să fie?

La ce joacă zeci de roluri…
Comedie, comedie!

Ți-știiat-ați comediantul
L-aplaudarăți cu sudalme
S-a sfârșit tragicomèdia
Aida de! bățeți în palme.

O, îmi faci plăcere multă
Dacă faci de mine haz
Damă albă și frumoasă
Cu gropițe în obraz

Deci te rog nu băga-n samă
Uită toate câte-am zis
Am crezut a ta iubire
E de râs… grozav de râs

Am văzut în părul moale
Gâtul tău cel de zăpadă
Și-am crezut că pe-al meu umăr
Prea frumos o să mai șadă

Orice gând îți închinasem
Toată fibra vieții mele
Re-nviase sub suflarea-ți
Sub a frunții tale stele

Nu! Tu n-ai mai fost femeie
Ai fost chip ceresc și sfânt

Umbra gândurilor mele
Era dulcele-ți cuvânt

Pân' la tine nicăiurea
Ca-n pustiu n-am fost aflat
O imagine asemeni
Acelei ce-am fost visat

Căci te-am fost visat pe tine
Și cu ochii sufletești
Cunoscut-o-am îndată
Că a mea pieire ești

Bine, Doamnă! Râzi în fața-mi –
Să râdem de vrei de a valma
S-a sfârșit tragicomèdia
Iară voi bățeți cu palma.

Dar nu știu ce îmi năzare
Parc' aud sunând un cari…
Ce frumoasă ni e nunta
Cu asemeni lăutari

Și-aranjată mi-i cămara
Numai patru, patru scânduri
Vino Doamnă înlăuntru
S-adormim a noastre gânduri

Vin să mestecăm cenușa
Vieții noastre pustiite

Și astfel să punem capăt
Comèdiei afurisite.

Oh! chip dulce de zăpadă
Cum te mângâi, cum te-ador
Te iubesc ca și nebunii
Te iubesc… să te omor.

[2278, 58–61+63–65 | cca 1876 |
EdP II, 92–95 | 234]

[NU SIMȚI ÎN PIEPT
O DULCE-NDUIOȘARE…]

Nu simți în piept o dulce-nduioșare
Când te gândești cât sufere-al meu piept
Căci cât [ești tu] de mare el te cere
Și blându-ți glas și ochiul tău cel drept
O, cum [mă] pierd în jale și-n tăcere
Și cum nu pot o vorbă să-ți îndrept
D-amânduror durere îmi e milă
Copila mea, iubita mea copilă.

[2262, 99 | cca 1876 | EdP II, 120 | 235]

[ȘOPTEȘTE-MI, CLARA,
TAINICE CUVINTE…]

Șoptește-mi, Clara, tainice cuvinte,
Abia-nțelese, pline de-nțeles
Înțelepciunea-mi toat-o am cules
Din ochii mari, din gura ta fierbinte

Nu-mi sfărâma acel frumos eres
C-un înger ești al cerurilor sfinte
Atât de blând ș-atâta de cuminte
Ca să m-adormi pe veci ai fost trimes

Tu nici nu știi c-a ta apropiere
În suflet dor și vis mi-a liniștit
Că moartea mea din gura ta aș cere

Să sorb în suflet glasul tău iubit –
Căci curge lin ca lamura de miere
Și-apoi să mor – odată fericit

[2278, 46 | cca 1876 | EdP II, 121 | 235]

[ATUNCEA NEFIINȚA,
FIINȚA NU ERAU…]

Atuncea neființa, ființa nu erau
A aerului mare, boltitul cort din ceri
Ce-acoperea atuncea?… Și-n ce se ascundeau
Acele-acoperite… Au în noianul apei
Au în genune…
Pe-atunci nu era moarte, nimic nemuritor
Și noaptea-ntunecată de ziua cea senină
Nu era despărțită
Și fără de răsuflet sufla în sine însuși
Ne mai numitul Unul… Și-afară de aceste
Nimic n-a fost pe-atuncea
Ș-atât de întunerec era, ca un ocean
Neluminat, și totul era adânc ascuns
În început. Și unul, învăluit în coaja-i
Uscată, prinde viață din tainica căldură
Ce singur el o are.
În început pătruns-au iubirea pe-acel unul
O sete sufletească – a facerii sămânță –
Și cercetând în inimi aflat-au înțelepții
Puntea, care ființa uniia cu neființa
Iar raza ce în caos văzură înțelepții
Au fost-au în adâncuri sau fost-au de asupra ?
Semințe presărară, născutu-s-au tării
Jos firea, sus se-nalță puterea și voința

Dar cine oare-o spune, și cine au vestit-o
De unde-i ea venită, făptura cea întinsă ?
În urma ei veniră chiar zeii… Cine știe
De unde *ei* veniră? O știe poate el
Din care toată firea luat-a început
Și fie c-au făcut-o sau chiar că n-au făcut-o
El care sus din ceruri asupra-ne privește
El știe… Dar se poate că însuși el nu știe.

[2262, 116–116 v. | cca 1876, Iași | EdP II, 183 | 236]

[CIUDAT ISVOD E OMUL…]

Ciudat isvod e omul pe-a vremei țesătură
Vorbind limbi o mulțime tot cu aceeași gură
Dar în bordei ce ține cât timpul unei ierne
Și în palat, ce pare făcut pe vremi eterne —
În Roma sau în Theba, în satul de bordeie
Tot vremei împrotivă el va-ncerca să steie.

În veci cu-aceeași mână el scrie pe părete
În veci a vremei mână tot șterge c-un burete
Pe cel care în minte-i descrie un gândac,
Pe cel ce lumea-n sistem o bagă ca-ntr-un sac
Ca umbre visătoare astfel trecând îi vezi
C-o rună unu-n capu-i și altul c-un Chinez.

Un rege c-un imperiu, cu planuri pentr-un veac
Cu planuri pe o oră nemernicul sărac
Cu sume diferite ei joacă lotul sorții
Și totuși deopotrivă ei sunt în ochii morții
Și totuși deopotrivă ai patimei sunt robi
Să fie slabi, puternici, cu minte sau neghiobi.

Tu, vreme, știi că unul, tot unul, e în toți
De-asupra tuturora ridici pe care poți
Pe alții-i lași să cadă, cu viața amărâtă

În taină să plesnească ca spuma nezărită
Ce-ți pasă ție oare ce vor sau ce gândesc?
Te joci ca vântu-n valuri cu traiul omenesc.

În mijlocul veciei pe-oricare îl închegi
Și ochii lui prostateci deodată îi dezlegi
L-arunci astfel în spațiu, predându-l la-ntâmplare
Cu coatele în lume își face loc de-i tare
Cel slab nu știe ce e, se vede prins în mrej
Și pentru suferințe e viața-i un prilej.

De unghii unu-și vede, de barbă și de păr
Un altul cată-n vreme și lume adevăr
De pe-a istoriei file adună mii de coji
Și nume trecătoare le-nsamnă pe răboj
Iar altul la tarabă pe degete adună
Câți bani i-aduce anul, câți pierde într-o lună.

Al vremei orologiu de stau ca să-1 ascult
Eu văd un vechi magistru ce șede lângă pult
La piept el își încheie halatul lui cel vechi
Mai bine își îndoapă bumbacul în urechi
Și uscățiv cum este și slab și de nimic
El universu-l are în degetul cel mic.

Trecutul, viitorul, sub fruntea lui se-nchid
Și lumea toată-n ochii-i e-un singur individ
El negura eternă o rupe în fâșii
Din ea se naște lumea, și soare și stihii
Și din prezent, – paingăn urieșesc pășește –
Trecutul, viitoriul, c-un gând le mrejuește.

Același soare, care din neguri a ieșit
Și care astăzi încă lucește liniștit
Cu mii de ani-nainte îl vede bolnav roș
Stingându-se – o rană – pin nori întunecoși
Planeții toți îngheață și fug rebeli în spați
Din frânele luminei și-ai soarelui scăpați.

Pe-un alt bătrân vedemu-1 cum șede lângă pult
În șiruri nesfârșite el socotește mult
Cât pește e în mare, cât grâu încape-n sac
Și-n câtă lână oare să puie-atât bumbac
Halatu-i rupt… dar totuși pe degete-un briliant
Acesta e un jidov iar cel de-ntâi fu Kant.

Și astfel de la talpa obștimei omenești
Și până-n susul scării la frunțile crăiești
De sine oricui pasă, de-a sale trebuinți
Un dor îl au cu toții de și mai multe minți
De-a vieții lor enigmă îi vezi pe toți munciți –
Și nu știu spune cari sunt mai nefericiți.

Ferice-mi pare acela, pe sine care-i domn
Al cărui suflet totuși se pare prins de somn
Când graiul i s-aude se pare un murmur
Și orbitor nu-i ochiu-i și totuși nici obscur
O grație armonic pătrunde-a lui mișcare
El nu cunoaște patimi, nici bucurie mare.

Ei par a fi somnàmbuli… durere și viață
Sunt ca ș-acoperite c-o prea ușoară ceață.
Neconștii trec pe lângă primejdiile mari
La piedici ne-nsemnate s-opresc involuntari

Și astea li-s în grijă… armonic dar de rând
E sufletul acestor… și inimă și gând.

Nefericiți aceia ce au o minte mică
Și o voință tare… sunt oameni de nimică
Iar mintea mare-alături c-o inimă prea slabă
Rănită-i de-orice-atingeri și nimeni n-o întreabă.
Aceștia-s în lume făcuți spre suferire –
În armonie numai se află fericire.

Altfel cuvântătoarea [a] oilor mulțime
Se strecură și mâne nu o s-o-ntrebe nime
Chiar numele lor vreme le șterge c-un burete
Și uricul vieții l-închide cu pecete
Aceeași până astăzi și de la tata Noe
Nevoile îi poartă și ei poartă nevoe.

Vezi pe-unul care crede că are geniu, își leagă
De-ace[a]stă ademenire viața lui întreagă –
„De voi muri – își zice – dar numele-mi să-l poarte
Din gură-n gură veacuri ducându-l mai departe“
Crezi tu că-n amintirea, în colțul unor crieri
Va fi loc pentru tine și pentru-a tale scrieri?

Ți-aduci *tu* bine-aminte de câte ai citit
Câte-ai văzut și câte tu singur ai vestit?
Puțin… De ici de colo d-imagini o fâșie
O umbră a gândirei, un colț mic de hârtie
Când propria-ți viață nu o știi pe de rost
Atunci ți-i bate capul cu toate câte-au fost?

Cum eu stau într-o piață pe gânduri, pironit
Și nu zăresc o lume, de care-s prejmuit
Deși desigur este când ochii mi-i ridic –
Astfel și tu, sărmane geniu, vei fi nimic
Căci alte veacuri alta ave-vor ele-n gând
N-o să oprească ochii la trecători de rând.

Poate-un pedant cu ochii verzui – peste un veac
Prin tomuri vrăcuite șezând și el un vrac
Al limbei aticismu' ți-a pune la cântari
Și colbul cărții tale suflând de pe-ochelari
Va strânge-n două șiruri a vieții tale rod
Lipindu-le-ntr'o notă sub textul său nerod.

Iar altul mult la vorbă cu tine n-o să stee,
Găsind pe ici pe colo o rimă, o idee
Curând o să le scoată și-a lustrui cu ele
A sale gânduri proaste ș-a sale rime rele
Iar numele-n uitare s-astupe va căta…
Ș-aceasta-i nemurire – e nemurirea *ta.*

O, genii ce cu umbra pământul îl sfințiți
Trecând liberi, dar singuri pin secolii robiți,
Un medic bun, temeinic se pare-a voastră carte –
Cu orice suflet bolnav vă ocupați în parte
Vă coborâți la dânsul cu milă și dulceață
Neavând parcă alți bolnavi, decât pe cel de față.

Oricui sunteți prieteni dar orișicui îi pare
Că numai dânsul singur în sufletu-i vă are
Iar scrierile voastre cămări-s încălzite
De pe părete-atârnă icoanele iubite

În orice veac trăirăți neîncetățeniți
Și totuși nici într-unul străini nu o să fiți.

Căci lamura vieții ați strâns-o în gândire
I-ați dat o haină scumpă de neîmbătrânire
Ori cum se schimbă vremea, ori cum se primenește
În dreapta-vă oglindă oricând se regăsește
Căci partea-adevărată și cea nepieritoare
E ori și când aievea și nici în scrieri moare.

Zadarnic pare lumea sclipind că-i trecătoare
Căci coji sunt toate celea ființei ce nu moare
Trecutul, viitorul se țin numai de coajă
Și-a vremei țesătură vedem cu ochiu-n vrajă
Pe când ceea ce-aleargă și-n șiruri se dișterne
Repaosă în raza gândirilor eterne.

Dar restul cel de bolnavi nemăsurat de mare,
Ce nici nu va s-audă de-a voastră căutare,
O vezi pe a ei umăr cu vuiet ridicând
Pe unul sau pe altul, tot șarlatani de rând
Ce-și laudă cu fraze rețeta lor unică
Trăind o zi – atâta cât vulgul îi ridică.

Decât s-aud că mersul mi-l laud-un olog
Că numele mi-l trece un tont în catalog –
Erou să fiu în creier pedant și amărât
Cu mine să-și petreacă o noapte de urât –
Decât să-mi văd eu versul în gurile de rând
Mai bine pe un zâmbet al dragostei [î]l vând

Astfel de nemurire o dau cui o poftește
Ușor de ea mă mângâi, râzând filosofește.
Poemuri manuscrise, povești și cu novele
Să lege gavanoase le dau iubitei mele
Căci tot n-ar fi atâta de strașnică risipa
Cum o fac aprinzându-mi cu fășiile pipa.

[2278, 36 v.–45 | cca 1876 | EdP II, 194–201 | 237]

Tu, cu mintea ta câlțoasă
Și cu stil greoi, bombastic
Vrei tu să mă-nveți pe mine
Ce-i frumos și ce e plastic –

Mai întâi învață carte
Dragul meu, ș-ascultă-ndemnul
„Cine vrea să zugrăvească
Să învețe-ntâi *desemnul*".

Și-ntinzând pe-a mele versuri
Groasa minții tale labă
Cum se cade îmi spui mie
Să rimeze-un om de treabă?

Pasă-mi oare cum că versuri
Și în capul tău bătè-s-or –
Nu primesc să-mi fie nime',
Mai puțin un urs professor

De-aș gândi la voi vr'odată
Totdeauna-aș scrie *recte*
Și mi-ar curge cu grămada
Toate rimele correcte

Dar nici pot s-urmez vr'odată
Al scrisori-vă tipic
Să mă pun ca voi la masă
Să scriu negândind nimic

Și să cat numai atâta
Cum cuvintele se-nnoadă
Și-amețite pe hârtie
Sună prea frumos din coadă.

Să cos vrute și nevrute
Cum pe pânză coși bibiluri
Și pe public s-amețească
Săltărețele dactiluri.

Dacă asta-i poezie
Zece mii pe zi pot face –
Deci cu sfaturi de-alde aste
De-azi lăsați-mă în pace

Crezi tu că un om ca mine
N-a știut ce-i rimă, metru ?
Castraveți la grădinar vinzi
Și ceaslov la Sfântu Petru –

Cum s-așază lac pe pânză
Să învețe poate-oricine –
Dar desemnu-mi fie plastic
Și coloarea pusă bine.

[2262, 87 v. (+87)+89 | după mai 1876 | EdP II, 233–235 | 237]

[SUB LUMINA ALBĂSTRIE…]

Sub lumina albăstrie
Unei lampe atârnătoare
Stă în rochie de noapte
O femeie-ncântătoare

Și se uită în oglindă
Și zâmbind șoptește-n taină
Iară Cupido, vicleanul
Îi descinge a ei haină

De pe umeri de zăpadă ca să lunece o face
Părul luciu, părul moale el în unde îl desface
Și când ea se-ntinde leneș pân' la piept acoperită
De-a lui ochi discret și dulce ea cu sete e privită

Și când genele-i se-mpreun lângă ea se furișază
A lui cap bălai și tânăr între sâni-i [îl] așază
Și suspinele-i îi stinge, ea îl strânge-n somn la piept
Dară ochiul lui [cel] galiș de frumseța-i e deștept

Și un mare dar el are
El nu spune nimănui
Cine n-ar dori în lume
Ca să fie-n locul lui?

[2254, 89 v. | cca 1876–1877 | EdP II, 56 | 238]

[TU, REVISTĂ AGEAMIE…]

Tu, revistă ageamie, convorbiri mult lăudate,
O, tu moară de palavre, ce lucrezi atât de harnic
Contra oamenilor vrednici al tău glas este zadarnic;
Sumuțând a tale javre tu la capăt n-o vei scoate

Vânt și pleav-a ta știință, visul tău e o nălucă
Rătăcești pe pârtii veche vrând să scoți din rătăcire
Dar menit îți este capul: „tonții sunt meniți din fire
Flori să poarte la ureche, șarlatani de nas să-i ducă".

[2262, 102 v. | după mai 1876 | EdP II, 247 | 238]

[GÂNDIREA MEA ÎN VREMI TRECUTE-NOATĂ…]

Gândirea mea în vremi trecute-noată
Deschid volume mari și vechi tipicuri
Citesc scrisori păstrate-n roase plicuri
Și-mi amintesc pe rând viața toată

Astfel mă-ncurc de voie-n dulci nimicuri
De muști mă apăr, cari zboară roată…
Dar și mai dulce-i când afară-i zloată
Să stai la foc în jilț, de somn să picuri

Și eu astfel mă uit în foc pe gânduri
Visez la basmul vechi al zânei Dochii
O ceață mintea-mi prinde rânduri-rânduri

La spate-aud foșnirea unei rochii…
Un pas ușor abia călcând pe scânduri
Iar mâini subțiri și reci mi-acopăr ochii

[2268, 14–15 | cca 1876–1877 | EdP II, 115 | 239]

[CUM CÂNTAM ODINIOARĂ…]

Cum cântam odinioară
În confuzie divină
Și-nnodam a mele versuri
Cu icoane de lumină

Străbăteam a nopții umbre
Și cărările-n dumbrave
Lumii-ntregi duiosul suflet
I-nstrună un dulce Ave!

Răspundea atuncea codrul
Prin al zefirului flaut
Și prin stele risipite
Aflam taina ce o caut.

Căci și azi o caut încă
E același cântec vechi,
Setea liniștei adânce
Care-mi sună în urechi

Liniștire… pace, pace!
Unde ești pe care stea –
În ce lumi fără dorințe
Fără gând e partea mea?

Azi organele-s sfărmate
Și-n strigări iregulare
Vechiul cântec mai străbate
Cum în nopți izvorul sare

Și prin gânduri suflă vântul
Capu-mi arde pustiit
Și sălbatec sună cântul
Cel etern neisprăvit

P-ici pe colo mai scânteie
Tristă, palidă, bolnavă
Câte-o rază mai curată
Din a geniului lavă

Altfel șuieră și strigă
Scapără și rupt răsună
Se împing tumultuoase
Și sălbatece pe strună

Unde-s șirurile limpezi
Din cântarea, ce-am gândit? –
Ah! organele-s sfărmate
Și maestru-a-nnebunit.

[2283, 42–42 v. | 1876 |
EdP II, 325–326 | 240]

IUBITA VORBEȘTE

Nu am chip în toată voia
În privire-ți să mă pierd
Cum îmi vine, cum îmi place
Drag băiet să te desmierd

După gât să-ți pun eu brațul
Cu sărutări să m-adap
Și tăcând cu… ochii numai
Să te-ntreb clătind din cap

Să te-ntreb în toată ticna
Gură-n gură, piept la piept –
„Tu pricepi ce-ntreb acuma?
Îți sunt dragă? Spune drept!“

Dar abia mi-ntind eu botul
Iaca sare cleampa-n broască –
De mătușe și rudenii
Dumnezeu să te păzească –

Iute capu-n altă parte
Și mă uit în jos smerit –
Doamne, nu-i în lumea asta
Vreun ungher pentru iubit

Haide tata, haide mama
Dur la deal și dur la vale
„Ba că vremea e frumoasă,
Ba că ploaia e pe cale“.

Și ca mumii egiptene
Stau cu toți în scaun țepeni
Tu cu mânile-ncleștate
Tot cu degetele depeni

Iară tu sucești țigară
Smulgi la fire din musteți,
Și-n vorbirea-nteresantă
Torni câte-un cuvânt isteț!

Iară eu să-mi ascund râsul,
Duc batista mea la nas –
Căci dezvolți atâta spirit,
Ca vițelul de pripas

Și la ceas mecanicește
Înțelept te uiți și rece
Câte ceasuri? toți întreabă
Ceasuri? Șepte fără zece!

Toți cu mâinile în poale
Ei pe scaune-a-nlemnit
Și vorbesc de slugi și cloște…
Doamne, tare ni-i urât!

Cum nu poți în toată voia
Cu gurițe să mă saturi

Și de-a brațelor strânsoare
Să mă frâng vicleană-n laturi

28 Aug. 876 noaptea.

[2278, 27 (+26v.) – 28 | 1876 |
EdP II, 329–331 | 240]

[ÎN OCHII MEI NIMICA DE AZI NU ARE PREȚ]

În ochii mei nimica de azi nu are preț
Decât ciudata taină a dulcii-ți frumuseți –
Căci ce-ar mai fi și alta în lume decât tu
Să facă să-mi pierd viața în vremea de acu
Pe basme, pe nimicuri, cuvintele gonind
Cu pieritorul sunet al lor să te cuprind?
Căci te iubesc… Nu poți tu măcar să te gândești
Cum inima-mi te-admiră, ce scumpă îmi mai ești.
Ce-mi pasă de gândești tu la mine – dacă-ți plac…?
De spirit, de avere, de frumuseți sărac
În taina cugetări-mi ascund de orișicine
Tot ce-am mai scump în lume, comoara mea, pe tine.
De-ncerc câte odată a pune pe hârtie
Un șir… De cer imagini la goala fantazie
Nimic nu am de-a spune, de n-oi vorbi de tine
Și singură icoana-ți în veci în minte-mi vine.
Gândești, pricepi tu oare cât pot fi de sărac
Să fii a mea nu este putință să te fac
Cu mintea mea casteluri în Spania câștig
Mă vezi plângând cum suflu în mâinile-mi de frig
Și urmărind pieirea visărilor deșarte
Eu văd menit că-mi este să n-am de tine parte.
Când totul îmi lipsește, când soarta mi-i mai rea
Atunci alese dânsa, ca tu să fii a mea…

Atuncea când coturnul voi-voi să-l discalț
Să fiu o secătură cum sunt și cialalți
La orice ψυχή δούλος cu laude să mă plec
Și să proclam de geniu pe orișicare sec –
S-ajung la un renume, ce azi s-ajung nu pot
Căci n-am învățat încă să-nalț pe-un idiot
Când voi ajunge și eu la arta de-a trăi
Și moale îmi va merge și bine-oi grămădi
Când voi avè asemeni ce lumea poate da…
Mă tem, iubită dulce, că nu-i mai fi a mea.
Și de-i și fi… avè-vei în ochi-mi acel preț
Ce azi ți-l dă sfiala sărmanei mele vieți?
Voi fi supus duioasei, ne mai simțitei munci
Din toat-a mea putere să te iubesc și-atunci?

[2254, 136–137 | cca 1876 | EdP III, 305–306 | 241]

[TE-AM PUS, IUBITĂ MUZĂ,
CU MINE SĂ PETRECI…]

Te-am pus, iubită muză, cu mine să petreci
La oce de vin negru în fundul „Borții-reci"
Și-n fața [ta] șezut-am cercând să cânt din flaut –
Dar vai lipsește-eroul și trebuie să-l caut…
Gândesc la Ștefan Vodă, la Mircea cel Bătrân
De-mi crește al meu suflet și-mi arde al meu [sân]

La ce a vremei pleavă s-o vântur, citind bobii
Și să-l așez pe Ștefan și eu la gura sobii
V'o câteva cuvinte ce-au scris bătrânul Nestor
Ajung mai mult la limba a vremilor acestor…
Să doarmă-n colb de cronici, căci bine sunt păstrați
În sfânta limbă veche acei viteji bărbați.

Prezentul nu e mare…? Nu-mi dă ce oi să cer
Au beiul cel de Samos nu e un giuvaer
Sau frate-său, ce poartă pe spatele-i un deal
Nu-i vrednic ca să-l cânte un imn național
Și-atâ[tea] genii mândre și stâlpi de cafenele –
N-avem în vremea noastră destui feciori de lele?

Dar nu, muză iubită, tu cauți un obraz
Cum unic e podoaba a vremilor de azi
În el se reunește ca într-un monogram

Eroicele fapte ce eu le căutam –
Căci cine oare-n lume mai poate sta păreche
Cu-a geniilor geniu, cu Popovici Ureche

Pe toți îi lasă, muză, îi zvârle cât colò
Pe Mircea și Vintilă, pe *El* Berlicoco –
Nu pierd măcar o vorbă, cuvântul nu mi-l pun
Cu cioara cea pârlită ca fundul de ceaun
Ce minte'n or'ce ziuă, șezând pe Telegraf)
Aceștia înainte-ți, o, Popovici, sunt praf.

Și nici [în] minte-mi vine, ca vorba să mi-o stric
Spunând cum s-aranjează bărbosul Firfiric
Oricât cu amintirea-mi o caut ș-o culeg
Erou mai bun ca tine eu nu pot să-mi aleg…
Deci repede țigara în foc și la birou
Tu Popovici Ureche – *rămâi* al meu erou.

Născut fecior de popă, orice-ai zice-mprotivă
Menit erai la litri, pomene și colivă,
Menit păreai ca viața tu să ți-o duci la strană
Cu „Doamne miluiește" să cauți a ta hrană
Când soarta ce de lume ades îșI bate joc
Și din gunoi ridică adesea un sbârciog.

Fortuna-ți este mama, sau mama-ți fu Fortuna
Oricum eu aș întoarce-o, revine tot la una –
Fortuna [–] anticitatea ni-o spune arătare
De uliță, ușoară femeie de vânzare – –
De nu țineau boierii câte-o nicochera,
Au Popovici vreodată Ureche mai era?

Nicochera [–] femeie unui popor sărac
Boierului hatârul ades făcea pe plac
Fiindcă prea miloasă era l-ale lui rugi
Drept plată și pe tine te-a ridicat din slugi
Și astfel cu al mamei Fortune ban emis
Făcut-ai „de pomană“ și calea la Paris.

Și dacă vreodată ornat cu decorații
Pe cari-n bolgărime le zvârle [toți argații]
Atuncea tu blazonul tu nu cumva să-l faci:
O tavă cu colivă, fistic sau [cu] colaci
Fă-ți un blazon ca lumea, și vrednic de un rigă
„În câmp flocos și negru, un grec într-o verigă“.

Cu-aceste arăta-vei că neamul Urechiat
Își are cinstea toată din scârțâit de pat
C-a tale studii [toate] și nazuri de cocon
Le-avu odat' boierul bătrân în pantalon
Și de cumva Fortuna nu-l ținea de ciocan
Nu știu cum dintr-o slugă ieșea un șarlatan.

[2280, 20–23 | după mai 1876 | EdP II, 248–250 | 242]

[CHIAR SOMNUL MEU ÎNCEPE SĂ TE-NVOACE…]

Chiar somnul meu începe să te-nvoace
Cuprins de focul unei dulci evlavii
Din neguri albe oare tu căta-vei
Asupra mea cu marii ochi, noroace!

A mele gânduri te-mpresor ca sclavii
Și fără viață ei încep să joace…
Răsai din umbra somnului încoace
O, înger trist… cu pasul rar… așa vii

Visez că mort eu sunt… În pragul porții
Așteaptă cei ce vor să mă îngroape,
Aud cântări și văd lumini de torții

O, vino! …mai aproape, mai aproape
Să simt plutind alături geniul morții
Cu umezi ochi sub grele, dulci pleoape

[2289, 68 | cca 1876–1877 | EdP II, 126 | 242]

[CUM S-A DUS NOROCUL NOSTRU…]

Cum s-a dus norocul nostru
Și răsună tristă ora
Când la cânturi zic adio
Tuturora, tuturora.

Niște frunze-ngălbenite
Le închid în negrul scrin,
Nici prin gându-mi n-or mai trece
Nici pe buze nu-mi mai vin.

Cum se poate să plec astfel
Fără gând de-a mai veni?
Nici cenușa noastră-n lume
Scumpo, nu s-o întâlni.

Unde-s nopțile iubite
De uitare și noroc
Când lăsai brațelor mele
Mlădiosul tău mijloc.

Unde-i teiul cu-a sa umbră
Cu-a lui flori pân' în pământ?
Ce mai vis e viața asta?
Fericirea – ce cuvânt!

[2279, 80–81| cca 1876 (Iași) | EdP III, 28 | 243]

[O UMBRĂ E FIINȚA-I…]

O umbră e ființa-i, o spumă e cuvântu-i
Și la un loc unire: Zi-i lume și te mântui.

[2254, 102 v. | 1876, Iași | MS, 49 | 243]

[DE MII DE ANI PÂNĂ LA EA…]

De mii de ani până la ea
    E calea ce desparte
Căci e asemenea c-o stea
    Ce-au răsărit departe

Cum străbătu până aci
    Atâta cale lungă?
Lumina ei călători
    De mii de ani s-ajungă

Poate de mult s-a stins în drum
    Din oastea cea de stele
Iar raza ei abia acum
    Luci privirii mele

Icoana stelei ce-au murit
    Încet pe cer se suie…
Era când tu n-o ai zărit
    Azi tu o vezi şi nu e

Dac-ai iubit fără [să] sperі
    De-a fi iubit vr'odată
Pe cerul negrelor dureri
    Lumină se arată

Astfel amorul ce-au trecut
Prin zeci de ani străbate
Umplând un suflet cunoscut
De-o dulce voluptate

Și amintirea-l cheamă iar
Oricâte să se-ntâmple
Cu-atât noroc cu-atât amar
El sufletul mi-l împle

Cu-atât noroc cu-atât amar
În suflet el pătrunde
Dar unde vine [***]
Dar unde trece, unde?

[2270, 70 v. | cca 1876 | EdP III, 315 | 244]

[ȘOPTEȘTE NUMAI…]

Șoptește numai, ah! în dulci cuvinte
Abia-nțelese, pline de-nțeles
Și dăruiește-mi ochiul tău cuminte.

Citesc în el atât de mult eres,
Atât de mult a patimei durere
Și-n suflet toată scump-o am cules…

Căci vorba ta mi-i lamură de miere
Și ochiul tău un voluptos repaos
Și multe-nvăț din zâmbet, din tăcere,

Căci al tău suflet mie l-ai adaos
Pătruns-au dânsul limpede-n cântare-mi
Și-a luminat al minții mele chaos,

Căci numai tu trăiești în cugetare-mi,
A ta-i viața-mi și al tău poemul,
Tu poți să zici de-i bun și tu să-l sfaremi.

Ce-mi pasă dar de vorba v'unui emul,
Când ochii tăi sunt singuri ei autòrii
Ș-acestui cânt, ce între noi vedemu-l?

Frumoși mai sunt și mândri – cerșitorii
Și cine, ah! pute-va să refuze
De sclavi ai lor născuți-s muritorii.

Și când îți miști a tale mândre buze
Atunci nainte-mi raiul se deschide
Ș-ascult uimit șoptirea blândei muze.

Ucide-mă cu al tău glas – ucide!
Căci dulce [mi-i] să mor de-a ta iubire
Murind mă simt că sufletul îmi râde.

Dar nu observi? Cu-a lor ademenire
Mă duc alături dulcile terține
Și uit ce-am vrut să-ți spun prin aste șire.

Am vrut să-ți spun că plin eu sunt de tine
Și de-al tău farmec versul meu foiește
Și-a mele gânduri de zâmbiri sunt pline

Și ca un semn celei ce mă iubește
Adun în versuri ale mele zile
Și în buchet le leg grădinărește

Astfel grijind pun file lângă file
Și-n bucium eu [am] îndoit hârtie
S-o duc – tu știi – obraznicei copile.

De le-a primi, aceasta ea o știe –
Destul că eu cântarea-mi am menit-o,
Ca ei s-o-nchin, și-a ei în veci să fie:

Deci în genunchi te-aștept s-o iei, iubito.

[2262, 156 v. | 1876 | EdP V, 242–243 | 244]

[PE-AL CODRILOR VERDE…]

Pe-al codrilor verde, prin bolțile dese
Pin mreje de frunze argintul se țese
Și râul își mână oglinzile-i plane
'N-adâncu-i împlute de-a lumii icoane

El limpede trece și-n lumea lui poartă
A cerului stele, a stâncelor poartă
Se leagăn-o luntre de-un arbor legată
O rață încreață visarea-i bogată

Și tremură-n codru a frunzelor boltă
O volbură râul din planu-i revoltă
Din verdele negru, din naltă cărare
O mândră femeie s-arată calare.

Pe-un cal alb ca spuma și luciu ca neaua
De-argint este hamul, de aur e șeaua
Pe frunte diamante, și frâu de mătase
Ținut de-o mânuță de mândră crăiasă

În părul ei negru lucesc amorțite
Flori roșii de aur în plete-ncâlcite
Smaragde, rubine, pe cap presărate
Sclipind fac ca fața-i sălbatec s-arate.

Și-n ochi de-un albastru bogat întuneric
Cu basme păgâne d-iubire chimeric
Lucesc sub o frunte ce pare-ncărcată
De-o mândră ghirlandă'n rubin mestecată

Și umeri ca luciul virgiei zăpade
Pe cari bogăția a părului cade
Ca umedă haina-i de corp se lipește
Și mattă ca bruma în lună lucește

Și lumea se mișcă de-amor voluptate
L-a ei arătare. Priviri înecate
Lin undele-aruncă și stelele tremur
Pe văi le apucă un dulce cutremur.

[2276[II] 1+1v. | cca 1876, Iași | EdP V, 306–307 | 245]

[STÂND CU ȘIRURI DE IMAGINI…]

Stând cu șiruri de imagini
Să-nnegresc mulțimi de pagini
Anii mei lipsiți de-amoruri
Au rămas ca vii paragini.

Căci nimic mai dulce nu e
Decât fata [ta] să-ți spuie
Că iubit tu ești din suflet
Dar să n-o spui nimănuie

Ah! odată în viață
Am ținut și eu în brațe
Fata mamei cea bălaie
Surâzându-mi cu dulceață.

Dar e mult acum de-atunce
Și zâmbirea gurei prunce
Au pierit cum piere toamna
Floarea albă de pe lunce.

Oricum vorbele dissimul,
Înțelesul noi privimu-l
Dacă inima ți-i moartă
E astfel ca țintirimul.

[2259, 178–179 | cca 1876, Iași | EdP V, 249 | 246]

[PRIN MUNȚI CA CENUȘA…]

Prin munți ca cenușa, deasupra cărora
Se văd codrii negri neatinși de-aurora
Zidire-uriașă, ruineagră și naltă
Din stânci ce grămadă stau una pe altă

Un munte e poartă și streșini păduri
Și scările-s dealuri de piatră și murii
Se-nalță în no[u]ri și bolți de fereastră
Privești ca-ntr-un cer de lumină albastră

Se-ntunecă luna de a norilor fugă
Și stelele roșii sclipesc ca-n[tr-o] rugă
Ca păcura cerul se face de-nchis
Și lumea dispare… o umbră de vis

Deodată un fulger ca jar lucitor
Sfâșie cu sânge oștirea de nori
Un tunet adânc clătină din temei
Pământul… Auzi călărirea de zei

În noaptea cea neagră, pe cerul ca smoală
Apare deodată un arc de roșeală
S-aude-uruirea de cară și cai
Vuind vine mândrul al mărilor crai.

[2276II, 27–29+32–33 | cca 1876, Iași | EdP V, 304–305 | 247]

CÂNTECUL UNUI MORT

Câmpii întinse de zăpadă
Le mișcă marea înspre Nord
Iară spre sud un cârd de paseri
Plutesc pe cer trecând un fiord

În urma lor mai vine una
Aripa ei abia mișcând
Și ostenind deschide ciocul
Apoi se lasă la pământ

Dar câmpu-acela dus de ape
Mereu o mână îndărăt
Tot mai departe vede cârdul
Plutind pe lanuri de omăt

Nainte sboar-a ei tovarăși
Iar ea tot dusă înapoi…
Tot mai departe, mai departe
Suntem de-olaltă amândoi

Cum stau cu àripele frânte
Mă mână viața în trecut
Tu vecinic tânără și dulce
În viitor tu te-ai pierdut

Astfel din ce în ce mai singur
Mă tot întunec și îngheț
Când tu plutești în raza dulce
A nesfârșitei tinereți.

[2308, 60–61 | 1877–1878 | EdP II, 65 | 247]

[PE-ATUNCI NU ERA MOARTE, NIMIC NEMURITOR…]

Pe-atunci nu era moarte, nimic nemuritor
Nici sâmburul luminii al lumei Domnitor
Nu era azi, nici mâne, nici ieri, nici totdeauna
Căci unul erau toate și totul era una
Nici zi, nici seri, nici noapte, nici primăveri, nici ierne
Și negrul întuneric al liniștei eterne.

Și de-ar fi fost [și] evii erau cu toți deșerți
Căci una-n sine însuși dormea fără de părți
Pământul, marea, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rândul celor ce n-au fost nici odată
Și cercetând în suflet mă-ntreb uimit în sine-mi –
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi.

El singur zeu stătut-au nainte de-a fi zeii
El singur știe taina și inima scânteii
El zeilor dă viață, și lumii fericire
El este-a omenirii izvor de mântuire
Sus inimile voastre, cântare aduceți-i
El este moartea morții și învierea vieții

Și el mi-a dat un suflet să simt lumina zilei
Și măreția nopții și zâmbetul copilei
În vuietul de vânturi simțit-am al lui mers

Și-n glasul dulcii muzici simții duiosu-i viers
Dar tot, pe lângă aceste cerșesc înc-un adaos…
Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos.

[2306, 68–69 | cca 1877, Iași | EdP II, 75 | 248]

[TE-AȘ BLESTEMA PE TINE, ZAMOLXE…]

Te-aș blestema pe tine, Zamolxe, dară vai!
De tronul tău se sfarmă blestemul ce visai
Blestemele-mpreună a lumii uriașe
Te-ating ca suspinarea copilului din fașe
Învață-mă dar vorba de care *tu* să tremuri
Sămănător de stele și-ncepător de vremuri!
Pe când nu era moarte, nimic nemuritor
Nici sâmburul luminii de viață dătător
Nu era [azi], nici mâne, nu ieri, nu totdeauna
Căci unul erau toate și totul era una
Pe când pământul, cerul, și marea, lumea toată
Erau din rândul celor ce n-au fost nici odată
Atunci erai tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?
El singur zeu stătut-au nainte de-a fi zeii
Și din noian de ape putere-au dat scânteii
El zeilor dă suflet și lumii fericire
El este-al omenimei izvor de mântuire
Sus inimile voastre! cântare aduceți-i
El este moartea morții și învierea vieții.
Și el îmi dete suflet să văd lumina zilei
Și inima îmi dete să simt mișcarea milei
În vuietul de vânturi simțit-am al lui mers
Și-n glasul blândei muzici auzii duiosu-i vers.

Și totuși lângă-acestea cerșesc înc-un adaos:
Să-ngăduie intrarea-mi în vecinicul repaos.

Blestem asupra oricui de mine are milă
Și binecuvântare celui ce mă împilă
Și ascultată fie o gură ce m-ar râde
De-a pururi tare brațul ce cearc-a mă ucide
Și-acela între oameni devină cel dintâi
Ce mi-a răpi chiar piatra, ce-oi pune căpătâi
Gonit de toată lumea prin anii mei să trec,
Pân' ce-oi simți că ochiu-mi de lacrime e sec
Că chinul și durerea simțirea mi-a-mpietrit-o
Că pot să-mi blastem mama, pe care am iubit-o
Când ura cea mai crudă mi s-ar părè amor
Poate-aș uita durerea-mi și aș putè să mor
Străin și făr' de lege de voi muri… atunce
Nevrednicu-mi cadavru în uliță l-arunce
Și aibă ani ferice și fie-i gura scumpă
Celui ce-asmuță cânii, ca inima-mi s-o rumpă
Iar celui ce cu pietre mă va izbi în față
Îndură-te, stăpâne, și dă-i pe veci viață
Iar numele-mi să piară în orișicare minte
Ca visul despre care nu-ți poți aduce-aminte
De-ar fi vr-o unu-n lume, cărui prin gând i-aș trece,
În loc să-i stea gândirea și limba lui să sece.

Astfel numai părinte eu pot să-ți mulțămesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc
Să cer a tale daruri mai mult eu fruntea nu plec
Spre ură și blesteme voiesc să te înduplec
Să simț, că de suflare-ți suflarea mea se curmă
Și-n stingerea eternă dispar fără de urmă.

[2259, 302–304 | cca 1877 | EdP II, 79-81 | 249]

[CE-ATRIBUIȚI DUMNEZEIRII…]

Ce-atribuiți Dumnezeirii
Al gândurilor proprii chaos?
Tot ce se naște, aleargă, piere
E-n ochii Domnului repaus

Și ce-n gândire odihnește
E-n ochii Domnului mișcare
Între gândire și-ntre moarte
Nu este vr'o asemănare

Se pare cum că-s alte valuri
Și totuși e același vad
Se pare cum că-i altă toamnă,
Ci-n veci aceleași frunze cad

Cu mâne zilele adaogi
Cu ieri tu zilele le scazi
Având cu toate-acestea-n față
De-a pururi ziua cea de azi

În clipa-n care mori se naște
Un altu-n loc a te urma
Știi pe când soarele apune
El [și] răsare undeva

Tot ce naște, fuge, piere
E-n ochii Domnului repaus
Ce-atribuiești Dumnezeirii
Al gândurilor tale chaos?…

Căci ceea ce închipuirii
S-arată-n șiruri și în joc
În univers nici când nu este,
Ci sunt cu toate la un loc

Și ceea ce [îți] pare ție
Că-n valul [***] se arată
Acelea toate în lumea-ntreagă
Se-ntâmplă toate deodată.

[2262,182–181 v. | cca 1877 |
EdP III, 169–170 | 250]

[ORICARE ALTUL
CHIAR UN GENIU PARĂ-ȘI…]

Oricare altul chiar un geniu pară-și
Oricine lumii place, vrea să-i placă
Și cine nume vrea să nu mai tacă
Ci de la oameni a lui plată ceară-și

Dar muza mea cu lumea nu se-mpacă
A mea gândire are *un* tovarăș
Și al meu suflet ieri și mâne iarăși
Cu dânsul numai viața va să-și facă.

După cununi și glorii altu-alerge
Ce lumea dă e vântului asemeni
Nu-mi pare rău din carte-i de mă șterge

O, dulce blând tovarăș, mult îmi semeni
La tine dar gândirea-n taină merge
A noastre inimi de demult îs gemeni.

[2306, 61 | cca 1877, Iași | EdP V, 323 | 250]

[ȘI CE SĂ VOI EU DE LA TINE…]

Și ce să voi eu de la tine
Când tu de mult nu ești a ta
Când mă apasă negrul cuget
Că nu mai pot nimic spera.

Și totuși am o rugăciune
Crăiasa mea cu păr bălai –
Te rog, te rog din suflet, scumpo
În veci uitării să mă dai

N-atingă umbra cugetări-ți
Câte-am visat odată-n doi
Să uiți în totul, să te cugeți
Cu multă vreme înapoi

Iară din clipa întâlnirii-mi
Să-ți pară anii toți deșerți
Că te-am ținut închisă-n suflet
Că te-am [iubit]… te rog să-mi ierți.

Voi fi cum am mai fost odată
'Nainte de a te vedè
Pe nimenea n-aveam în lume
Și nimenea nu mă avè

Murind cu fața spre perete
Mi-a-nchide ochii un strein
Și mă vor pune între scânduri
Stropindu-mi trupul meu cu vin

De i-ar veni măcar la preot
Ca de aiurea vreun gând
Ca peste fața mea să sufle
Iubito! numele tău sfânt.

[2254, 108–109, cca 1877 | EdP II, 148 | 251]

LE BARON DE TROIS ÉTOILES

Vestite Armis! faci în lume larmă
Căci *Armis* ești născut, cu spada-n mână
L-al tău blazon gândesc de-o săptămână
Ca să-l compun gândirea mi se farmă

Inspiră-mi, Clio, a istoriei zână,
Un semn măreț, ce orice umbră darmă
De-al meu erou să fie demnă armă
Să amintească vremea cea bătrână.

În mijloc de blazon un praz să punem
Jur împrejur masline și migdale
Ca pe-o tejghea frumos să le dispunem

Un mitic semn al descendenții tale
Și ce-nsemnează nu trebui s-o spunem:
Demetrios Baron de Trei-Sarmale.

[2289, 24–26 | cca 1877, Iași | EdP V, 337 | 252]

[TRESĂRIND SCÂNTEIE LACUL…]

Tresărind scânteie lacul
Și se leagănă în soare
Eu prin arbori mă voi pierde
Să ascult în iarbă verde
Ce mi-o spune la răcoare
Pitpalacul

Cum pe sus vuiește vântul
Toate vârfurile-nclină
Frunza bate, apa sună
Și cu ele împreună
Privesc bolta cea senină
Și pământul.

Norii-n ceruri sunt pe cale
Merg mereu, tot merg aiurea
Iar pe văi oițe-n turme
Pierd în luncă a lor urme
Sau încunjură pădurea
Pe la poale

Din izvoare și pe gârle
Apa sună somnoroasă
Unde soarele pătrunde

Printre frunze a ei unde
Ea în valuri sperioase
Se azvârle

Și al mierlei dulce șuier
Împle codrul de viață
La desiș și la răcoare
Plânge lin privighetoare
Iar din dealuri cu verdeață
Sună fluier

Cucul cântă, mii [de] presuri
Cine știe să le-asculte
Aripate mândre neamuri
Ciripesc pitite-n ramuri
Și vorbesc cu-așa de multe
Înțelesuri

La stejar am spus: Stejare
Unul cu-altul hai să ținem!
Dar stejarul trist răspunde:
Mergi în lume ori și unde
Las' așa ca să rămânem
Lumea-i mare.

Ce mai vrei și tu prin crânguri
Și cu noi te prinzi tovarăș
Viața noastră e-ncântată
Iar a ta întunecată
De-unde vii te-ntoarce iarăși
Să fim singuri.

[2283, 49–50 | 1877–1878 |
EdP II, 131–133 | 253]

[TREMURAU PRIN RAMURI STELE…]

Tremurau prin ramuri stele
Farmec dând cărării strimte…
Dragă, crede spusei mele,
Nime-n lume nu ne simte

Doar izvorul sună-ntruna
Înflorite maluri udă…
Dă-mi o gură, numai una
Nime-n lume n-o să simtă

Păru-n valuri se desprinde
Și frumos ți se mai șede
Nu zi ba, de te-oi cuprinde
Nime-n lume nu ne vede

Te desfaci c-o dulce silă
Mai nu vrei și mai te lași
Ochii tăi închizi cu milă
Ca un înger drăgălaș

Apa-n fundu-i se pătrunde
De-al tău chip și ți-l alege –
Ce privești zâmbind în unde?
Ești frumoasă… se-nțelege

Ici mantaua s-o împături
Să ne punem căpătâie
S-adormim aici alături
Nime-n lume nu ne știe

Luna tremură pin ceață
O crăiasă pădureană…
M-a zări țiind în brațe
Niște dragoste vicleană

[2269, 41–42 | cca 1878 |
EdP III, 189–190 | 254]

[SĂ CÂNTE PE EROII PUTERNICI ȘI VITEJI…]

Să cânte pe eroii puternici și viteji
Aveau odată-n lume ce căuta rapsozii
Eroii cei de astăzi ei nu ne dau prilej
Urmând la vremi de aur greoiul veac al prozii
Nu vrednici ca odată, ci repede-n vârtej
Și mișcă-n scena lumii ghidușii și Irozii
De-aceea, dulce muză, petreci la munte-n crânguri
Căci pentru a-i descrie ne trebui să fim singuri.
Nu lyra visătoare, nici dulcele tău flaut
Ci surle și țimbale, bătaia-n tact a dobii
Acestea sunt organe eroii să mi-i laud
Ușor e acestora deschis să dai cu bobii
În cronice bătrâne eroi[i] nu îi caut
Nu voi să pun pe Ștefan și eu la gura sobii.
Nu cerul i-a menitu-i, nici stelele în zodii
Copiii reci și cinici ai comicei tragodii

Rămâie ’n noapte sfântă în umbră Basarabii
Din dulce neclintire, o pană, să nu-i clatini
Începători de vremuri, purtând viteze sabii
Și tu, Bogdane Dragoș, voi marilor Mușatini
Eu astăzi am a face [cu] sângele Barabii
Cu călcători de lege și vânzători de datini,

Căci graiul blând din cronici, frumos ca al lui Nestor
Ajung[e] mai ca sfara zăluzilor acestor

De mult în dulce noapte eroi vă adumbriseți
Și nu vă atinsese canalia cenușa
Și azi când ăstor fameni și voi le trebuiseți
Ei sfintele morminte le turbură acușa
Și-n limbă păsărească drapând pe letopiseț
Istorici se gerează, cu voi împlându-și gușa
Cu voi, ce lor asupra privind cel mult ironici
I-ați sudui… De-aceea, dormiți în colb de cronici

Prezentul nu e mare, nu-mi dă ce o să-i cer?
La Sybaris nu-s oameni în capiștea spoielii
Au beiul de la Samos nu e un giuvaer
Cu frate-său, crescutul sub poalele Fanelii,
Acesta ce vânduse bilete până ieri
Pentru-a sa adorată în ușa cafenelii
E[l] legi dă și aruncă retoricele-i suliți
În capiștea cea plină de saltimbanci de uliți.

N-avem în vremea noastră destui feciori de lele
De oameni mari mulțime privind ori încotro?
Pe mlaștina comună nu strălucesc ca stele
Eroii ce îi caut sclipind cât de colo
Priviți numai la grecul, cel învechit [în] rele,
La ochii lui [de] broască, la rebb Berlicoco
Venin el are-n suflet și șiretlic în hârcă
Un pui de grec fățarnic cu sânge de năpârcă

Sau nu e o podoabă a vremilor de azi
Acel ce șapte nume î[și] puse, de când este?

Membru de academii și prea-cinstit obraz
Țiind surori v-o două sărmanul de neveste
De ce el să se piardă pe-al vremilor talaz
De dânsul să nu deie cronistul vre o veste
Căci cine oare este să poată sta pereche
Cu-al geniilor geniu, cu Popovici-Ureche?
Avanti! fora! dară mânjite obrăzare
Segnori jucați spre gaudiu cum ați deprins, pe funii,
Voi singuri măiestria o știți cea foarte rară
Reprezentați cu toții comèdia minciunii
De trei ori zece ani-s că proștii v-admirară
Și ce vă pasă oare dacă vă scuipă unii
Să luminez aceste cinstite mult obraze
Mă du, cu zbor puternic la Sybaris Pegaze

[2260, 1–5 | cca 1878–1879 | EdP II, 286–289 | 254]

[PRIN NEGRE CRENGI DE BRAD…]

Prin negre crengi de brad
Se strecură luna,
Isvoarele-ntr-una
Din stânci cu sgomot cad.

Pe gânduri codri sunt
De-al apelor ropot,
Sunare de clopot
Pătrunde-al serii vânt.

Spre tine ochii-ntorn
Lumină de lună!
Din rarișteme sună
Un dulce glas de corn!

El sună-nvăpăiet
De visuri deșarte
Și tot mai departe
Se pierde-ncet-încet.

Din văi aud sunând
Talanga, talanga
Se scutură creanga
De-al toamnei rece vânt

Trecut-au ca un vis
Durere și sbucium
La sunet de bucium
Ascult cu ochiu-nchis

[2279, 4 | 1878 | EdP III, 235 | 255]

[ADORMIT-A ÎN ADANA…]

Adormit-a în Adana lângă verdele platan
Pribegitul fiu de rege și nemernicul Osman
Lângă el alături doarme un derviș Edebalì
De și e sărac dervișul, tot îi poate dărui
Lui Osman un dar pe care nu l-ar da pe nici un bun
Este fiica lui cea dulce ca și luna – Malchatun
Și deși astfel cum doarme, ochii trupului s-a-nchis
Ochii sufletului însă au văzut un falnic vis
Lumea câtu-i de întinsă ce frumos se desvăli
Iar din pieptul cel puternic șeihului Edebali
Luna plină se înalță, se ridică sus în ceri
Pe Osman de-asupra vine, pe-a lui piept plin de dureri
Ea încet-încet se lasă, se cufundă-n a lui piept
De visa atât de dulce parcă ar fi fost deștept
Tot noianul de durere și tot dorul lui nebun
Oare luna cea duioasă-i, oare-i dulcea Malchatun?
Și în visul lui ferice se întreba așa de-ncet:
Pe pământ mai sunt eu oare ori în rai la Mahomet?
O simțire dureroasă îl sfărâmă și-l aprinde
Căci de coastele-i el simte un copac că i se prinde
Înrădăcinat în pieptu-i tot mai mare și mai mare
A lui ramuri lungi întinde peste țări și peste mare
Pân' la marginele zării el umbrește lumea toată
Și pământu-ntreg în umbra-i împăratului s-arată

Sub acel copac puternic vede lanțuri lungi de munți
Răsăritul cu Caucazul și cu vârfii lui cărunți
Înspre miază noapte Taurul, Atlasul spre miază-zi
Spre apusu-ntins și mare el Balcanul îl zări
Patru râuri cu putere curg în umbra lui cea verde
Nilul galbăn ce izvorul în pustiuri și le pierde
Este Tigrisul, Eufratul, apoi Dunărea bătrână
Ce de mii de [ani în] valuri a ei ape și le mână
Astfel în culcușul umbrei vede vasele pe râuri
Vede flotele pe mare, vede turmele-n pustiuri
[Vede] grâiele pe plaiuri, vede codri mari pe munte

. . . . . .

Iar prin văi vede orașe cu biserici și giamii
Piramide, obeliscuri, minarete, galerii
De asupra tuturora chipul sfintei semilune
Și-auzea în somn miamii cum chemau la rugăciune.
O furtună se pornește, iar copacul uriaș
Cu-a lui mii de mii de frunze scuturându-se trufaș
A lor vârfuri ascuțite le îndreaptă-nspre o parte…
Acolo e Roma nouă ce lucește de departe.

[2276[1], 103–107 | cca 1878–1879 | EdP II, 291–292 | 256]

[PARCĂ NĂSCUT
SUNT ÎN APROAPE DE VALURI…]

Parcă născut sunt în aproape de valuri
Leagăn având țărm înspumat și rece
Jur împrejur lin tremura pustiul
Mijloc al mării

Unei vieți începătoare stat-au
Martor măreț trist spumegând din valuri
Marea cu-al ei cer, cu puterea sfânt-a
Singurătății

Suflete-al meu te-ai înfrățit cu dânsa
Ea proroc fu al cărării tale
Ție ți-a fost sor, îndelung cum umbra-i
Soră luminei

Trist și adânc sunt, dară trist prin sine-mi
Nu de-a astei lumi trecătoare lacrimi
Indiferent stam nemișcat. Pe recea-mi
Frunte de marmor

Am așteptat ram să se-ncingă mândru
Ram glorios, sfânt, cum îl poartʼ Apollo
Umbră pe veci dând nepăsări-mi laurul
Pururea verde

Și de nimic nu mă miram în viață
Nu piramizi vechi împrejur de-a căror
Stânci am văzut cum apăru din veacuri
Jupiter Ammon

Sau din Nord etern îmi venea suflarea
Vânt gemea adânc purtător de gheață
Și de reci zăpezi ca gândirea trist[ă]-a
Zeului Wuotan

N-admirai nimic… Fericit ca zeii
Doară singur eu mă mirai de mine
Până când trezit din uimirea-adâncă
Singur rămas-am.

Și din nou privii în acea oglindă
În oceanul sfânt ce își mișcă apa-i
Îndrăzneață, trist clocotind și mare
Indiferentă

Nici credeam că pot ca să mor vr'odată
Falnic, mândru înfășurat în mantă-mi
Coborâi cu ochi nemișcați în gloată
Cutremurând-o

Dar sătul de ea și de mine însumi
Am să urc din nou părăsita treaptă
Ochii nemișcați ridicând la steaua-mi
Nemuritoare

[2277, 24–26 | cca 1879 | EdP III, 121–122 | 257]

[ACUM TOATE-S ALE NOASTRE…]

Acum toate-s ale noastre:
Stele-n cer și jos în valuri
Depărtările albastre
Și pădurile pe dealuri.

E-un miros de tei în crânguri,
Dulce-i umbra de răchiți
Și suntem atât de singuri
Și atât de fericiți.

Luna codrii îi pătrunde
Varsă apelor văpaie,
Te-am văzut intrând în unde
Dulce dragoste bălaie.

O, arată-mi-te-n taină,
Și colanul să-l descingi,
Ca să cadă a ta haină
Fără chiar ca s-o atingi.

Cum încet, femeie dragă,
De pe umere-o să cadă,
O să văz odată-ntreagă
Arătare de zăpadă

Ai ieșit de sub o daltă,
Marmură strălucitoare
Așa plină și de naltă
De la creștet la picioare

Lun-atuncea se roșește
De amor și de mirare
Numai lacul te privește
Rămânând în nemișcare

Fața apei sperioasă
Cu piciorul ai atins
Și încerci c-un vârf de deget
Pân' să intri dinadins

Iară părul se desface
Și în valuri cade-a lene –
Lacul scânteie și tace:
Venus Anadyomene.

[2261, 26–28| cca 1879 |
EdP III, 196–197 | 258]

[CODRUL VERDE NE ÎNGÂNĂ…]

Codrul verde ne îngână
Hai ș-om merge mână-n mână
Visătoare trece luna
Dă-mi o gură, numai una
Pleacă deci a tale buze
Nime-n lume n-o s-auză
Dulce-i zarea de pe dealuri
Stele-n ceruri, stele-n valuri
Și-nălțimile albastre
Lumea sufletelor noastre
Căci cărarea[-i] tăinuită
Doarme lunca liniștită
Doarme-n somnul [cel] feeric
Codrul plin de întuneric
Dulce-i umbra de răchiți
Că ne vede fericiți
Și-i miros de tei în crânguri
Că suntem atât de singuri
Lacu-n trestie se farmă
Lin se leagănă s-adoarmă
Sub a lunei liniștire
Blânda undei îmmiire

Luna tremură pin ceață
Și te află strânsă-n brață

De frumseța ta bălaie
Varsă apelor văpaie

Spune-i sunetele sfinte
Să nu cugete-nainte
Ea își [vâră] capu-n piept
Nu gândește îndărăpt

Prin a ramurilor mreajă
Sună cântec ca de vrajă
Și mângâie-a ei urechi
De sub teiul nalt și vechi.

Printre ramuri, printre frunze
Cearcă luna să pătrunză
Cu privirea ei senină
Vars-o dungă de lumină

Numai buciumele sună
Pe când discul blândei lune
Trece rariștea de fag
Sună buciumul cu drag.

Și-i răspunde codrul verde
Iară sufletu-mi se pierde
Fermecat și dureros
După chipul tău frumos.

Și cum cântă păsărele
De amoru-ne-ntre ele
Ciripind în verde crâng
Ne mai râd, și ne mai plâng.

[2261, 247–253| cca 1879 |
EdP III, 198–199 | 258]

[DE CÂTE ORI, IUBITO,
MĂ UIT ÎN OCHII TĂI…]

De câte ori, iubito, mă uit în ochii tăi
Mi-aduc aminte ceasul când te-am văzut întâi
Plutind ca o ușoară crăiasă din povești,
C-o singură zâmbire mi-ai spus ce dulce ești
De ce zâmbeai tu oare? Vr'un cântec trist și moale
Au deșteptase-n taină glasul gândirii tale?
Și ochii întorcându-i de lacrimi și de foc
Purtai pe-al genei tremur viața și noroc…
Apoi te-ai dus departe; te-am căutat mereu
Tu, gingașă mireasă a sufletului meu
În nopțile pustie stătut-am să te cert
Cu brațele-amândouă cătându-te-n deșert,
Numiri defăimătoare cercam să-ți iscodesc
Și te uram din suflet, adânc, căci te iubesc
Bolnavi de arătare-ți rămas-au ochi-mi triști
Înamorați de tine, de cum ușor te miști
Din valurile vremei vedeam cum lin răsai
Trecând cu dreapta albă pe părul tău bălai
Și fața visătoare spre umăr întorcând,
În ochii fericiri-mi eu mă uitam plângând
„O, nu fugi răpită – strigam cu doru-mi tot –
Din valurile vremii mă lasă să te scot!"
Ș-acum când ești de față eu nu știu ce să crez
Te țin aievea-n brață, sau poate că visez –

Să cred că-i cu putință așa minuni să steie?
Dar tu ești prea mult înger și prea puțin femeie…
Dacă visez, te-ndură, rămâi astfel pe piept
Și fă, ca pe vecie să nu mă mai deștept.

[2260, 223 v. + 174 v. | cca 1879 | EdP III, 221–222 | 259]

[REVARS-ASUPRA MEA LUMINĂ LINĂ…]

Revars-asupra mea lumină lină
O, maică sfântă, pururea fecioară
Ca-n visul meu ceresc de-odinioară,
În umbra gândurilor mele vină.

Și mii de limbi și sute de popoară
Te-au înălțat în glorie senină
O, dă-mi credința lor… cât de puțină
Nu cred nimic și asta mă doboară.

Nici în amor nu cred și nici în ură
Și sfântă nu-mi mai e nici o idee
Pierdui avântul ce-mi dădea tărie

A mele visuri toate se pierdură
Ești prea mult înger, prea puțin femeie
De ce te stingi în gândul meu… Marie!

[2276, 81 | cca 1879 | EdP V, 372 | 259]

[NĂDEJDE ȘI-NTĂRIRE…]

Nădejde și-ntărire
Și zid de mântuire
Pre tine câștigându-te
Îngenunchem rugându-te
De chinuri ce ne bântuie
Mario, tu ne mântuie!

O, Sfântă Marie
Tu, maica durerilor
Regina tăriilor
Tăria soliilor
Isvoru-ndurărilor
Luceafăr al mărilor
Îndură-te, pleacă-te
Nădejdea corăbiei,
Învingerea sabiei,
Limanul sărmanilor,
Și soarele anilor
Balsamul răniților
Norocul iubiților
O, dă-ne tărie
Sfântă Marie.

Isuse Hristoase
Izvor mântuirilor

De oameni iubitorule
Mântuitorule
De acum și pururea
Și-n vecii vecilor.

[2254, 104–103 v. | 1879 | EdP V, 384 | 260]

[CÂND VOI MURI S-AUD…]

Când voi muri s-aud
Cântare de bucium
Să uit al vieții crud
Și repede sbucium

Ș-un dulce glas de corn
Ș-o undă nebună
Spre tine-am să mă-ntorn
Lumină de lună

Iar tu iubita mea
Nu-mi plânge la creștet
Din tei un ram îmi ia
Ci care-i mai veșted

La capu-mi să-l îngropi
Iubito, aice
Din ochii tăi doi stropi
Asupră-i să pice

Simțind cum teiul meu
Asupră-mi umbrește
Eu voi dormi mereu
Mereu el va crește

Pe mare-auzi-voi vânt
Pe munte talanga
Deasupra-mi teiul sfânt
Să-și scuture creanga

Și-n visurile-adânci
Lipsite de sbucium
Mi-a răsuna din stânci
Cântare de bucium

[2276[1], 41 | 1879 | EdP III, 243–244 | 261]

[ÎN VIAȚA MEA DE CÂNTECE-NSOȚITĂ…]

În viața mea de cântece-nsoțită
Se scuturau flori albe de migdal
Lumini și flori gândirea mea suscită
O stea purtam pe fiecare val
Astfel duceam viața-mi poleită
De raza lunii și de aur pal –
În valea viselor codri de cânturi
Und-arfe arbori suspinau în vânturi
Am auzit a stelelor cântare
Al mării glas, al râurilor grai,
A frunzelor umilă suspinare
Mișcate-n freamăt de-al vântului vai!
În codrii cei adânci și nalți în zare
De tânăr auzeam păsări din rai
Cu glas de aur aerul tremurând
Din iarbă florile-auzeam crescând.

[2255, 302 v. | 1879 | EdP V, 396–397 | 261]

[O, AMOR!…]

O, amor!… Castelul negru stă în rariștea de brazi
Și s-oglind-adânc în lacu-i, în rotire de talaz
Și tăcere-adânc domnește – în zidirea veche numa'
Tremur albele perdele printre geamuri ca și bruma
Dar străfulgeră în umbra lui a undelor bătaie
Ce le-ajunge-n a lor fugă dulcea tainica văpaie
Care luna o revarsă când din dealuri se ivește.
Muchi de stâncă, vârf de codru ea pe cer îi zugrăvește
Încât brazii par o strajă vizuinei de balaur
Când în mijlocul lor arde o comoară numai aur
Iară lebedele albe când plutesc din negre trestii
Domnitoare par ai apei și ai liniștei acestei
Când cu aripele-ntinse se mai scutură ș-o taie
Ba în cercuri tremurânde, ba în brazde de văpaie
Iară papura se mișcă de al undelor cutreier
Și în iarba cea înaltă somnoros suspin-un greier
E atâta vară-n aer, de te-adoarme-ncet cu zvonul
Cavalerul îmblă singur și privește-oftând balconul
Ce cu frunze încărcatu-i de îi spânzur prin ostrețe
Mari lianele-nflorite cu-a lor fel de fel de fețe.
Vânătă e umbra dulce sub copaci, rumenă seara
Și în farmecul naturii note picură ghitara
„O, arată-mi-te-n haina albă, lungă de mătase
Care pare încărcată cu o brumă argintoasă

Să te văd iubite înger, în lumină minunată
Mângâindu-ți părul galben mlădioasă adorată,
O, îndură-te, iubito, mi te-arată și aruncă
De la sânul tău cel dulce floarea candidă de luncă
Și pe coardele ghitarei, răsunând încet, să cadă
Ah, așa-i de albă noaptea, parc'ar fi căzut zăpadă
Or mă lasă-n umbra dulce a ietacului să-ți vin
Parfumat ca o cutie și-mbrăcat în musselin
Cupido, un paj șăgalnic va ascunde cu-a lui mână
Dulcea lampe[i] strălucire, adorata mea stăpână"
El aude cum foșniră, lin, mărunt a sale poale
De mătase… nebunia tutor miturilor sale
Printre flori și-arată capul și se-nclină peste gratii
Cine e? E arătarea mândră-a pururi adoratei
Din balcon o roză cade… el o prinde ș-o privește
Ea punând mâna la gură, ce cuvânt îi mai șoptește?
O, amor, când ai văzut tu aste lucruri cunoscute –?
Dacă-ți place, pe la anul una mie patru sute.

[2276[1], 83, 84 și 4 versuri din 85 | cca 1879–1880 | EdP II, 334–335 | 262]

[MARMURĂ CU OCHII NEGRI…]

Marmură cu ochii negri și cu glasul de porumb
De ce-i rece al tău suflet și greoi ca și de plumb?
Când c-o patimă de demon te privesc și te ador
De la ochii tăi cei lucii mântuirea mi-o implor
Tu dai capul într-o parte și nu vrei ca să răspunzi,
Cu săgeata crud-a morții a mea inim-o pătrunzi
Cu săgeata morții crude și cu golul sufletesc
Și nu pot cu-a mea suflare inima s-o-nsuflețesc,
Cu fiori de fericire s-o trezesc din al ei somn
Și pe farmecele-i toate eu, eu singur să fiu Domn.
Ah! cum nu te pot în brațe să te strâng în veci, în veci
Să dezgheț cu sărutarea-mi raza ochilor tăi reci
Și să mângâi cu-a mea mână de la tâmplă creții blonzi
Piatră tu ne-nsuflețită, o tu inimă de bronz
De erai de piatră, încă te-ncălziai de-atât amor
Mă lăsai să cad nainte-ți la picioarele-ți să mor
Să mă-nec de fericire de noroc să-nnebunesc
Și în noaptea cugetări-mi și mai mult să te iubesc
Dară vai, tu ești de piatră ca și veacul împietrit
Tu nu știi ce e iubire căci nu poți să fi iubit,
Tu gândești c-amorul este ca și roiul de plăceri,
Cum că chipul de-azi te face să uiți chipul cel de ieri
N-ai aducere aminte, nici iluzii n-ai avut,
Mut îți este viitorul, cum trecutul îți e mut

Geaba îți mai porți [pe] brațe raiul dulcilor tăi sâni
Căci pustie ți-e viața cum o duci de azi pe mâni
Căci pustie-i și săracă de noroc și mângâieri
Căci putința fericirii a pierit în vecinic ieri
Și astfel cu vorbe numai luni de zile m-ai purtat
Și-or să treacă ani la mijloc și eu [tot] n-oi fi uitat
Cum ești dulce și frumoasă, dar în lume de prisos
Cum viața mi-ai jertfit-o fără de nici un folos.

[2260, 11–12 | cca 1879–1880 |
EdP II, 350–351 | 263]

[TU CE RÂZI CU-ATÂTA FARMEC…]

Tu ce râzi cu-atâta farmec, ca copiii cei cu haz
Și în râsul tău cel dulce faci gropițe în obraz
Și gropițe ucigașe lângă unghiul dulcii guri
Și pe degetele mânii și la alte-ncheieturi
Tu ce mi-ai răpit viața cu-acea umbră de sub gene
Mai frumoasă decât zâna Venus Anadyomene.

[2277, 11 v. | cca 1879–1880 | EdP II, 351, notă | 263]

[LUNĂ CE TRECI…]

Lună ce treci
Codri și undele
Dulce pătrunde-le
Cu raze reci

Paserea sus
Tinde aripele
Numără clipele
Unde s-a dus

Aprigul vas
Tremură pânzele
Vântul într-însele
Tot a rămas

Negre cetăți
Dintre păduri de brad
Unde izvoare cad
Singurătăți

. . . . . .

Sunet de corn
Treci [tu] din mal în mal

Spune din deal în deal
Că mă întorn

Frunză de fag
Doina cântându-mi-o
Reamintindu-mi-o
Sună cu drag

Fluier de soc
Doină de plângere
Ascultă îngere
Sună cu foc

. . . . . .

Lună ce treci
Crengile, frunzele
Dulce pătrunze-le
Razele-ți reci

Floare de vad
Asemenea zorilor
Căderii florilor
Stelele cad

. . . . . .

Floare de corn
Dulce vestindu-mă
Întinerindu-mă
Sună din corn

Floare-n păduri
Unde copilele
Uitându-și zilele
Cântă din guri

Floare prin foi
Dorul anime-ne
Nu-l știe nimene
Noi amândoi

Florile cresc
Ești al cetăților
Singurătăților
Domn pământesc

[2276, 140–147 | cca 1879 |
EdP V, 404–405 | 264]

[CA O FĂCLIE STINSĂ…]

Ca o făclie stinsă de ce mereu să fumegi?
De ce mereu aceleași gândiri să le tot rumegi
Și sarcina de gânduri s-o porți ca pe un gheb?
Astfel adesea noaptea și ziua mă întreb
Nu aflu unde capul în lume să mi-l pun
Căci n-am avut tăria de-a fi nici rău, nici bun
Căci n-am avut metalul demonilor în vine,
Nici pacinica răbdare a omului de bine,
Căci n-am iubit nimica cu patimă și jind
Un creier plin de gânduri și-o inimă de rând

De mult acum de vorbe nici voi să mai ascult
Nimic e pentru mine ce pentru lume-i mult
Ce este viitorul? Trecut ce-l vezi întors –
Același șir de patimi s-a tors și s-a retors
De mâinile uscate a vremii-mbătrânite –
Sunt clare pentru mine enigmele-ncâlcite
Am azvârlit de-o parte acele roase cărți
Cari privesc viața din mii de mii de părți
Ce scrise-s în credința că ele lumea schimbă
Cu dezlegări ciudate și cu frânturi de limbă
Oricât ținem la viață, oricât de plină fie,
Ea n-are-n lumea asta nici normă, nici solie

Nu-i foliant în lume din care să înveți
Cum viața preț să aibă și moartea s-aibă preț

Astfel de vrei, de nu vrei, te-ntâmpină în cale
Urâtul, conștiința nimicniciei tale
Și-ntr-al vieții mijloc de gânduri negre-un stol
Te fac să simți în minte și-n inimă un gol…
Astfel vălul de visuri din ochi mi s-au rărit
Să văd cum că în suflet nu am decât urât
Viața mea comună s-o târâi uniform
Și să nu pot de somnul pământului s-adorm.

În viața mea pustie și fără de-nțeles
Nu apăr adevărul, nu apăr un eres
Nu sunt la înălțime și nu sunt dedesubt
Cu mine nu am lupte, cu lumea nu mă lupt
Să apăr adevărul, sau să-ntăresc minciuna
Căci simt că-n [*2 cuvinte ind.*] mie mi-ar fi tot una
Decât să știu că-n stânga, în dreapta hotărât
Omor și eu pe altul, sau mă las omorât
Să țin numai la ceva oricât ar fi de mic
Căci nu țin la nimica, căci nu mai cred nimic

De-aceea-n nepăsare mă-nfășor, stau și tac
Și câteodată viața-mi în șiruri o desfac
Și visurilor mele le zic încet, să treacă,
Iar ele ochii-albaștri asupra mea își pleacă
Cuprinse de amurgul cel fin al aurorii
Văpaia-n ochi unită-i cu farmecul palorii
Trec, pier în adâncimea uitării și-a genunii
Icoanele frumoase și dulci a slăbiciunii

Ca floarea trecătoare a voastre frumuseți
Uitarea vă topește sărmanele vieți
Și-apoi? Ce-mi pasă… Fost-am în lume poate unic
Ce fără să știu unde pe-a lumii valuri lunic
Cei mulți nu se născură decât spre a muri
Ce e dac-a lor număr cu unul voi spori?
Sunt singurul ce astfel menirea mi-am greșit
Când m-am născut în lume, atunci am și murit
Ferice de aceia ce n-au mai fost să fie
Din leagănul cărora nu s-au durat sicrie
Nici în nisip v-o urmă lăsar-a lor picioare…
Neatinși de păsul lumii trecute, viitoare
Ei dorm, dorm în nimicul eternității lor
Și ura nu-i atinge, nu-i supără amor
De-a pururi pe-atâția câți fură cu putință
Numele lor e nimeni, nimic a lor ființă
Astfel n-au suferințe, n-au ani, n-au chip, n-au nume
Precum nu știi ce fuse 'nainte de-a fi lume
Pe-atuncea aer, apă și bolta cea din [ceri]
Nimic erau, asemeni cu ziua [cea] de ieri
Pe lâng-a lor tărie e-un univers, chiar spuma
Erau asemeni celor ce vor veni de-acuma
Nu s-ascundea nimica și tot era ascuns
Pătruns de sine însuși era cel nepătruns
Prăpastie? Genune? Noian întins de apă?
Nici lume pricepută, nici minte s-o priceapă
Atât de întuneric – o mare făr-o rază
Nici de văzut nu fuse, nici ochi care s-o vază
Și muritor nu fuse nimic, nici făr' de moarte
Eternul întuneric o stea nu îl desparte
Nici plâns, nici râs, căci cine putea s-auză plânsu-și

Și nimeni – fără suflet – răsuflă-n sine însuși
Din cele nefăcute nimic nu se desface
Și-n sine împăcată dormea eterna pace
Pe-atunci dormea chiar unul, căci tot era repaos
O umbr-a neființei, căreia-i zicem chaos
Atunci mișcând în chaos de viață primul colț
De-asupra-i se-ndoiră a cerurilor bolți
Durerea pieritoare ca strălucirea spumii
Stăpână-i fără margini pe marginile lumii
De-atuncea uriașă ea crește, mereu crește
Și cine vrea [s-o] simtă întreagă, viețuiește
Iar cine viețuiește, acela crede, luptă
La ce să mă amestec, cu inima mea ruptă
În volbura mulțimii [***]

[2279, 46–51 | 1879 | EdP V, 409–411 | 265]

[PRIVIREA TA CEA CALDĂ DE LACRIME E GREA…]

Privirea ta cea caldă de lacrime e grea
Și tu mă-ntrebi, iubită, ce voi? Dar ce n-aș vrea?
Aș vrea să am pământul întreg în stăpânire
De mine să asculte uimita omenire
De voi clipi din ochi-mi, cu mâna semn de-oi face
Apusul, răsăritul se miște-ntregi încoace
Să vină val de valuri, lucind în lunge râuri
Din munți să se coboare, răsară din pustiuri
Ca undele lucească în soare-ale lor scuturi
Din marginile lumii și pân-în începuturi
Să văd venind în cârduri ostași pe lunge uliți
Călări, în platoși albe și purtători de suliți
[***] copii din mii [de] neamuri
Să fâlfâie în vânturi înaltele lor flamuri
Sclipească-n scânteiere și sulițe și săbii
Cutremure-se marea sub negrele-mi corăbii
Astfel stăpân pe oameni, pe țări și oceanuri
Să am cetăți frumoase pe naltele limanuri
Și tot ce-ncântă ochii cu mii de frumusețI
Tot ce pământul are și marea mai de preț
Grămezi să steie toate la mine în comori
Să trec prin ele mândru, puternic, zâmbitor
Și să mă simt cu totul stăpân al lumii-ntregi
Un zeu în omenire, un soare între regi

Și raze să reverse, din frunte-a mea coroană…
Să-ngenunchez nainte-ți așa ca la icoană
Și arătându-ți toată averea fără seamă
Să-ți zic ia-le pe toate dar și pe mine ia-mă
Nu ca iubit, ca robul să fiu pe lângă tine
Pleoapele-mi să cază pe-a ochilor lumine
Dezmoștenit de toate, la lume abdicând
Să nu-mi rămână-n minte decât un singur gând
Că am [pierdut] o viață, cu dânsa lumea-ntreagă
Că nu-mi rămase numai decât că îmi ești dragă
Pierdută pentru mine, zâmbind numai să treci
Și eu să-mi știu osânda, să te iubesc în veci
Înamorați de tine rămână-mi ochii-mi triști
De cum tu mlădioasă și tânără te miști
În veci dup-a ta umbră eu brațele să-ntind
De-al genei tale tremur nădejdea să mi-o prind
Să razim a mea frunte de zidurile goale
Atinse de-umbra [dulce] a frumuseții tale.

[2279, 101–103 | cca 1879 | EdP V, 511 | 266]

[O, RĂMÂI, RĂMÂI CU BINE…]

O, rămâi, rămâi cu bine
Deși-n sufletu-mi te port
N-avuși sânge tu în vine
Și născut ai fost tu mort

Da, amor fără de nume
Ce în veci am tăinuit
Umbră-ai fost în astă lume
Și o umbră ai pierit

Ce m-apuci de gât iubită,
De ce plângi și de ce tremuri?
În cenușa părăsită
Nu aprinzi tu alte vremuri.

În zădar mă ții în brațe
În zădar îmi plângi pe piept,
Pentru-a-ți spune neadevărul
Al meu suflet e prea drept.

Am iubit în tine visul
Tinereței mele scump,
Dar se duse tinerețea-mi
Și din suflet eu te rump.

Astăzi trece tinerețea-mi,
Ea în ochii mei se stinge
Eu te văd o umbră albă
Un corp alb fără de sânge.

Cu a vieții mele flăcări
Au trecut și-a ta viață
Și asupra ta se lasă
Nendurații-mi ochi de gheață.

[2262, 115 r. | 1879 | MS, 61 | 266]

CINE EȘTI?

Nici luna plutitoare, nici stelele din ceri
N-or să pătrunză-n umbra trecutelor dureri
N-or să pătrunz-amarul pierdutei tinereți,
Chiar de-aș avea de-acuma și-o sută de vieți
Căci sufletu-mi e-atâta de-ntunecat de-atunci…
Tu numai o privire în visul meu arunci.

Ca toamna cea târzie e viața mea, și cad
Iluzii ca și frunza pe undele de vad
Și nici o bucurie în cale-mi nu culeg
Nimic de care-n lume iubirea mea să leg,
Ca pe bătrânul Cain, pustiuri mă cuprind…
Doar brațele-ți de marmur în visul meu se-ntind.

Aș vrea a mea viață să aib-un înțeles
Să apăr adevăruri, minciună ori eres,
Pentr-un nimic oricare, cu lumea să mă lupt
De-ar fi să mă strivească puterea-i dedesubt
Dar nu țin la nimica, căci nu mai cred nimic…
Doar genele-ți umbroase în visu-mi se ridic'.

Puțin îmi pasă dacă cu mine voi spori
Mulțimea care numai se naște spre-a muri
Din leagănul acelor sicriu nu s-a făcut

Ce-avură fericirea de-a nu se fi născut
Și să ajung ca dânșii atâta am visat…
Ci dor de nemurire în vis mi-ai revărsat.

Precum corăbii negre mânate sunt de vânt
Cu pânzele îmflate departe de pământ
Cum între cer și mare trec paserile-n stol,
Plutesc a mele gânduri pe-a sufletului gol
Și-ntind a lor aripe spre negre depărtări
Tu nu treci, cum nu trece luceafărul pe mări.

Am blăstămat în chaos întâiul vieții colț…
Pe care se-nălțară a cerurilor bolți
El fu începătorul eternelor dureri,
El e eternul astăzi, și-a fost eternul ieri,
Am blăstămat viața în însuși al ei miez…
Ci tu, intrând în visu-mi, te binecuvintez.

De noaptea cugetări-mi, de gânduri ce gândesc
Pustiul se întinde, păduri îmbătrânesc
De aspra viscolire sălbatecului cânt
Își scutură copacii frunzișul la pământ
Căci sufletu-mi copil [e] al viscolelor reci…
Tu, ramură-nflorită, pe visul meu te pleci.

Mai e încă în mine ceva de amăgit?
Au moartea ca s-o merit destul n-am suferit?
Trecutu-mi de durere prea este uniform
Ca să am drept de somnul pământului s-adorm?
N-am izbutit de mine destul a-mi bate joc
De mai apari în visu-mi… o rază de noroc?

Dar cine ești tu oare cu ochii de mă minți,
Ai căror raze lucii sunt dulci făgăduinți
De-amor fără de margini, de drage fericiri
Cari nu sunt în lumea aceasta nicăiri?
De ce cu arătarea-ți îngreui al meu gând,
Cu farmecul în visul vieți-mi străbătând?

De ce? E iarăși umbra iubirii cei de veci
Ce trece cu întregul ei farmec pe când treci
Căci e biruitorul amor atât de trist
Ce-au luminat în umbra durerilor lui Crist
Oriunde fug a tale priviri tot mă ajung;
Din cadrul de-ntunerec nu pot să te alung.

[2260, 243–246 | 1880 | EdP V, 490–496 | 267]

[CU RECEA NEPĂSARE
TU SUFLETU-MI ADUCI…]

Cu recea nepăsare tu sufletu-mi aduci
Pe cele două brațe întinse-a sfinte-i cruci,
Și buzele-nsetate cu fiere mi le uzi,
Când ruga mea fierbinte nu vrei [să] o auzi
Mă faci părtaș în lume durerilor lui Crist –
O, marmură, aibi milă de sufletul meu trist

Îmi pare că frumoasă cobori din piedestal
Iar haina se lipește și părul cade val…
Au crede-voi vederi-mi? Tu ești în adevăr
De treci cu mâna albă prin vițele de păr?
Dacă visez, te-ndură, privește-n ochi-mi drept…
O, marmură, aibi milă, să nu mă mai deștept

Aș vrea cu-a mele lacrămi picioarele să-ți scald,
Să mor de-nfiorarea din ochiul tău [cel] cald;
Ca lebăda ce moare de propriul ei cânt
Înamorat de amoru-mi eu să devin pământ
Să mor de frumusețea cu care lin te pleci
O, marmură, aibi milă, de stingerea-mi de veci!

Dar cine ești tu oare cu ochii să mă minți,
Ai căror raze lucii sunt dulci făgăduințI
De-amor fără de margini, de drage fericiri,

Cari nu sunt în lumea aceasta nicăiri?
De ce cu arătarea-ți îngreui al meu gând
Cu farmecele tale în visu-mi străbătând?

De ce? E iarăși umbra iubirii cei de veci,
Ce trece cu întreaga-i putere pe când treci
Căci este iar amorul, atât de blând și trist
Parc-ar purta în sânu-i durerile lui Crist
Oriunde fug, a sale priviri tot mă ajung…
Din cadrul vieții mele nu pot să te alung.

[2260, 55+98–99 | cca 1880 | EdP V, 499–500 | 268]

[ASTFEL A MEA VIAȚĂ VA TRECE UNIFORM…]

Astfel a mea viață va trece uniform
Și n-o să pot de somnul pământului s-adorm
Vorbind cu mine însumi, voi zice: Fost-am unic
Ce fără să știu unde pe-a lumii valuri lunec?
Mulțimea nu se naște decât spre a muri;
Ce e dac-al ei număr cu unul voi spori?
Ferice de aceia ce n-au mai fost să fie,
Din leagănul cărora nu s-au durat sicrie,
Nici în nisip vreo urmă lăsar-a lor picioare,
Neatinși de păsul lumii trecute, viitoare,
De-a pururea pe atâția, câți fură cu putință,
Numele lor e *nimeni*, *nimic* a lor ființă.
Să fiu așa ca dânșii, ca unda ce scânteie,
Ca lacrima ce-o varsă zădarnic o femeie
Pe mări și pe corăbii stăpân să fie vântul
Pe numele-mi uitarea, pe inimă-mi pământul
Un gând ce nimănuia nu i-a trecut prin minte
Ce n-au fost, n-o să fie de acuma înainte.

[2261, 232–235 | cca 1880 | EdP V, 514–515 | 269]

[SPRE DEPĂRTAT ȘI MÂNDRU ȚĂRM…]

Spre depărtat și mândru țărm
Străbat a mele cânturi
Pe când mă-nec, pe când mă sfărm
De valuri și de vânturi

O, ceasuri blânde de noroc
Cum nu sunteți de față
Când mlădiosul ei mijloc
Îl cuprindeam în brață

Când luna lină străbătea
Perdelele ferestii
Și pe când cerul strălucea
Sub farmecul povestii

Când caii albi cu stemă-n frunți
Și cerbii zânei Dochii
Se adunau din văi și munți
Ținând la ceruri ochii

Și pe când Amor zâmbitor
Cu magica lui vargă
În țara mândră-a viselor
Deschide-o poartă largă

Și iată visul a trecut
Ca și când n-au fost parcă
Și spre un țărm necunoscut
Alunec-a mea barcă

[2260, 217 | cca 1880–1881 | EdP III, 30 | 270]

[ZADARNIC CAUȚI A SCĂPA…]

Zadarnic cauți a scăpa
Din lumea ta sărmana,
Când geana-ncepe-a lăcrăma
Se-nseninează geana

Degeaba crezi c-o sta în vânt
Noroc și idealuri
Când valuri află un mormânt
Urmează alte valuri

Să fac o lume de păreri
Să fie trecătoare –
Dar soarele perind pe cer
Din nou s-ar naște soare

Oricât de veșted ar și fi
La vară-n floare-i pomul
Când omul prinde-a-mbătrâni
Re-ntinerește omul

Dacă tăria s-ar negri
De vijelii rebele
Și dacă stelele-ar peri,
S-ar naște iarăși stele

Oricum vei vrea să le socoți,
Oricum să le asameni
Să piară oamenii cu toți,
Veni-vor iarăși oameni

Să cază lumile-n genuni
Ca frunze reci pe vânturi
Pământuri piară-n stricăciuni
S-ar naște iar pământuri

Și când vezi soarele asfințit
Că intră roșu-n apă
Pe alt pământ a răsărit
Și ziua o s-o-nceapă

Degeaba trist te uiți la el
Nu mai seamănă spumii
El luminează tot un fel
O altă parte-a lumii

Și orișicând o să-l întrebi
Răsară ori apună
E orice timp îndeosebi
Și toate împreună.

[2277, f 129 | cca 1880–1881 |
EdP II, 382–384 | 270]

[VINO DIN PĂDURI…]

Vino din păduri
Ca să-mi spui povești
Cu căutături
Îngerești.

Ochiul tău iubit,
Plin de mângâieri,
Dulce mi-a lucit
Până ieri.

Unde mi te-ai dus
Pe acest pământ
Fără să-mi fi spus
Un cuvânt?

Din frunzișul rar
Luna în ferești,
Cercetează iar
Unde ești.

Ar luci pe zid
Până când te culci
Până ți se-nchid
Ochii dulci.

Și pe gura ta
De cum adormiși
Ea te-ar săruta
Pe furiș.

Cum nu sunt ca ea
Ca să mă strecor
Drept oglinda ta
Să cobor.

Chipul tău frumos
Să-l privesc întreg,
Cu atât folos
Să m-aleg.

Iar de m-ai zări
Pintre ochi-nchiși
Ți s-ar năzări
Luminiș.

[2277, 92 v. + 100 | cca 1880–1881 | EdP V, 523–524 | 271]

[TOT CE-A FOST OR O SĂ FIE…]

Tot ce-a fost or o să fie
De-a pururi fața este
Stingerea pe vecinicie
E părere și poveste

Treacă stelele de sară
Ca și frunzele pe vânturi
Și pământurile piară
Și s-or naște iar pământuri

Numai omul se atârnă
De speranță și părere
Ca și când ar fi o bârnă
Visul rece care piere.

[2277, 125 v. | cca 1881 | EdP III, 104 | 271]

[DE PE OCHI ȚI SE RIDICĂ…]

De pe ochi ți se ridică
Languroasa lungă geană…
Îl întreb: ce vrea să-mi zică
E o tainică dojană?

Te desfaci de-a mele brațe,
Mai nu vrei și mai te lași,
Și îmi râzi cu-ntreaga față,
Dulce înger drăgălaș!

Și puind mâna la gură
Sfătuiești și amenințI
Și-mi faci lungă-nvățătură
Cum că nu suntem cuminți.

Iar brațul meu cuprinde
Acel alb și blând grumaz
„Mâni voi fi cum vei pretinde
Dar cum sunt mă lasă azi.“

Astfel lupt cu-a ta mustrare
De atâtea săptămâni
Și mereu a mea-ndreptare
O amân de azi pe mâni.

[2282, 14 r.–14 v. | 1881 | MS, 65 | 272]

[NICI LUNA LUMINOASĂ,
NICI STELELE DIN CERI…]

Nici luna luminoasă, nici stelele din ceri
N-or să pătrunză-n umbra trecutelor dureri
N-or să pătrunz-amarul pierdutei tinereți,
Măcar să am de-acuma o sută de vieți,
Căci sufletu-mi de-atuncea e-atât de-ntunecat…
Doar ochii tăi de înger în visul meu străbat

Ca toamna cea târzie e viața mea… și cad
Iluzii ca și frunza pe undele de vad
Și nici o bucurie în cale-mi nu culeg
Nimic de care-n lume iubirea să mi-o leg
Pustiul și urâtul de-a pururi mă cuprind…
Doar brațele-ți de marmur' în visul meu se-ntind

Precum corăbii negre se leagănă de vânt,
Cu pânzele-atârnate, departe de pământ,
Cum între cer și mare trec paserile stol,
Trec gândurile mele a sufletului gol,
Întind ale lor aripi spre negre depărtări…
Tu doar răsai în visu-mi, luceafăr peste mări!

Ca noaptea cea adâncă a nordului polar
Se-ntinde amorțirea în sufletu-mi amar;
Nimic nu luminează acei pustietăți

Doar sloiurile arată ruine de cetăți
Plutind de asprul vicol al iernei [cei] de veci…
Tu ramură-nflorită, pe visele-mi te pleci!

Din lumea de mizerii și fără de-nțeles
Cu ochii cei de gheață ai morții m-am ales,
Și totu-mi pare veșted, căzut și uniform,
Sunt însetat de somnul pământului s-adorm,
Încât numai de nume îmi pare că exist…
Tu doar răsai c-un zâmbet în visul meu cel trist!

Cu ochii tăi de înger mă mângâi și mă minți
Căci ei cuprind o lume de dulci făgăduinți,
De-amor fără de margini, de scumpe fericiri,
Ce nu se află-n lumea aceasta nicăiri;
Căci este blânda umbr-a iubirii cei de veci
Ce trece cu întreaga-i putere pe când treci!

[2282, 70–71 | cca 1881–1882 | EdP V, 508 | 272]

[VÂNTUL SCUTURĂ TOȚI MERII…]

Vântul scutură toți merii
Poartă note de ghitară…
Este rândul primăverii
Bună sară!

Evantaliul ascunde
Vorbe dulci și măști frumoase…
Dar de unde până unde?
Sănătoase?

Câte tragice tirade
Declamate-n ironie…
Dar așa poate se cade
Să și fie.

Ce dulceață prefăcută
. . . . . .
Când din gură își sărută
Ochișorii.

De-ar putea noi știm prea bine
C-amândouă și i-ar scoate
Au geloase una d-alta
Nu sunt toate?

Dar astfel se tot împacă
Sub umbrarul cel de vițe
Gungurind ca pe o cracă
Porumbițe.

Numai rozele durerii
Printre râs s-amestecară
Când de flori se scutur merii…
Bună sară!

[2277, 94 | cca 1881–1882 | EdP III, 182 | 273]

[PUTUT-AI TU A-ȚI BATE JOC…]

Putut-ai tu a-ți bate joc
De ceasurile-acele?
Și de mistuitorul foc
Al patimelor mele,

De-a tale dulci făgăduinți
Abia-ngânate-n șoapte
De mii de lacrime fierbinți
Vărsate zi și noapte

Viața mea și raiul meu
Cum s-au ales deșerte…
Dar oare e vreun Dumnezeu
În stare să te ierte

Și oare eu să pot uita
Atâta deodată?
Să nu blestem suflarea ta
De-amor învăpăiată?

Dar veacurile cari vin
Afla-vor de la mine
Și inima din al tău sân
Și sufletul din tine

Va fi în mintea tuturor
    Trecând din gură-n gură
C-ai răsplătit atât amor
    Cu-atât de cruntă ură

Pe scara negrei vecinicii
    Blestemele-mi s-or naște…
Ce numai tu n-ai vrut să știi
    O lume va cunoaște

Și lumea mare-n calea ei
    Spre trecere de vreme
Pe-orice infamă-ntre femei
    Ca tine o s-o cheme.

[2277, 106–107 | cca 1881–1882 |
EdP III, 50–52 | 274]

[ORI SUS LA MUNTE DE-OR TRĂI…]

Ori sus la munte de-or trăi,
    Or lângă țărm de apă,
Oriunde oameni vei găsi
    Se nasc și mor și se-ngroapă.

De-or fi păstori, de-or fi pescari
    Ori privitori de stele
De-or [fi] dintre-mpărații mari
    Viețile-s tot acele.

Oriunde tineri vin la joc
    Căutând câte-o pereche
Bătrânii iar vin la un loc
    Și laudă vremea cea veche

O zi Crăciun, trei zile Paști
    Și'n viață moarte-odată
Se veselesc pe când te naști
    Și plâng când moartea s-arată

Ce-ți pasă ție c-au murit
    În sus, spre culmea ninsă
Sau că-n palate stă lungit
    Sub mantă de purpură-ntinsă

Căci oricât aur s-ar vărsa
    Oricâte mândre steme
Ceea ce vezi ’naintea ta
    Tot moarte ’n veci o să se cheme

Luna ce pare pe sfârșit
    Deapururi o să-nceapă
Căci ori și unde-o ai gonit
    Se nasc și mor și se-ngroapă.

[2270, 68 | cca 1882 | EdP V, 555 | 274]

[DE GLASUL TĂU S-A RIDICAT CÂNTAREA…]

De glasul tău s-a ridicat cântarea
De mersul tău se leagănă pământul
De ochii tăi se-nsenineză marea.

Împătimit e farmecul palorii
Când mă privesc de sub umbroase gene
Cu ochii ei, adânc-adormitorii.

[2270, 66 v. | cca 1882 | EdP V, 557 | 275]

[DE CE REGINA NOPȚILOR…]

De ce regina nopților
E tristă-ntotdeauna?
Au nu știți voi că mii de ani
Sunt azi de când moare luna?

Că cerul mândru și deschis
Ce stelele-și așterne
Nu e și el decât un vis
Al liniștei cele eterne?

Că [prin] a haosului văi
Plutind în voia sorții,
Revarsă-asupra lumii-ntregi
Durerea și farmecul morții?

Un farmec dulce și adânc
Pătrunde-atât de tare
De se ridică înspre ea
Seninele valuri de mare.

De-nalță ochii înspre ea
Din umbra dulce mirii,
Căci au simțit adânc în vis
Că moartea e sora iubirii.

Că tot ce naște-n univers
Aceea și declină
De-ar înceta totul din mers
S-ar naște lumină, lumină!

[2270, 163v–71v–163v–71v–165v | 1882–1883 | MS, 140 | 276]

[ȘI NICI AM PRINS MĂCAR DE VESTE…]

Și nici am prins măcar de veste
Ce dor avui, ce dragă-mi e
Dar cum veniră toate-aceste?
Nici nu știu cum, nu știu de ce.

E din luceferi o scânteie
Din flori exotice parfum?
Nu. Ea nu e decât femeie
Dar este altfel, nu știu cum

De mi-o vorbi, îmi place mie
Ci-mi place iar dac-o tăcè…
Dacă în glas e armonie
E și-n tăcerea-i nu știu ce.

Și astfel luna iar mă poartă
Pe-al visurilor mele drum…
Cum am venit, ce voi la poartă…
Nici nu știu ce? nici nu știu cum.

[2260, 207 | cca 1882–1883 |
EdP III, 185 | 277]

[PE CERURI DEPARTE…]

Pe ceruri departe
Lucește o stea
Aproape se stinge
Cum tremură ea?

De-acolo s-ajungă
O rază la noi
Se cere o mie
De ani înapoi
Și poate se stinse
De veacuri în drum
Iar raza-i târzie
Ne-ajunge acum

De ce mai lucește
Pe ceruri de ce?
Când este și nu e
Când nu e și e?

De ce mai lucește?
Căci stelele vor
Să semene toate
Iubirii, când mor

Să fie ca tot ce
Iubim pe pământ
Ce sunt parcă n-ar fi
De nu știm de sunt

[2270, 72 v.–73 (+72) | cca 1882–1883 | EdP III, 316 | 277]

[DIN SÂNUL VECINICEI UITĂRI…]

Din sânul vecinicei uitări
    În care toate curg
A vieții noastre mângăiări
    Și stele din amurg

De unde nu mai străbătu
    Nimic din ce-au apus,
Aș vrea o dată-n viață, tu
    Să te ridici în sus

Și dacă ochii ce-au lucit
    Nu sunt de raze plini
Tu mă privește liniștit
    Cu stinsele lumini

Și dacă glasul tău iubit
    N-o spune un cuvânt,
Tot înțeleg că m-ai dorit
    Dincolo de mormânt

[2260, 193 | cca 1883 | EdP III, 295–296 | 278]

NOTE

Credeam ieri că steaua-ți… / Considerat îndeobște o improvizație ocazională, alături de alte asemenea exerciții ale autorului din perioada vieneză (*Sonet la Carlotta Patti*, *La moartea principelui Știrbey* – din același an, toate), poemul ne face să ne întrebăm nu doar cum și mai ales *ce* scria Eminescu la Viena, dar și… cum *improviza* Eminescu? Teodor V. Ștefanelli relatează, în ale sale amintiri, episodul (datând din aceeași perioadă cu aceste versuri) al unei idile de salon, cu o doamnă care locuia în vecini de ei și cu care studenții români (și mai ales Eminescu) legaseră prietenie. Ca răspuns la un joc propus vizitatorilor săi de către blonda vieneză, Eminescu improvizează așa de frumos, încât se bucură de laudele (și de alegerea) doamnei: „Domnule, dumneata ai făcut declarația nu pe tonul glumeț ca colegii d-tale, ci ai făcut o adevărată poezie. Ori ești un mare artist, ori poet. Ce frumos știi să vorbești. Încă nimeni nu m-a divinizat ca d-ta. Îți mulțumesc și, iată, îți zâmbesc cum ai dorit și îți întind mâna să o săruți!" (MdE, 138).

Maio / Titlul poemului – de nimic explicat în textul propriu-zis – vine de la numele unui personaj (poet, nefericit și îndrăgostit – un alter ego al scriitorului, de fapt) imaginat de Eminescu în proiectul dramatic *Mira*, la care începuse să lucreze în adolescență și din care, ulterior, cu fiecare revenire asupra intenției originale, se vor tot desprinde fragmente din monologurile personajelor, ce vor funcționa ca un fel de „sâmburi" ale unor viitoare creații lirice, din perioada de maturitate a scriitorului.

La fel stau lucrurile și cu acest poem melancolic, reflexiv, în care fiecare strofă concretizează câte o „părere": de fapt, câte o experiență

de cunoaștere a adevăratei naturi a lumii vizibile, respectiv – a eului însuși. În asemenea momente revelatoare, acesta se vede pe sine ca rege („coronat de lumea-ntreagă"), cu puteri distructive, elementare („cu suflarea mea le stric…", „sunt furtuna cea pribeagă…"), sau în ipostaza de călugăr-sihastru murind în sărăcie. Dar acestea vor rămâne, constant, în creația eminesciană, măștile pe care eul și le va lua cel mai adesea, spre a da glas unei melancolii existențiale. La fel cum unele din imaginile acestui șir de „păreri" vor trece în poemul *Epigonii*. Este, de aceea, un poem „premonitoriu", în care își exersează timbrul una din vocile care vor defini, ulterior, lirismul lui Eminescu.

Un detaliu interesant: poemul e scris, ne spune Perpessicius (EdP I, 292), pe dosul „unei convocări din 12/I/1870 la o ședință a societății *România*": o redactare grăbită sau o criză de hârtie de scris? Două fețe ale existenței aceluiași Eminescu, lipite pe aceeași pagină, ca și portretul lui Tasso cu povestea regelui scoțian, în romanul *Geniu pustiu*, aduse împreună de un sens mai profund, ar fi spus poetul, decât hazardul care pare a ne guverna viețile…

În modul vechi soarele sună… / Cel mai sugestiv comentariu i l-a dat editorul care l-a restituit din „molozul" unde Perpessicius îl lăsase să cadă, Petru Creția: „este, atâta cât este, un mare poem pitagoreician, un cântec închinat muzicii sferelor, care este tocmai «modul vechi» în care soarele se întrece în cânt și vuiet cu alte sfere și capătă, în strofa a doua, un statut divin. Este de reținut și imaginea pământului în rotire rapidă (și inexplicabilă), purtându-și comorile prin univers în alternanța veșnică a zilelor și a nopților" (UnD 12). Este, desigur, una din cele mai reușite imagini pitagoreice din ansamblul unei opere în care, adesea, perfecțiunea cosmosului e exprimată cu ajutorul acestora – și încă o dovadă că discuția despre ceea ce, din amalgamul manuscriselor, e „lizibil", „inteligibil" și „editabil" rămâne deschisă. După cum – și că imaginea despre opera lui Eminescu este, până la urmă, creația editorilor săi.

Tresare miază-noaptea în inima de-aramă… / E o variantă a celebrului *Se bate miezul nopții*, recuperat din manuscrise și publicat

de Titu Maiorescu, în volumul de *Poesii* din 1883. Ele provin din atelierul proiectului dramatic de tinerețe, niciodată finalizat, centrat asupra lui *Andrei Mureșanu* (EdP III, 164), din care au izvorât numeroase alte creații ale maturității eminesciene. Poemul de față dezvoltă într-un tablou întreg ceea ce – în versiunea publicată de Maiorescu – se regăsește doar în primele trei versuri („Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă / Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ieie vamă / Pe căi bătute-adesea vrea moartea să mă poarte…"). E o imagine vizionară a unui cadru thanatic, mult amplificat față de ceea ce va rescrie poetul în variantele următoare, o lume moartă unde mișcările cosmosului au fost oprite („Nici suflete nu intră, nici suflete nu ies") și care se răsfrânge în interioritatea eului, antrenând moartea gândirii sale. Sunt efecte de ecou, de simetrie a componentelor textului, ce construiesc echilibrul dintre interior și exterior (amândouă – pecetluite de moarte), la fel cum lumea întreagă e în echilibru între viață și moarte.

Aicea-s codrii lunei… / Identificându-l drept parte a atelierului episodului Dochiei, din *Memento mori*, Perpessicius îl exilează destul de repede la statutul de „exercițiu cu rime împerecheate" (EdP V, 113). Tabloul paradisului nocturn, păzit de codri seculari, al Dochiei, se compune din elemente familiare cititorului (deși scena nu „trece", prin șirul variantelor, până la definitivarea lui *Memento mori*), centrate asupra apariției feminine, senzuale, care se naște, asemeni Afroditei, din apă („Și haina-i udă pare, lipindu-se frumos / În faldurii ei mândri de corpu-i mlădios…"). Ineditul poemului se ivește, în schimb, din altă ocurență tematică. Descătușarea universului pădurii care „învie / În toată-a lor antică și sântă măreție", ca un final fericit de basm ce dezvrăjește codrul re-transformându-l în lume și cetate, are loc nu ca urmare a înfrângerii vreunui principiu rău, ci ca urmare a morții „băsmuitorului". Este expresia dorinței sale din urmă, insistent pusă ca atare în versuri: „Aș vrea ca la-a mea moarte pădurile să-nvie…", „Fiindcă voi, părinte, o-ntreagă-mpărăție / La moartea mea cea tristă din noapte să învie…" etc. E un testament inedit pentru cei obișnuiți cu Eminescu-testamentarul din *Mai am un singur dor*. O lume fericită naște din moartea

subiectului înfrânt, defilând înaintea ochilor noștri cu o profuzie de atribute ale perfecțiunii, armoniei, vechimii basmului etc. În lipsa oricăror precizări contextuale, vocea persoanei întâi rămâne ca voce lirică absolută, ea nu poate fi atribuită vreunui „personaj", alter ego, din povestea cu zâna Dochia. De unde și provocarea oferită nouă, aceea a unui (nou) text testamentar eminescian.

Și, după toate acestea, încă o piesă dintr-un mozaic disparat al lecturilor de poezie românească: un vers precum „Ți-ncredinț cornul lunei – să-l suni când voi muri…" se deschide către „Mai bine ia cornul și sună întruna / Să suni până mor, către cerul senin… / Atunci răsări după creștete luna / Și cornul sună, însă foarte puțin…" (Șt. Aug. Doinaș, *Mistrețul cu colț de argint*; SAD, 45), care îi răspunde, după aproape un secol.

Răsună corn de aur… / Fragmentul acesta de visare fericită, despre un imperiu solar al „zânei Dochii" (prototip eminescian al patriei mitice perfecte), are o lungă istorie „migratoare": derivat, în atelierul de la *Memento mori*, dintr-o redactare anterioară a episodului Dochiei (ce va deveni tabloul central în varianta finală a marelui poem), el trece ulterior în poemul (dramatic, după intențiile anunțate chiar de Eminescu, dacă nu după forma redactărilor) *Mureșanu*, „într-o formă cvasi-identică" (EdP V, 113). Ceva dintr-însul, evident, îi plăcuse mult autorului, ca să îl reia atât de insistent. Îl putem citi întrebându-ne ce anume: succesiunea rapidă a imaginilor aurorale, mitice, de „chipuri rătăcite" sub semnul sunetului de „corn de aur", sugestiile de transmutații ale elementelor (după „cornul de aur", „bruma diamantină"…), intensitatea senzației de fericire iscată de contemplarea frumuseții („cât cin'le vede – moare…") – sau nimic din toate astea, doar potrivirea eufonică a rimelor variate (deși alăturate, pe model folcloric), care are forța unei adevărate melodii interioare…? Sau intensitatea evocatoare, adevărat extaz al viziunii poetice, a întâlnirii dintre cele două planuri? Iar pe noi, cititorii de astăzi care îl redescoperim aici, ce ne va atrage, oare: reușita construcției poetice în sine sau conștiința că citim un poem care i-a plăcut (din cât se poate omenește reconstitui) lui Eminescu însuși?

Întrebi o soră… / Descoperit și restituit pentru prima dată, din manuscrise, de către Oxana Busuioceanu, în revista *Manuscriptum* (XXI/1990, nr. 3–4), poemul acesta vienez adună, cu virtuozitate retorică, o serie de locuri comune ale versurilor tânărului Eminescu, în opoziții cu simbolistică simplă: femeie *vs* zeiță, statuie de marmură *vs* trup de carne, colorate de rime previzibile: zeie/femeie, trece/rece, silă/copilă, milă/copilă sau chiar o monorimă („mie") în strofa penultimă. Petru Creția are dreptate, e o poezie leneșă, pentru că „încă tributară, după o jumătate de deceniu de la debut, stilului eminescian juvenil, cu metrica, lexicul și manierismele timpurii ale unei epoci altfel depășite" (UnD 13). Dar cea care vorbește, vocea însăși a poemului, este femeia, iubita, „o copilă" îndrăgostită, despre care ne putem imagina că știe (din poezii?) ce e amorul și pe care – scriind aceste versuri – Eminescu o imită, o întrupează, cum spuneam – cu virtuozitate. Și, în aceeași ordine, ne putem întreba dacă acest autor, priceput deja a-și pastișa înaintașii (cum s-a văzut în mult mai cunoscutele *O călărire în zori* sau în *De-aș avea…*, sau în *Epigonii* – cel mai reușit exercițiu într-ale pastișei romantice, dinainte de *Levantul* lui Cărtărescu, în literatura română), dacă acest autor pastișează, aici, un discurs amoros manierist, care nu e al său – e aceasta o modalitate de a-l exprima, subvertindu-l totodată?

Și munți pierduți în nouri… / Poezie a meditației în mijlocul naturii, textul respectă o „rețetă" a apariției subiectului liric și a construcției discursului său reflexiv pe care o consacraseră deja precursorii pașoptiști ai poetului (mai ales Gr. Alexandrescu, dar și D. Bolintineanu sau I. Heliade-Rădulescu) și pe care poezia epocii junimiste o practica foarte frecvent: primele strofe prezintă un cadru de natură ce se deschide, aluziv, către nivelul cosmic („Cu-ntreaga lor mărire…") sau către o dimensiune interioară abia schițată („Și-n nepătrunsă ceață peri adâncul vis"). Ulterior construcției acestui tablou, cu ajutorul unor *topoi* ai imaginarului romantic (munți, nouri, codri, mare, zefir, vis…), printr-o relație comparativă explicită, este introdus în text subiectul, cu al său „tablou interior". Aici, acest lucru se întâmplă în ultima strofă, unde „Astfel și al meu suflet / Răsfrânge lumea-ntreagă", mișcările interiorității fiind ecouri ale evoluției naturii. Lirismul

romantic al eului-aflat-în-mijlocul-naturii se rostește, astfel, deplin, ca după un manual poetic de epocă, pe care Eminescu dovedește că îl stăpânea foarte bine. Destul de bine pentru a se despărți – în alte creații – de el.

Nainte de-a privi în a ta față… / E o strofă de opt versuri (*ottava rima*, spun primii ei editori, C. Botez și Perpessicius – și pun alegerea formulei pe seama proiectului eminescian, din aceeași epocă, de a traduce piesa lui Goethe despre *Torquato Tasso*) care conotează, în tradiția culturală europeană, expresia armoniei (…limbajului poetic și a lumii de el reflectate). Poate că în această ultimă accepție clasică trebuie înțeles recursul la *ottava rima*, aici: strofa evocă o lume armonioasă, alcătuită din elementele unui cosmos de sorginte platonică (râul aurit, codrii de verdeață, izvorul care vorbește) și luminată de manifestarea – prin lumină – a transcendenței („viața mea o lumina o musă"). În termenii Rosei del Conte, „este lumea armoniei, suspendată într-un tânăr și intact Eden" (EsdA 224). Și, ca o semnătură foarte eminesciană, în final, o rimă rară, căutată, cum știm că îi plăcea să exerseze, pe linia ambiguă care delimitează (potrivit aceleiași tradiții poetice occidentale) jocul eufonic de revelarea unei tainice înrudiri a cuvintelor…

În câmpiile albastre ale cerurilor… / Strofa aceasta (fie că o judecăm ca poem de sine stătător sau nu) e exemplară pentru problemele pe care le ridică manuscrisele eminesciene: autorul însuși o ștersese, în vreme ce editorul o recuperează de sub linia cu care Eminescu o tăiase, mergând deci împotriva voinței auctoriale. Alături de ea, pe pagina manuscrisă, mai stau crâmpeie de versuri similare („În a raiului prisacă stă moșneagul plin de zile / Dumnezeu…") și nu e limpede pentru care ar fi optat Eminescu (sau, poate, pentru nici una?). Apoi, strofa poate fi atribuită atelierului *Scrisorii I* (pentru tema nașterii cosmosului), dar – dacă e așa – avem de-a face cu un bruion foarte timpuriu, mai puțin o redactare a unui proiect închegat, cât – presupune Perpessicius – un mic depozit (EdP II, 175) de imaginar poetic, un exercițiu fugar, tezaurizat pentru mai târziu –

sau aruncat la coș, cum sugerează liniile cu care autorul taie, ulterior, strofa. Ca atmosferă, ea ar putea aparține și atelierului *Egipetului* (viitorul *Memento mori*), la care Eminescu lucra în aceeași perioadă. Informațiile din manuscrise nu ne permit, de fapt, să tranșăm asemenea probleme.

O lectură proaspătă însă a acestei strofe ca poem cu parte întreagă descoperă imaginea filigranată, cu o cromatică discretă și cu o la fel de discretă trimitere spre literatura sapiențială, de sorginte biblică, unde albinele – mierea – stupii constituie simboluri privilegiate ale divinului, logosului, eternității și ordinii, ale unui ciclu cosmic. E un univers care se naște din elemente comune, aproape casnice: stelele pleacă „din a raiului prisacă" și un ciclu al cosmosului e, de fapt, o zi de „cules" a acestor albine cosmice. Cele mai intranzitive verbe din limba română pot primi complement direct („Dormind evi") pentru că, în această ordine a vizionarismului eminescian, fiecare acțiune a elementelor cosmosului este creatoare: somnul lui creează timp, la fel cum stelele creează lumi sau cum – în alte poeme de aceeași factură – marea „gândește" valuri.

Ce-i etern? / Poemul pare – în viziunea lui Perpessicius – o rescriere amplificată a celui antologat anterior aici (*În câmpiile albastre ale cerurilor…*) și care fusese șters de Eminescu. Dar editorul nu poate decide, totuși, judecând după poziția versurilor pe pagina de manuscris, dacă este o rescriere sau o continuare a poemului precedent. Versurile par să țâșnească din aceeași energie creatoare, urmărind expresia acelorași idei – și reușind să fie memorabile mai ales prin micile imagini grele de sens („Ca din stup roiesc din tine toate firile bizare", „în vecinicie apune soarele veacului lor" etc.), prin autoironia cu care autorul pastișează („Alții și-au pierdut viața în lumină și amor…"), prin alăturarea reciproc distructivă a două imagini generate de același orizont simbolic, precum mierea și ceara („plini unii cu mierea cea mult dulce-a-nțelepciunii / Alții în table de ceară scris-au cu deșertăciunii…"). Ni se oferă, astfel, o imagine foarte grăitoare a felului în care scria, uneori, Eminescu. În termenii lui Petru Creția, „poetul redactează continuu și uneori pune titluri unor

texte de inspirații diverse și care se constituie în continuități coerente numai pe baza unei analize interne, și nu a felului întâmplător în care au fost așternute în scris. […] Uneori, Eminescu nu era decât scribul neglijent și grăbit al propriului său geniu…“ (TE, 253)

Moarte… / Poemul a fost descoperit în manuscrise de Ilarie Chendi, care l-a și publicat pentru prima oară (EdP II, 176). Comentatorii l-au pus în relație cu preocuparea eminesciană pentru definirea vieții ca luptă împotriva morții, vizibilă și în însemnări manuscrise ca aceasta: „Greutatea cu care viața organică se desface din moartea statornică a naturii anorganice, mulțimea de condițiuni pe care o are cea dintâi și lupta pentru câștigarea lor confirmă teoria neuitatului fiziolog Bichat despre caracterul negativ al vieții, fiind o luptă contra morții ca ceva pozitiv și statornic. Tot ce vedem viu pe pământ, începând de la cele dintâi formațiuni organice […] ne reprezintă miile de forme ale acestei negațiuni.“ (EdP X, 105). Argument esențial al melancoliei eminesciene, poemul este comentat de George Gană astfel: „În accepție cosmică, moartea este, împotriva ideii comune, o mișcare continuă: «icoana vie» și «chipul ei aievea» este viața, ea ne arată cum lucrează moartea, impregnând orice fibră și făcând din corp un orologiu ce ne spune că orice pas pe care-l facem e unul spre mormânt. […] Moartea este așadar eternitatea în mișcare, eternitatea devenită perceptibilă prin viață.“ (MlE, 34-35). La mijlocul drumului între o demonstrație filozofică și o poezie de imaginar titanian (cum sunt atâtea la Eminescu), *Moarte* este concretizarea unor preocupări și lecturi ale autorului, întrupate în imagini vizionare puternice („La finea razei vieții umbre-n umbră dispărând“, „Și tu-n el, pe orice fibră, pe-orice rază de gândire / Miști cumplita ta putere…“ etc.), alături de motive migratoare eminesciene precum „viermele vremilor“ (prezent și în alt poem filozofic, mai cunoscut, *O-nțelepciune, ai aripi de ceară…*) sau „Obeliscii în risipă, piramidele-n ruine“, sau „izvoarele spre mare“. Un întreg alfabet poetic.

Potiphar / Început cu un vers de o conciziune memorabilă, pentru felul cum aduce împreună iubirea, cunoașterea și moartea, în ordinea

cosmosului, poemul aparține atelierului la *Codru și salon*, ca și *Un roman* (pe care îl precedă, de altfel). După cum îl descrie Perpessicius, „e redactat cu aproximație la 1872, cu o grafie foarte capricioasă", fiind „de fapt, primul concept al părții a doua a poemului, sub forma însă a unui monolog, în care însuși titlul sugerează o anume orientare…" (EdP V, 268). Retorica lui explicativă („De-aceea vezi tu bine…", „De-aceea eu în lume n-am iubit niciodată…" etc.) și adresarea directă amplifică imaginile și îi permit vocii lirice să zăbovească mai mult asupra configurării propriei condiții și propriei arte poetice. Unele fire motivice ale țesăturii vin dinspre proiectul lui *Mortua est* („Și de-ai muri, iubito, căci contra morții n-are / Nici Dumnezeu putere…"), cu ale sale viziuni thanatice grandioase, consonante proiecțiilor apocaliptice exersate aici („mări să secе, pustii să inundeze…"). Poemul rămâne, în această variantă, cu un final suspendat, de două versuri, în continuarea cărora, doi ani mai târziu, la 1874, Eminescu adaugă, cu un scris mult mai elegant, „o strofă ce n-a fost utilizată: *Pot eu cu-a mele brațe să răscolesc marea / Să scot din ea cu totul vecia-i de amar / Și s-o topesc întreagă într-o lacrimă mare / Ce-n ochii-mi de la tine să ceară îndurare…* " (EdP V, 282); dar adaosul acesta nu face, de fapt, decât să reia formula interogațiilor succesive ale îndrăgostitului, gata de gesturi mari, continuând, de fapt, să explice sentențiosul incipit: „Cine n-a iubit încă acela moarte n-are…"

Un far e soarele în marea lumei… / Fragmentul, restituit din manuscrise de Aurelia Rusu în 1978, e o reverie pe tema modelului cosmologic copernician, introdusă abrupt, pe structura unei definiții logice (a soarelui: „Un far e soarele…"). Textul e interesant pentru analogia pe care se întemeiază (cosmosul ca o mare unde corăbiile ce plutesc lin sunt planete, iar soarele e un far) și care îi permite să amplifice reveria, dincolo de marginile „simplei" definiții anunțate în debut, cu o întrebare asupra unei posibile apocalipse. Abia aici, ceea ce fusese o comparație (a cosmosului cu marea) devine enunțul unui destin cosmic, de „întuneric vecinic și durere", cu ecouri din literatura sapiențială, cea atât de dragă lui Eminescu.

De dau într-o parte mreaja… / Relegat de editori în zona exercițiilor repetitive, fragmentul acesta (restituit de Oxana Busuioceanu, în *Manuscriptum*, an XX/1989, nr. 1) respiră o bucurie aparte, a imaginării (neîngrădite de nici o evoluție ulterioară spre rău, neucisă de nimic, neinclusă, de fapt, în nici un scenariu cosmic) unei lumi armonioase, fericite, centrate (asupra unui „deal verde", pe care e „o cruce mare / Aurită de lumina sfânt-a soarelui ceresc"). Aici, eul experimentează un adevărat extaz al cunoașterii, și întreg tabloul (de dincolo de „mreaja", de „perdeaua" aparențelor) devine o viziune a transcendenței, revelate ochiului interior al subiectului. Nu e, în pofida prezenței crucii și a „generațiilor de sfinți", neapărat un extaz religios (deși marea literatură occidentală a extazului poate să-l fi influențat pe autor); însă el se rostește conform unui alfabet simbolic cunoscut acestui gen de experiență – și de literatură.

O poveste… / În aceste două versuri putem simți lupta dintre două ordini ale discursului: cea naturală, a vorbirii întrupate și a poveștii (care mută realitatea în literatură) și cea artificială, a artei (a Artei), relevând magia numerelor și a cuvintelor care își răspund, niciodată aleatoriu, potrivit unor înrudiri secrete. Jocurile de repetiții din aceste versuri sugerează că niciodată nu rostim același cuvânt (iar omonimia e doar o iluzie): prima ocurență a cuvântului „poveste" poate fi un vocativ al descoperirii, al vestirii (sensului ce va să vină, poveștii ce va să înceapă), iar a doua, imediată („o poveste, *o poveste*"), e un nominativ subiect al unei predicații care, la rândul ei, se rostește doar pentru a se anula dincolo de marginea cezurii poetice: „o poveste… cum n-a fost nici // nu mai este". Cuvintele identice nu au sensuri identice, iar verbul existenței e anulat atât de negația lui, cât și de intruziunea adverbului „mai" („*nu… mai* este"). Povestea ar putea fi, dar ea nici *n-a fost*, nici *nu mai este*. Poveștii i se neagă existența prin chiar utilizarea verbului *a fi* ca predicat al ei.

Jocul simetriilor continuă în versul al doilea. Prima ocurență a „lumei" e în cazul genitiv și stabilește posesia unei frumusețe generice, neasemuite, care ar putea fi însăși Frumusețea. Frumusețea lumii. Sau „Frumoasa lumei", cea „fără de corp", din alte scenarii

eminesciene. A doua ocurență a „lumei", așezată imediat, ca și dubletul „poveștii" din versul anterior („frumoasa lumei, lumei însăși") e numai aparent o repetiție: ea e în cazul dativ, de astă dată, și indică destinatarul poveștii – „lumei însăși dă de veste". Pentru că – suntem invitați să visăm, continuând cu gândul ceea ce poezia, fidelă funcțiilor sale originare, nu ne spune pe de-a-ntregul – „lumea însăși" nu știa de frumoasa ei cea frumoasă, „lumea însăși" nu se cunoștea pe sine. E nevoie de poveste ca lumea să se spună sieși, să se cunoască. Tot astfel cum, în lectura eminesciană a creștinismului, Demiurgul a creat lumea ca să se cunoască el, pe sine însuși, să se poată pătrunde de propria raționalitate. Căci, înainte de momentul Genezei, „pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns". La fel, lumea se lasă descoperită de povestea propriei frumuseți. Așa să fie, oare? Dar nu știm din versul dintâi că povestea nici nu a fost, nici nu este? *Ce fel de poveste e aceasta?* Și, mai ales, ce fel de limbaj poate să spună ceea ce nici nu a fost, nici nu mai este? Ce fel de poveste citim, ce fel de poveste ni se spune, în aceste versuri, dacă povestea frumoasei lumii „n-a fost nici nu mai este"?

Zburam…. / Prima restituire a acestui fragment – netrecut în nici un poem finalizat de autor – o face Oxana Busuioceanu, în revista *Manuscriptum* (XXI/1990, nr. 1). E o însumare grandioasă a unor teme titaniene altminteri îndelung exersate de Eminescu: mișcarea elementelor, eroul cu puteri orfice (urmat de întreaga lume în goana sa), zborul cosmic al eroului etc. Dar e, totodată, și o „rescriere" în cheie eminesciană, a celebrelor (pentru vremea aceea) cavalcade ale lui Bolintineanu (din poeme precum *Mihnea și baba*, de pildă), unde eroul, urmărit de personaje malefice, gonește antrenând în cursa lui întreg cerul nocturn. E de-ajuns un „rupând cu fruntea stearpă a norilor popoară" sau „cerul își repede popoarele de stele / Ca să s-ație-n urma a pasurilor mele…", spre a recunoaște timbrul eminescian din *Povestea magului călător în stele* sau din *Gemenii*. Același Eminescu (mai tânăr, ce-i drept, dar nu cu mult…) scrisese o strălucitoare pastișă la această formulă consacrată de predecesorul său pașoptist, în *O călărire în zori*. Față de poemul acela de tinerețe

(de fapt, și când îl scrie pe acesta, autorul e încă tânăr, are doar 23 de ani), *Zburam* poate fi socotit pandantul simetric: e o „călărire" nocturnă, exprimând nu bucuria de a saluta, în pereche, ivirea zorilor, ci groaza apocalipsei posibile, „prin murmure crude a unei lumi pierdută…". Identificarea eului cu un spic de grâu, din final, mai deschide poemul și spre interpretări care să speculeze aluziile la religii de mistere ale imaginii respective, datorate – poate – pasiunilor egiptologice ale lui Eminescu la Berlin, în perioada când scria așa ceva…

Un roman… / E un poem eminescian mai puțin cunoscut, deși închegarea lui în jurul unei trame narative (care e mai mult o „dramă", amintind de literatura sentimentală a epocii), precizia părților componente etc., toate îl arată a fi terminat de către autor (pe care l-a interesat suficient de mult, încât să îl finalizeze: Eminescu avea obiceiul de a abandona ușor proiectele față de care își pierdea interesul). Descoperit de Ilarie Chendi, e publicat de acesta în *Sămănătorul* (II, nr. 3, din 9 ianuarie 1903), însoțit de un comentariu în care se afirmă că ar fi „una din cele mai desăvârșite poezii inedite ale lui Eminescu" (EdP V, 267). Reluat, proiectul se va transforma în *Codru și salon*. Dar, deocamdată, așa cum e transcris de mâna poetului, alături de alte texte precum *Dumnezeu și om, Umbre pe pânza vremii, Ta twam asi*, el mărturisește despre energiile creatoare ale perioadei petrecute la Berlin. Ilina Gregori are dreptate când afirmă că „pretinsa penurie a anilor berlinezi, reală în cazul versurilor *publicate*, nu se verifică dacă ținem seama și de materialul rămas în manuscrise. […] Perpessicius atribuie mai mult de treizeci dintre postumele eminesciene acestei perioade. […] Chiar dacă este vorba, în multe cazuri, de variante, lista își păstrează relevanța: potrivit atât esteticii romantice, cât și metodei genetice practicate de toți adevărații eminescologi, procesul poetic primează asupra produsului finit, și fazele lui posedă pentru interpret o valoare egală…" (SnC, 247–248).

Și ce capăt o să aibă astă comedie lungă?… / Poemul este o satiră amplă, la care poetul va renunța în cea mai mare parte, topindu-i ideile în *Scrisoarea I* și păstrând abia câteva imagini (micimea contemporanilor ființei de geniu, „o lopată de țărână", „Nu spre-a te mări pe tine – lustruindu-se pe ei…", „Virtutea – o nerozie, geniul – o nefericire…" etc.). Perpessicius, restituindu-l, atrage atenția că „imagini înrudite se regăsesc și în *Poemul deșertăciunilor*" (EdP II, 179), ceea ce ne ajută să înțelegem fervoarea creatoare cu care autorul așternea replici satirice la adresa contemporanilor, în versuri ample și în texte lungi. După obiceiul său, aceste prime „jeturi satirice", în care imaginile ironiei înfloresc și se aglomerează cu o anume voluptate a detaliului, vor fi contrase în rescrierile ulterioare, în formulări mult mai eliptice și mai puțin aluzive la adresa contemporanilor.

În particular, poemul pune în joc o viziune despre geniu – și despre inadecvarea acestuia la lumea contemporană – și despre *rău* ca dimensiune esențială a lumii. Este, în viziune eminesciană, un gest demascator: de la înălțimea puterii sale (superioare) de înțelegere, geniul dă în vileag micimea și răutatea care construiesc lumea și cu care el însuși se află într-un conflict pe care numai moartea îl stinge. De aceea, ca în multe alte poeme în care este exprimată revolta titaniană împotriva răului lumii sau a unei divinități „rele" (aici, „Dumnezeul cel proscris"), geniul face elogiul morții, ca intrare în „noaptea neființei", „în Valhala, în Olimp, în cer…". Dorul de moarte primește, în asemenea circumstanțe, justificări cosmice. Iar Eminescu rescrie, inspirat, conflictul romantic (consacrat de literatura occidentală a curentului) dintre *eu* (geniu) și *lume* („nomolită") într-un alfabet de simboluri original, menit să exprime acel *mal de vivre*, care subîntinde, de fapt, spiritul modernității europene.

Vreme trece, vreme vine… / Poemul e scris în perioada efervescenței creatoare berlineze și este „…întâia versiune ce se cunoaște, din *Glossă*", redactată „subt formă de ciornă, barată (după ce a fost transcrisă în versiunea următoare) și aparține prin scris și ortografie

grupului de coli pergamentoide de Berlin, în care se află versiunea în versuri albe a *Scrisorii I*, prima versiune a basmului *Fata în grădina de aur*, tălmăcirea din Kant etc." (EdP III, 85). Textul e, așadar, mărturia unei frenezii poetice ale cărei unde de șoc vor continua să se propage încă mulți ani în manuscrisele eminesciene. Deocamdată, poezia gnomică e mult mai explicativă decât varianta cunoscută tuturor, construind, într-o succesiune de tablouri, scenele teatrului de păpuși din care eul poetic e sfătuit a se retrage. Sunt încercate expresii aforistice de-a valma („Egoiști sunt toți în toate / Lucru vechi în formă nouă…" sau „Unul naște, altul moare / Și se schimb-actori în scenă", „Vremea duce tot ce-adună / Val e tot ce cu el trece…" etc.), comparații sărace („Ca un cântec de sirenă / Glasul celor trecătoare…") și truisme („Cel nemulțămit cu una / Este astfel și cu zece…"). Între toate, se detașează imaginile din ultima strofă, cea adresată eului (deci, *despre eu*) și pusă sub semnul negației; e strofa cea mai densă în metafore („Drumul vieții pân'la vamă / Pe furiș de poți măsoară…") și mai ambiguă în privința căilor de cunoaștere a sinelui („Nu da mult nici chiar pe tine…" etc.), dar ea nu va supraviețui rescrierilor, până la varianta finală. Altminteri, ca să folosim cuvintele din finalul poemului însuși, „prea puține-s de v'o samă".

Nu… nu sunteți ca iarba… / Înrudită cu *Icoană și privaz*, cu *Pierdut în suferință*…, este una din numeroasele scrieri (rămase în manuscris) ale perioadei berlineze, despre care Ilina Gregori afirma că reprezintă o culme a creativității lui: „Ținând seama de întregul spectru de preocupări ale poetului – doctorand, nu putem califica activitatea sa [de aici] decât drept prodigioasă. Dar dacă, așa cum se spune, Eminescu «trăia scriind», putem conchide văzând supraabundența scrisului, că viața sa ajunsese la o intensitate extremă, ireductibilă la măsura umană comună…" (SnC, 249). Despre o similară *intensitate* – a reflecției eului – vorbește și acest poem, încercând să concretizeze în imagini „de nenumitul" (timpul, în totalitatea sa, de pildă). Eminescu invocă poetic ceea ce scapă numirii conceptuale, o face într-un „descântec de coborâre", la începutul

celei de-a doua strofe, care va traversa apele tumultuoase ale manuscriselor eminesciene spre a deveni, în *Gemenii*, descântecul prin care eroul e coborât în moartea mării înghețate…

Suntem ca flori pripite… / Ușor de plasat, pentru ochiul cunoscătorului, alături de *Icoană și privaz*, pe care o precedă în redactare cu doi ani numai, fragmentul acesta e restituit de către Perpessicius ca o parte dintr-un întreg în sine (ca întreg) inavuabil. Da, mărturisește stânjenit marele editor, versurile fac parte într-adevăr din avantextele poemului invocat anterior, da, autorul îl detașează „dintr-o compunere anterioară, berlineză", dar el apare scris (recopiat?) la sfârșitul unui fragment de poezie ocazională „închinat ședințelor fără perdea ale Junimei (să-i zicem pe primul vers «S-au adunat bolnavii și s-au umplut spitalul…»), în care se perindă, cu atribute și porecle grotești, toți protagoniștii literaturii ieșene. Textul e […] prin multele-i note licențioase greu de editat" (EdP V, 245). Literatură ocazională sau adaos (refolosit din manuscrise…) la un alt text, acesta din urmă doar fiind ocazional? Satiră (auto)ironică sau exercițiu pentru o temă ce ține de artele poetice eminesciene? Sau, pur și simplu, versiune aulică a unei satire oricum violente, pentru care ceea ce rămâne, în lectura lui Perpessicius, de domeniul ineditabilului, este – cu o expresie dragă autorului însuși – cealaltă față a unei monede calpe? Iată suficiente întrebări care să ne îndemne să îl citim, restituit, aici…

Nenorocit noroc de-a fi iubit… / După socoteala editorului, e un „produs veronian" (aluzie la discreția pe care Eminescu cel dintâi – mai puțin Veronica Micle, din cât se citește în corespondența lor… – căuta să o păstreze în privința idilei sale cu soția profesorului ieșean), impropriu clasificat printre sonete, întrucât nu respectă, dintre regulile speciei, decât împărțirea strofică (EdP III, 136). Petru Creția îl comentează însă cu plăcerea descoperirii acelui aliaj eterogen al limbajului erotic eminescian pe care numai manuscrisele „uitate" par să o aibă: „E un sonet nedesăvârșit: terținele par să reia, repetitiv, catrenele, iar versurile 10 și 13 nu respectă regula rimelor. Dar câteva

merite nu lipsesc: un anumit aer de irmos înnobilat: *Nenorocit noroc de-a fi iubit – Nenorocit iubind să fii iubit*…, o anumită candoare a supunerii și așteptării. […] Poezia face parte din categoria poemelor de iubire în care iubirea e silită să tacă." (EEC, 154).

Amor, drăgălaș copil… / Senzualitatea exprimată când frust, când ludic, constituie efectul de real al scenei pe care Eminescu o evocă, aici, cu accente împrumutate din cântecele de lume. Asemenea trăsături ale variantei de față a *Pajului Cupidon* au făcut ca editorii săi (Perpessicius o reconstituie pe baza coincidenței hârtiei, grafiei, culorii cernelii, de pe două file răzlețe, despărțite la legătoria manuscriselor…) și primii comentatori să caute a citi în poezie ecouri ceva mai concrete ale faptului biografic, mai degrabă decât apartenența acestuia la perioada ieșeană a autorului, colorată de frământări amoroase. Nicolae Iorga vorbea de „o glumă subtilă", intuind substratul ludic al compoziției.

În fapt, Eminescu aplică și aici o rețetă de „înnobilare" (de înnoire?) a limbajului poetic, pe care o mai încercase în poemele trimise de la Viena revistei *Familia*. Este vorba despre a amesteca aluziile mitologice (portretul pajului Cupidon, într-o scenă de alcov, presărată cu clișee ale genului), provenind dintr-o filieră clasică a gustului literar, cu soluțiile stilistice ale unei literaturi sentimentale lumești (a irmoaselor, a cântecelor de inimă-albastră, despre care spuneau apropiații săi că îi erau foarte dragi), a unei literaturi „populare" în sensul provenienței ei umile. În teorie, era un aliaj imposibil. În practică, însăși stranietatea aliajului era de natură să conoteze limbajul poetic ca limbaj „diferit" de cel natural, un limbaj potrivit, astfel, pentru a da glas erosului și senzualității, ca excese ale trăirii exprimabile în limba obișnuită. Cu alte cuvinte, ceea ce caută Eminescu să creeze astfel este un experiment în limbaj, pe o temă altminteri foarte cunoscută, aceea a portretului zeului iubirii.

Când te-am văzut, copilă, treceai așa frumoasă… / Nici cel mai avizat editor al manuscriselor eminesciene nu poate, de fapt, decide dacă această mică bijuterie desenată de privirea îndrăgostită aparține

atelierului luminoasei *Atât de fragedă* (și ar putea fi deci reflexul unei experiențe biografice a poetului îndrăgostit) sau tulburatei, demonicei poeme de mari dimensiuni, *Gemenii*, constituind una din primele forme ale declarației de iubire a eroului către logodnica sa (care avea să-și trădeze legămintele). Deocamdată, e un exercițiu aparte de a desena, cu ochii minții (ce nu sunt ai amintirii, ci ai creației de care eul îndrăgostit se dovedește astfel capabil: „Nimeni nu te vede astfel cum te văd eu…"), portretul femeii iubite. Semnificativ pentru sensul pe care iubirea (și, de fapt, Iubirea) o are pentru Eminescu, vederea iubitei (sau evocarea acesteia: „Când te-am văzut, copilă, treceai…") nu e doar prilejul unei scene de adorație, ci deschide calea îndrăgostitului spre revelații ale unui sens transcendent al lumii în general. E un sens zvonit de „blânde muzici", pe care el le aude „ca prin somn", răpit de farmec, de „estas", și în urma cărora descoperă că femeia iubită este întruchiparea unui principiu angelic. Iubirea terestră permite, așadar, cunoașterea divinului.

Când de-osteneală geana-abia se ține… / Sonetul aparține atelierului de la *Când însuși glasul…* (este, după reconstituirile lui Perpessicius, prima lui versiune, „situată… între poeme ce alcătuiesc, cum s-ar zice, tot un ciclu veronian, întrețesut cu irmoase…" . EdP II, 125). Aici însă scenariul erotic nu se construiește, subtil ca în alte locuri, prin intensificarea imaginii poetice, ci prin transformarea acesteia din urmă în „poveste", ceea ce îl determina pe Perpessicius să vorbească despre aspectul „diluat" al textului (EdP II, 125). Gesturile iubirii sunt explicate pe larg (ca în primul terțet, de pildă) sau construite într-o succesiune narativă ușor de urmărit, care simplifică scenariul reveriei (în prima și în a doua strofă). Femeia e, cu o imagine banală, „înger trist și blond", sau „arătare blândă luminată", sau „iubită dulce fată". E interesant cum, în contrapunct cu asemenea descrieri ale frumuseții feminine, destul de comune în limbajul poetic al contemporanilor autorului, inovația expresivă pare a se concentra asupra stărilor vocii îndrăgostite, care rostește acest poem cu aspect de discurs declarativ. Îndrăgostitul e cel „prins de setea unei dulci evlavii" și, mai ales, el este cel care pleacă pe drumurile reveriei:

„Drumeț se face sufletul din mine". O sugestie lirică intensă, obținută, practic, cu un singur vers în care se adună noutatea limbii.

În lumina albăstrie… / Tot din atelierul proiectului *Pajul Cupidon* face parte și acest text, scris exclusiv în versuri alexandrine, care îi conferă de aceea o anume solemnitate, îndepărtându-l de ecourile cântecelor de lume, vizibile în variantele anterioare. Altminteri, nimic nu e schimbat, sub aspectul soluțiilor de expresivitate încercate de poet, față de ceea ce tocmai am citit în antologia de față. E imaginea-în-camee a unei perechi împreună în somn, dansându-și iubirea (un pas în doi) cu mișcări lenețe, de somnie și de tandrețe. E remarcabil cu câtă insistență (atelierul acestui proiect liric nu e singurul în care Eminescu încearcă asemenea teme) e așternută pe hârtie împlinirea erosului în pereche, posibilitatea unei iubiri realizate în prezența ambilor parteneri, când ceea ce va pecetlui poezia de dragoste (și de maturitate) va fi tocmai la antipodul unor asemenea imagini ale armoniei și fericirii: invocarea eșuată a femeii iubite, trădarea în cuplu, moartea iubirii și înstrăinarea celor doi îndrăgostiți, posibilitatea împlinirii numai prin moarte etc. Poeme precum cel de față vin să contrazică, în chip fericit, percepția pe care adesea exegeza a creat-o despre erotica eminesciană, ca poezie exclusiv a suferinței și a tragediei. Senzualitatea unei asemenea scene, imensa ei tandrețe construită cu ajutorul unor gesturi mici, toate îi vorbesc cititorului despre o capacitate aparte de a comunica stări de grație și de intensă fericire.

O, tu, frumoasă damă albă… / Ca multe dintre variantele provenind din atelierul poemului *Atât de fragedă* (care a avut o lungă gestație), și aceasta contribuie la a demonstra limitele unei înțelegeri exclusiv biografice a creației eminesciene pe teme erotice. Ea este un „teren" în care autorul exersează imagini și motive poetice ale iubirii, și trebuie mai degrabă inserată într-un asemenea context mai amplu, al perioadei de creație, cum îndemna și Perpessicius, de altfel: cine vrea, scria el, „să pătrundă adevărata atmosferă a acestui moment liric […] caută să citească cel puțin poema *Pierdută pentru mine,*

zâmbind prin lume treci, *Icoană și privaz, Gelozie*…“ , spre a putea înțelege „interesantul aliaj“ din care este alcătuită (EdP II, 91). Pentru că textul este un adevărat mozaic (însemnând că succesiunea strofelor nu urmează, neapărat, dezvoltarea treptată a motivelor lirice) unde se întâlnesc „crăiasa blondă din povești“, iubita „pierdută veșnic pentru mine“, „durerea-mi voluptuoasă“ (…de a te fi pierdut pe veci), unde îndrăgostitul se topește „fără speranță“ deși știe „iubind, că sunt iubit“.

Toate cele de față și altele asemenea lor poartă pecetea stilului eminescian, dar îmbinarea lor dă naștere abia unei schițe de poem, în care decantările decisive nu au avut încă loc. Absența punctuației contribuie și ea la impresia generală de neclaritate a „poveștii“, ca și alăturarea unor regimuri verbale divergente, precum în „Tot ce mi-*a fost* mai drag în lume / *Închis-au* ochii muritori / Dar tu menit-a mea *să nu fii* / În orice clipă *tu îmi mori*“. Ultima strofă este exemplară pentru felul în care motivele poetice, asociate astfel, creează efecte de ambiguitate. În schimb, eufonia fermecătoare a invocației zadarnice a iubitei se realizează, deja, înfășurând lectura în armoniile unei curgeri ce sugerează, oximoronic, tristețea și fervoarea îndrăgostitului, chiar așa cum o descrie, în micul pasaj în care poemul „face“ ceea ce „spune“: „Dar cu durerea-mi voluptuoasă / Eu mă îngân necontenit…“

O, tăceți… / Poem al unui extaz pe care vocea lirică încearcă, deopotrivă, să-l prelungească și să-l comunice celorlalți. Extaz al iubirii, dar și al cunoașterii lumii de dincolo prin moarte, cine ar spune că face parte din atelierul grațioasei *Atât de fragedă*? Și totuși… Perpessicius îl consideră „transcrierea, imperfectă încă, în care se altoiesc și imagini ale timpului acesta […], a acelei stări de vrăjire, de *envoûtement*, pe care o trăiește poetul și din ale cărei obsesive lanțuri încearcă zadarnic să se descătușeze…“ (EdP II, 96). La fel de „imperfect“, poate, el este și transcrierea unei idei platoniciene despre muzică – muzica nefiind creată de om, ci „găsită“ de acesta, dacă știe să asculte, ca o armonie subtilă, ascunsă îndărătul zgomotului lumii. Și fiindcă armonia era, considera Platon, un dar al muzelor,

care ne vindecă de orice rătăciri ale sufletelor noastre față de ordinea naturii, ceea ce îndrăgostitul aude, văzând sau evocându-și iubita, este – în „valuri dulci de sunet" – o muzică menită să reinstituie un echilibru în trecerea timpului care, la rândul ei, devine un sunet armonios, căci – alternat simetric: „vremea parc-auzi căzând/ Ici în valuri tânguioase, colo dulce picurând…".

Țiștiit-ați comediantul… / Lung monolog cu accente teatrale (și cu un subiect – cel puțin la nivel metaforic – „de teatru"), poemul expune ruptura dintre artist și lume în accente și cadențe metrice mai rare pentru accesele satirice eminesciene. Energia (auto)ironică adună împreună motive exersate de poet și în alte creații, pe teme înrudite (nerecunoștința contemporanilor față de artist, trădarea iubitei, iubirea ca vis subminat de realitate, femeia ca înger visat de poet etc.). Foarte interesant, lumii ca o raclă, de pildă, celebră ca imagine centrală în *Demonism*, i se mai adaugă aici un termen, scena teatrului, identitatea fiind acum ternară: „scena-ca-lume-ca-sicriu"; poetul pune astfel împreună două adagii la fel de prestigioase, cultural vorbind, și anume motivul baroc al „lumii ca teatru", respectiv motivul sapiențial al „lumii ca sicriu".

Ideea fundamentală a satirei este dizarmonia, ca dimensiune esențială a lumii: comediantul e fluierat, blestemat, însoțit de bătăi (din palme) și de injoncțiuni directe, care rup curgerea versului, chiar „diz-armonizându-l" și concretizând la nivel eufonic ceea ce constituie subiectul poemului; a se vedea, de pildă, strofa centrală în sinteza ideii: „Țiștiit-ați comediantul / L-aplaudarăți cu sudalme / S-a sfârșit tragicomèdia / Aida de! bateți din palme". Poate că sunetele acestea erau, pentru autor, de o violență deosebită: știm de la Slavici că „șuierătura-l făcea să se cutremure; orișice scârțâitură-l scotea din sărite…" (MdE,171). Dizarmonia alcătuită din fluierături, apostrofe și chiar blesteme este completată prin imagini de o intensitate aparte, precum aceea a preoților care vor sufla peste fața mortului (artist) numele iubitei sau a invitației la comuniune în moarte („Vin să mestecăm cenușa / Vieții noastre pustiite…"), alternate cu oftaturi în cheie sentimentală („Oh! chip dulce de zăpadă…") și explicitări

demne de limbajul înaintașilor săi pașoptiști într-ale amorului („Toată fibra vieții mele / Re-nviase sub suflarea-ți / Sub a frunții tale stele…"). Dar nu despre coerența unui proiect este vorba aici, ci despre căutarea unei expresii.

Nu simți în piept o dulce-nduioșare… / Pentru cei ce cunosc istoria formelor lirice europene, poemul de față poate constitui un exemplu interesant de *ottava rima*, precum și o dovadă că Eminescu își exersa condeiul nu numai în dificilele constrângeri ale sonetului sau ale terținei. Evocare a unei fericiri „în pereche" – și expresie a nefericii aduse de despărțirea celor doi îndrăgostiți –, el își răspunde cu declarațiile de iubire din scrisorile poetului către Veronica Micle. Iată, spre pildă, una, datată București, 31 octombrie 1879: „Când gândesc la tine, mi se umplu ochii de lacrimi și nu mai găsesc cuvinte să-ți spun ceea ce de-o mie de ori ți-am spus: că te iubesc. Această unică gândire, care e izvorul fericirii și a lacrimelor mele, această unică simțire care mă leagă de pământ, e totodată și izvorul îngrijirilor mele. Veronica dragă, au n-am fost noi prea fericiți într-o lume în care fericirea nu poate exista? Este în lumea asta atât loc pentru atâta iubire câtă o avem? […] Și când gândesc că-n viața mea compusă din suferințe fizice și rele morale ca o excepție tu mi-ai dat zile aurite, pot crede în dăinuirea acestei excepții?" (DD, 36).

Șoptește-mi, Clara, tainice cuvinte… / Poemul – provenind din atelierul de la *Sunt ani la mijloc* – aparține unei zone de căutări poetice eminesciene care privesc capacitatea poeziei de a exprima frumusețea feminină, respectiv de a da glas unei senzualități a partenerei, din pereche (în aceeași perioadă, autorul lucrează și la *Iubita vorbește*, *Icoană și privaz*, *Atât de fragedă…*). Respectând prea puțin din legile formale ale sonetului, poemul e, totuși, un experiment în acest sens, interesant pentru căutările formale ale autorului.

Și aici, ni se pare că importantă nu e atât stabilirea, cu orice preț, a unui moment biografic care ar sta la originea acestor creații (și care ar rămâne, de fapt, în veci sub semnul ipotezei), cât posibilitatea de a asista la experimentarea unei preocupări esențiale

pentru Eminescu, referitoare la limitele limbajului poetic: cum să exprimi vocea celuilalt/celeilalte, cum să aduni în aceeași imagine dorințe antagonice (dorul de iubire și dorul de moarte)? Cum să exprimi, împreună, frumusețea imaginii reale a femeii și „acel frumos eres" care recunoaște în ea angelitatea transcendentă?

Atuncea neființa, ființa nu erau… / Interogația asupra zeului atotcreator – și, literalmente, posibilitatea de a exprima cu mijloacele poeziei starea de increat care precedă cosmogonia – reprezintă o preocupare esențială din atelierul poetic eminescian. Ea se leagă atât de proiectul *Scrisorii I* (din bruioanele căreia face parte și textul acesta), cât și de *Rugăciunea unui Dac* sau de neterminatul poem epic *Gemenii*. Perpessicius identifică rădăcinile ei în fascinația lui Eminescu pentru *Imnul creațiunii* din Rig Veda, pe care îl copiază în germană în același caiet și pe care încearcă, în repetate rânduri, să-l traducă. Pe de altă parte, amintirile junimiștilor evocă figura unui Eminescu preocupat de răspunsurile date de științele vremii la probleme precum nașterea cosmosului (ceea ce lui G. Panu, care relatează un asemenea dialog cu poetul în ale sale *Amintiri*, i se părea, de pildă, de totului străin și exotic; MdE, 198). Dar întrebarea asupra numelui și naturii Creatorului (lumii) e un topos major al culturii europene și e foarte posibil ca Eminescu să fi ajuns a se interesa de problema expresivității sale literare urmând multe alte filiere, pe care vasta lui cultură și fascinația pentru textele vechi i le puneau dinainte. Așa, de pildă, un fragment dintr-o predică a lui Varlaam, cu ecouri foarte apropiate de efortul expresiv eminescian: „Dumnedzău cela ce nice început, nice svârșit n-are, carele iaste mai denainte decât toți vecii, îmbrăcat cu lumină neatinsă și cu slavă negrăită, căruia nu-i trebuia nice ceriu, nice pământ, nice altă lume ca să-L proslăvească, că acestea toate le avea întru Sine, și era mărit și slăvit deusebi de toată lumea, iar pentru mare mila Sa vru să-și arate slava Sa lumiei carea o avea nainte încă de ce nu era lumea, pentru aceea întâiu făcu îngerii…" (*Luna noemvrie în opt dzile învățătură la săborul svenților voivozilor îngerești Mihail și Gavril*, în CrI, 234).

Ciudat isvod e omul… / Exercițiu satiric din atelierul *Scrisorii I* și datând din perioada întâii versiuni închegate a acesteia (probabil, din 1876), poemul a fost tipărit, cu descifrări discutabile, pentru prima oară de Constantin Botez, în 1935, în ediția sa de *Postume* eminesciene. Perpessicius revine, cum era de așteptat, asupra manuscrisului, și restituie corect întregul text dintr-un palimpsest unde se suprapun 3 versiuni; editorul le separă grație culorii diferite a cernelurilor cu care au fost scrise – iar aceasta e versiunea cea mai veche. E foarte amplă pentru o „simplă" variantă, ceea ce vorbește, din nou, despre febra satirică cu care Eminescu scria, uneori, răspunzând astfel unor provocări din realitatea imediată. În ea se pot afla, pentru un ochi obișnuit cu opera eminesciană, scântei de imagini care vor migra ulterior dintr-un text într-altul, într-atât de bine considera poetul că îl exprimă („coji sunt toate celea ființei ce nu moare…", „un altul cată-n vreme și lume adevăr", portretul bătrânului dascăl etc.), ca și rime ce alătură prin sunetul lor sensuri gemene (veac/sărac, sorții/morții, robi/neghiobi etc.).

Surprinzător, aparte, după toată desfășurarea de satiră amplă a poemului, e finalul, ce coboară rezolvarea conflictului dintre ființa de geniu și lumea de rând la nivelul unei renunțări ce nu duce spre moartea eternă, ci spre… opțiuni mult mai „casnice", le-am spune, pentru care poetul își regăsește surâsul și capacitatea lui de (auto)-deriziune se colorează cu tandrețe. Ultima strofă răstoarnă jucăuș perspectiva sumbră, anterioară, „râzând filosofește": poezia se consumă între gavanoasele iubitei și pipa scriitorului.

Versuri cu unghii / Satira – încorporată în atelierul *Scrisorii II* – aparține „momentului Bonifaciu Florescu" (EdP II, 232), dar, așa cum însuși Perpessicius observă, „dacă identitatea homunculului Bonifacius nu poate fi pusă la îndoială, n-ar fi totuși exclus ca în portretul criticului-urs să se fi topit, pe lângă trăsături ale lui Bonifaciu Florescu, și altele proprii lui Anghel Demetriescu" (EdP II, 233). De altfel, același editor trece în revistă, în notele de la *Scrisoarea II*, sumedenie de ofense aduse poetului în epocă, al căror nivel e atât de josnic, încât nici nu pot fi incluse, consideră Perpessicius, într-o

istorie a receptării contemporane a operei lui Eminescu, ceea ce e de natură să demonstreze capacitatea transfiguratoare a artei lui poetice, odată ce injuriile se văd trecute în creații precum cea de față. Ritmul alert, vivacitatea caricaturii, inventivitatea imaginilor, ironia șfichiuitoare – toate participă la construcția timbrului satiric specific eminescian. Important este faptul că nu ne aflăm în fața unei noi concretizări a unui topos literar vechi (acela în care poetul atacat răspunde cu superioritate adversarilor săi), ci, așa cum arăta și Petru Creția, „se află în poezia lui Eminescu viața greu trăită, dezamăgiri fără de țărm și leac, o infinit amară renegare" (TE, 253).

Sub lumina albăstrie… / Confirmând observația lui Perpessicius, după care poetul manifestă, în perioada 1875-1876, la Iași fiind, o „predilecție constantă" pentru exercițiile de versuri erotice, și acest poem gravitează în jurul proiectului *Pajul Cupidon*. Acum, însă, imaginea nu se concentrează asupra zeului iubirii, ci asupra femeii descoperite de acesta singură în iatac – și descrisă în intimitatea-i, ca într-un joc în care întrebarea principală este „ce se poate vedea?", și unde *a vedea* e sinonim cu *a (de)scrie*. Ceea ce e de natură să genereze descripții ambigue (deși dezbrăcată de zeu, care „îi descinge a ei haină" și o îmbracă în propriul păr, femeia se-ntinde, totuși, „leneș pân'la piept acoperită" etc.), de o sugestivitate aparte. Clișeele poeziei de alcov și adjectivele banale („O femeie-*ncântătoare*…") se îmbină, acum, cu mici „semnături" eminesciene, ce pot duce cu gândul la scenele erotice din poemul *Călin*, la care scriitorul lucra în aceeași perioadă: singurătatea femeii, iubirea cu un „zburător", iubirea împlinită în somn (rescriere a legendei clasice despre Amor și Psyché). Și, strecurată la sfârșit, o rimă foarte eminesciană (*nimănui/lui*), folosită în *Călin (file din poveste)* într-un context similar: „Și mi-s dragă mie însămi, pentru că i-s dragă lui / Gură, tu, mă ține minte, nu mă spune nimănui!" Ca o variațiune în gamă minoră a unei melodii importante.

Tu, revistă ageamie… / E, evident, un poem ocazional, o „epigramă" ironică (și, implicit, autoironică), dedicată revistei *Convorbiri lite-*

rare. Ioan Slavici evocă felul în care Eminescu se obliga a duce cu sine, la întrunirile Junimii, poeme spre a le citi, participând astfel la ceea ce socotea a fi o sărbătoare a spiritului, pentru că (spune Slavici) „seratele literare erau pentru Eminescu un fel de sărbători, de la care el nu putea să lipsească, fiindcă una din marile lui mulțumiri era să asculte și să discute, ca să se lumineze" (MdE, 200). De data aceasta, poezia, scrisă „înflorat" (Perpessicius se referă în acest caz la caligrafia eminesciană, deosebit de grijulie și „artistă", uneori, ca și cum manuscrisul ar fi fost destinat unor alți ochi) pe aceeași pagină cu câteva versuri din *Steluța* lui Alecsandri, era prilejuită efectiv de o sărbătoare a societății și revistei, la care poetul participa, în toamna lui 1876, smulgându-se dintr-un cotidian altminteri plin de evenimente triste și episoade tulburate: „Cu toate că prins, după moartea mamei sale, în volbura veroniană a iubirii, a hărțuielilor procesului intentat de Petrino și, mai ales, în febra creației, Eminescu a participat sau a încercat să participe la bucuriile și manifestările epigramatice ale celei de-a 13-a aniversări a Junimei" (EdP II, 246). Să fi citit aceste versuri acolo? Iată ce nici o mărturie nu pomenește, totuși…

Gândirea mea în vremi trecute-noată… / E un sonet din atelierul celebrului *Afară-i toamnă…* (publicat în 1879), i se pot recunoaște imaginile comune, ca și rimele și alte detalii formale pe care le împărtășește cu celălalt sonet, faimos ca „poezie a evocării iubirii" pentru cei ce au comentat erotica eminesciană.

El constituie încă o dovadă a interesului eminescian față de forma poetică a sonetului, cea mai prestigioasă – de fapt – formă poetică din istoria versului european, dintotdeauna. Așa cum observă Perpessicius, „Sonetul a fost la Eminescu una din preocupările juneții, și dacă a ajuns la câteva din cele mai șlefuite realizări a fost numai pentru că, mai mult ca în alte specii, aici a putut să își exercite cu stăruință nesațul său de perfecție…" (EdP II, 113).

Unii exegeți s-au străduit să citească în versul, insistent reluat de altfel, în variante, unde e vorba despre „scrisori păstrate-n roase plicuri", un indiciu ajuns aici din viața reală: un semn al bogatei

corespondențe a poetului cu iubirile sale sau chiar al activității lui de bibliotecar, când ar fi arhivat asemenea scrisori vechi. Ca toate aceste eforturi de a lega viața „exterioară" a lui Eminescu de scrisul lui, nici acestea nu pot ieși de sub zodia semnelor de întrebare și a supozițiilor.

Cum cântam odinioară… / Poemul anticipează – deși o face într-o formă metrică absolut diferită – *Scrisoarea IV*, care „a prins într-însa aluviunile a nenumărate poeme și fragmente mai-nainte încercate" (EdP II, 324). Imaginea organelor sfărmate și a maestrului nebun este, poate, cea mai cunoscută cititorilor, dintre tot ce coagulează textul de față.

Dar poemul poate fi descoperit, în sine, ca o artă poetică sumativă (sugestia de narațiune există, deja, în prima strofă, cu nuanțe evocatoare ale unei alte epoci) a concepției despre poezie și despre logos (poetic) a lui Eminescu: ea spune povestea evoluției de la „confuzia divină" de altădată (o confuzie între poezia-cântec și icoanele de lumină ale cosmosului, nediferențiate, consubstanțiale, fericit-paradiziace) la „strigările iregulare" ale dizarmoniei prezentului, când artistul se simte părăsit de iubire și înstrăinat de cosmos. Numele pe care le primește poezia (sau imaginile prin care e configurată) sunt, de altfel, întâlnite și în alte creații eminesciene, dar aici ele se văd ordonate de logica „poveștii evocate" (sub semnul lui „*ubi sunt?*") și urmează evoluția subiectului, de la inocență la cunoaștere, respectiv a logosului său, de la armonie la dizarmonie, de la „vechiul cântec" la sunetele care, azi, „șuieră și strigă" cu forța apocalipsei.

Iubita vorbește / Perpessicius restituie acest poem în atelierul *Scrisorii IV*, atras de „detaliile biografice, copiate – pare-se – după natură (însăși ora vizitelor – șapte fără zece – nu pare să fie inventată), [căci] ele aduc în scenă un personaj, ce se mai întâlnește și în alte încercări de atelier, mătușica, și care va trebui identificată cândva" (EdP II, 329; după știința noastră, încă n-a identificat nimeni mătușica din poezie, un *chaperon*, desigur…). Precizia detaliilor

salonului, deriziunea bunelor obiceiuri, figurile frustrării și ale caricaturii, toate schițează, cu penel ascuțit, o scenă de gen, a cărei precizie e de natură să încurajeze (ca în cazul lui Perpessicius) identificarea biografică. Alta pare însă a fi fost preocuparea autorului cât privește acest exercițiu poetic: pe fila albă din stânga textului, Eminescu alătură rime dificile („Circe/ te-miri-ce/ ghirce/ hirce/ mirce…") și „înalță" mitologic imaginea iubitei, comparând-o cu Circe: „Tu gândești, fermecătoareo! / Adorată, mândră Circe / Că mă saturi c-o privire / Cu zâmbiri și cu te miri ce." (EdP II, 331). Nu e vorba doar de căutarea unei modalități de a înnobila cotidianul (salonul), prin ridicarea lui la nivelul mitologiei clasice, deși „rețeta poetică" respectivă era foarte comună în poezia epocii sale. Gestul, specific eminescian, de a schimba ironia la adresa celuilalt (a iubitei, aici) în autoironie, se vede schițat de această trimitere indirectă la legenda preschimbării lui Ulise-îndrăgostitul în porc, de către vicleana Circe.

În ochii mei nimica de azi nu are preț / Poemul datează din perioada „veroniană", de la Iași, și este o variantă la *Nu mă-nțelegi* („întâia redacțiune, scrisă cu creionul, cam în vremea când tot pe coli de hârtie albă, și tot cu creionul, redacta și singurul crâmpei păstrat din *Călin*, text definitiv… – EdP III, 302). Implorarea iubirii, imposibilitatea iubirii, incapacitatea femeii iubite de a înțelege chinurile îndrăgostitului (poet), toate aceste motive se văd explicitate aici, în construcții ample, cu o retorică abundentă și, adesea, banală – nu doar față de alte scrieri eminesciene, ci chiar față de lirica de dragoste a vremii sale, cu care textul acesta seamănă foarte mult. Nici irmoasele atât de dragi, uneori, lui Eminescu, nu sunt departe, cu oftaturile lor redundante („Când totul îmi lipsește, când soarta mi-i mai rea / Atunci alese dânsa, ca tu să fii a mea…"). Ieșit din efervescența acelor „prime aruncări pe hârtie" a unor trăiri personale, pe care ulterior avea să le cizeleze îndelung până la a le da o formă pe placul său, poemul ne arată într-adevăr un alt timbru al vocii lirice eminesciene: un timbru minor, mai puțin original, mai puțin inovator, mai… cuminte. Ne-am obișnuit cu gândul că Eminescu

nu a fost un poet pe gustul epocii sale: e bine, poate, să ne gândim uneori cum ar fi scris dacă s-ar fi conformat acelui gust, dacă ar fi fost un poet „al vremii lui".

Te-am pus, iubită muză, cu mine să petreci… / Verva imagistică, parodierea locurilor comune ale literaturii clasice, trăsăturile rabelaisiene ale caricaturilor, toate aceste caracteristici ale poemului îl fac pe Perpessicius să vorbească despre el ca despre un „început de epopee eroi-comică" (EdP II, 248), rămas fără continuare. Poate că a citit-o prietenilor junimiști – și ei vor fi recunoscut țintele satirice (V.A. Urechia, Pantazi Ghica – „beiul de la Samos", C.A. Rosetti – „El Berlicoco"), atunci când ele nu sunt numite de-a dreptul. Vor fi savurat licențiosul unora dintre imagini, luând poemul drept ceea ce și era: o poezie ocazională, în gamă minoră. Dar e interesant, astăzi, să înțelegem cum scria Eminescu „în gamă minoră", mai ales dacă avem în minte mărturisirea pe care i-o făcea, într-o scrisoare din februarie 1878, lui Iacob Negruzzi: „Eu sunt un scriitor de ocazie și, dacă am crezut de cuviință a statornici pe hârtie puținele momente ale unei vieți destul de deșarte și de neînsemnate, e semn că le-am crezut vrednice de aceasta…" (TE, 252).

Chiar somnul meu începe să te-nvoace… / Deși aparține atelierului de la sonetul *Când însuși glasul*, terțetele poemului vor fi detașate de autor de aici și folosite pentru un cu totul alt sonet, *Oricâte stele* (EdP II, 125). Diferențele (discrete) de la un text la altul, de la o variantă la alta, sunt tot atâtea dovezi cu privire la modul în care crea Eminescu, iar restituirea lor trebuie citită în primul rând în acest sens, după cum pleda și Perpessicius: „Implicațiile de teme, altoiurile necurmate și împrumuturile de versuri, de la o versiune la alta, sunt legile elementare ale creației eminesciene și tot ce le ilustrează are îndreptățirea să fie nu numai semnalat, dar și reintegrat în fizionomia lui originară…" (EdP II, 125).

Dar, dincolo de a fi o componentă importantă a unui atelier de creație, acest „aproape sonet" poate fi citit, în sine, și ca o poezie a invocației, care alătură, până la indistincție, dorul de iubire cu

dorul de moarte: obiectul invocației nu e, nici o clipă, explicit, o femeie, ci chiar un înger („un geniu“) „trist“ al morții, „Cu umezi ochi sub grele, dulci, pleoape“, ivit „din umbra somnului“… etc. E construit, aici, scenariul propriei intrări în moarte, ca și cum s-ar deschide poarta unui orizont funebru și, deopotrivă, vizionar („Visez că mort eu sunt…“). Femeia, înger thanatic, nu e decât intermediarul acestei experiențe ultime a cunoașterii.

Cum s-a dus norocul nostru… / Specialiștii manuscriselor leagă acest poem al iubirii pierdute de *S-a dus amorul*: un lamento pe tema pierderii iubitei și a iubirii, ce „reprezintă, în ordinea *cântecului*, ceea ce *Luceafărul* reprezintă în ordinea alegoriei – toate fiind determinate de același moment depresionar al vechii lui pasiuni veroniane…“ (EdP III, 24). Doar că această variantă preliminară a respectivului „cântec de lume“ eminescian este datată – de același Perpessicius – din 1876, deci „cu mult înainte de incidentele ce aveau să schimbe sfiosul contur al poemului ieșean“ (*ibidem*). Un indiciu destul de important pentru a ne ajuta să citim, aici, mai degrabă exercițiul unei teme literare (nostalgia amorului pierdut), fie ea și „de inimă albastră“, decât reflexul unui episod biografic. O temă cu atât mai pregnantă în sugestiile sale de *literatură*, cu cât pierderea iubitei are, acum, drept consecință despărțirea îndrăgostitului de literatură, de propriile „cânturi“, cărora le zice adio și care devin „Niște frunze-ngălbenite…“ etc. Imaginea manuscriselor ca frunze îngălbenite nu e foarte originală, de acord, dar contextul în care ea se alătură unei hiperbole excepționale a înstrăinării („Nici cenușa noastră-n lume / Scumpo, nu s-o întâlni“) îi răscumpără banalitatea, în ordine poetică.

O umbră e ființa-i… / Distih, maximă, epigramă, aforism sau exercițiu retoric pentru o satiră niciodată scrisă? Rima e rară – dar marcată de uzajul eminescian, cum marcate sunt *umbra* și *spuma*, *lumea* și ambigua „*mântuire*“, care nu e folosită cu sensul ei înalt, de redempțiune, ci cu acela ironic, ca încheiere a unui efort de a defini… lumea, adică tot ce este. Din nou, cel mai avizat comentator

al poemului este Petru Creția, editorul care îl aduce în fața ochilor noștri, atunci când tot ce era editabil părea a fi fost editat deja: „Scepticismului gnoseologic îi corespunde tăgăduirea ontologică din distihul *O umbră e ființa-i*, în care ființa e umbră și logosul spumă, adică aparențe și deșertăciuni care, unite, constituie lumea ca lume; de reținut că «te mântui» de la sfârșitul celui de al doilea vers nu are nici o legătură cu vreo mântuire, însemnând numai atât: că dacă îi zici lumii lume, amestec de umbră și spumă, este suficient, ai scăpat de a spune mai mult…“ (UnD, 12-13).

De mii de ani până la ea… / Provenind din atelierul poemului *La steaua*, dar scris cu aproximație cu zece ani înainte de publicarea, în *Convorbiri literare*, a variantei finale (care are loc în nr. 9 din 1886 al revistei), textul exersează, cu figuri, ritmuri și rime cunoscute, comparația dintre călătoria imaginii stelei moarte spre noi, respectiv persistența memoriei iubirii moarte în sufletul îndrăgostitului („Umplând un suflet cunoscut / De-o dulce voluptate…“). Această construcție poetică, de o importanță uriașă în imaginarul cosmic eminescian, e înconjurată de o anecdotică aparte, în chip plăcut contrazisă de datarea unor manuscrise precum cel de față. Astfel, Titu Maiorescu îi scria încântat surorii sale, Emilia Humpel, la Iași, în noiembrie 1886, că poezia *La steaua*, pe care tocmai o descoperise, e inspirată de conferința sa *Despre hipnotism*, ținută la Ateneu în 11 aprilie 1882 (EdP III, 310). Or, asemenea exerciții plasează nașterea comparației în spiritul poetului cu mulți ani înainte (…ca ea să ajungă sub ochii lui Maiorescu, într-o punere în abis, involuntar ironică, a temei imaginii stelei moarte înseși!). Pe de altă parte, mărturiile contemporanilor pun în relație tema cu o extraordinară pasiune a poetului pentru astronomie, manifestată constant, de-a lungul întregii sale vieți.

Șoptește numai… / Suita aceasta de terține aparține atelierului… *Terținei* și exersează, cu încântare, se vede, forma aceasta fixă, consacrată de poezia trubadurilor, și apoi a Renașterii europene, a cărei curgere melodioasă îl atrage, se vede, pe Eminescu. Tema strofelor

(declarația de iubire) e repetată în alte și alte imagini, explicative (multe dintre ele, introduse chiar prin „Căci…") ale unei relații simple, datând, și ea, din vremea de aur a terținelor renascentiste: iubita e doamna, poetul e sclavul ei. Legea veche a acestei forme poetice voia ca rimele să poată fi legate între ele de un sens subliminal celui explicit, al versurilor; să poată fi incluse, adică, într-o arie simbolică comună; jocul acestei concordanțe a sensurilor se poate juca și aici: cuvinte / cuminte, miere / tăcere / durere, repaus / adaos / chaos, poemul / emul / vedemu-l… și așa mai departe, dacă cineva va voi să se joace citindu-le „în felul vechi". Poemul nici nu e, de fapt, „despre dragoste", cât despre terținele care-i fură, poetului, atenția: „Dar nu observi? Cu-a lor ademenire / Mă duc alături dulcile terține / Și uit ce-am vrut să-ți spun prin aste șire." Ceea ce îndrăgostitul are de spus e lucru cunoscut („Am vrut să-ți spun că plin sunt eu de tine / Și de-al tău farmec versul meu foiește…"), versurile sunt ofranda unui cotidian care intră, astfel, în eternitate: „Adun în versuri ale mele zile… Ca ei s-o-nchin, și-a ei în veci să fie". Chiar și miza jocului erotic pare împrumutată din vremurile de aur ale terținei…

Pe-al codrilor verde… / Poetul pare să viseze „cu ochii deschiși" – nu doar pentru că visul acestui Eden de codri cu arhitectură de cetate are o energie imaginativă aparte, ci și pentru că principalele atribute ale tabloului astfel construit sunt de natură cromatică, variind de la utilizări banale („un cal alb ca spuma") la asocieri insolite în potențarea culorilor („ochi de-un albastru bogat întuneric"), totul într-o montură de metale prețioase, destinate a sugera transfigurarea realului într-o ordine superioară („de-argint este hamul, de aur e șeaua", „prin mreje de frunze argintul se țese"). Cea mai avizată exegetă a cromaticii eminesciene, Rosa del Conte, demonstra, cu ajutorul unor asemenea exemple, cum imaginația „ajunge la depășirea culorii ca pată, pentru a scufunda tabloul într-o vaporozitate diafană sau într-o atmosferă fluidă de vibrații luminoase" (celebru fiind versul din *Mortua est!*, „Argint e pe ape și aur în aer…"), pentru ca „opacitatea densă a lumii nocturne să fie învinsă de această rețea de sclipiri,

de luciri, ce străluceşte ca o dantelă rafinată şi fastuoasă" (EsdA, 240, 244). În sfârşit, ca un punct culminant al acestei descoperiri onirice a Edenului, înseşi elementele cosmosului *se îndrăgesc* de frumoasa apariţie feminină, mişcarea lor (mişcarea cosmosului întreg) devenind una a extazului erotic. Prin intensitatea visării şi prin turnura finală a „cosmicizării erosului", [*Pe-al codrilor verde…*] este, cu siguranţă, o poezie aparte din acest registru tematic eminescian. Şi nu numai: pentru că tabloul solemn al naturii edenice e traversat – într-un moment important, precum cel al oglindirii cosmosului în apele râului ce „limpede trece", ca un *axis mundi* al acestui cadru perfect – e traversat, observăm, de… o raţă. Şi nu orice raţă, ci una aliterativă, dacă se poate numi astfel, pentru că înotul ei declanşează atât valuri pe oglinda apei, cât şi o cadenţă aparte de consoane în vers: „O raţă încreaţă visarea-i bogată". Raţa nu face nimic altceva în poem, ea traversează scena (adică apa, ca o visare a cosmosului) şi dispare, obligând perspectiva solemnă de până acum să ia o pauză de respiraţie („de aliteraţie"). E un mic joc, contrapunctic, amintind de detaliile fin-anecdotice din pictura Renaşterii, unde solemnele construcţii ale perspectivei unui tablou pot fi traversate discret – dar decisiv – de un animal domestic, de o pasăre sau de o plantă „umilă". Un detaliu menit a opri contemplarea imaginii din construcţia propriei solemnităţi? Un proiect suspendat (o analepsă pentru ivirea ulterioară a femeii din codru?), dintr-un ansamblu pe care Eminescu nu îl mai termină, în acest text? Sau, deja, toate acestea sunt prea multe sensuri pentru o raţă care traversează scena…?

Stând cu şiruri de imagini… / Marile poeme eminesciene de reflecţie filozofică pot avea, în primele lor variante, chipul unor replici amoroase, ceea ce vorbeşte în chip semnificativ despre misterele creaţiei, ca şi despre relaţia întortocheată dintre experienţa biografică şi operă. Aşa şi această poezie, scrisă cu cerneala violetă şi cu grafia perioadei ieşene a autorului, „înrudită întru câtva [cu *Cu gândiri şi cu imagini*] dar care nu poate fi privită ca o primă versiune, cu toate asemănările de vocabular şi imagini din prima şi ultima strofă […]. E o poezie

mai mult subiectivă, de alt conținut. Dar că va fi fost punctul de plecare pentru *Cu gândiri…*, aproape sigur" (EdP V, 249). Ceea ce se păstrează e imaginea subiectului, enunțată aici în deschidere (înnegrind paginile cu șiruri de imagini) și, simetric, în final (inima moartă a eului transformă întreaga lui creație într-un țintirim), sugerând importanța implicațiilor de *ars poetica*, prezente de la început în proiectele poemului.

Prin munți ca cenușa… / Ceea ce începe ca exercițiu al unui tablou vizionar cum sunt multe în creația eminesciană, și unde cadrul e conturat de munți, codri, stânci – o întreagă arhitectură de piatră, se vede tăiat exact la mijlocul poemului (strofa a treia din cele cinci) de o deschidere a lumii spre visul transcendenței, sub semnul aștrilor nopții, care intermediază comunicarea celor două planuri („Se-ntunecă luna…", „Și stelele roșii sclipesc ca-ntr-o rugă…"). Simetria formală să fie întâmplătoare? Următoarele două strofe, despre ceea ce vine de dincolo de porțile cerului, nu aduc însă calmul apolinic al lumii de dincolo, al armoniei cosmosului, ci – lucru rar în imaginarul titanian al autorului – o cavalcadă a zeilor, unde cromatica violentă (sânge, smoală, jar, roșeală etc.) este întregită eufonic de aliterația din ultimele versuri („S-aude uruirea de cară și cai / Vuind vine mândrul al mărilor crai…").

În jurul strofelor, notează Perpessicius, planează versuri „care nu au mai fost încorporate" textului și care mărturisesc despre aceeași energie a imaginării poetice, într-o desfășurare neîngrădită, asemenea cavalcadei pe care, de fapt, o descrie: „Și caii albi vin cu-a lor coamă de-omăt / Sbor iute mânați de bătrânul atlet", „Fugea dară totuși părea stă pe loc / Sub cerul cu sarcini de stele de foc / Ce sta cu boltirea serii solitară / Când lumea nainte-i părea cum că zboară…" (EdP V, 305-306).

Cântecul unui mort / Poem al iubirii imposibile, precedă pe *De câte ori, iubito* (publicată în *Convorbiri literare* în 1879, „anul pasiunii lui Eminescu pentru Mite [Kremnitz]"; EdP II, 64) și este o dovadă că tema îl preocupa pe autor dinainte de apariția, în planul vieții

sale sufletești, a Mitei Kremnitz. Ideea fundamentală este aceeași, în ambele poeme: asemenea unei păsări bolnave, abandonate de stolul ei, care își continuă zborul spre alte zări, cel îndrăgostit contemplă, murind, îndepărtarea de el a femeii iubite. Cei doi aparțin unor sfere incompatibile, pe care ultimele două strofe le configurează în aceeași formă: primele două versuri ale fiecărei strofe vorbesc despre eu, următoarele două – despre iubita în veci pierdută (frazele sunt introduse prin „Cum", „Astfel", întărind funcția explicativă a finalului). Construită pe o comparație (cu câteva scântei de imagini fascinante, ale unei naturi hibernale, pustiite, reduse la elementarul pur – ca în prima sau în a treia strofă) pe care Eminescu ține să o și explice în cele din urmă, poezia nu e nici tensionată, nici surprinzătoare: mai degrabă exercițiu al unei rostiri melancolice, în stingere continuă. Interesant poate fi faptul că autorul încadrase manuscrisul, căruia îi dăduse chiar și un titlu (lucru rar la poemele eminesciene „abandonate" în atelier), înconjurându-l cu un chenar trasat atent, ceea ce individualiza textul pe pagină, sugerând faptul că îl considera terminat, independent de celelalte exerciții colaterale lui.

Pe-atunci nu era moarte, nimic nemuritor… / Poemul acesta, cu rezonanțe evidente din zona celebrei *Rugăciuni a unui dac* (devenită, în posteritate, „obiectul celor mai multe și mai contradictorii comentarii brodate pe tema originalității și caracterului ei filozofic" (EdP II, 69), după cum observă, ironic, Perpessicius), aparține unui atelier în care Eminescu lucra, febril, în perioada ieșeană, și din care se vor desprinde nu doar *Rugăciunea unui dac*, ci și *Gemenii* sau – oarecum colateral – cosmogonia din *Scrisoarea I*. Autorul se dovedea, în manuscrisele atelierului respectiv, preocupat nu atât de o temă sau de o „poveste" (de altfel, „dacismul", adăugat ulterior și pentru varianta finală, e doar un plus de culoare romantică), pe care să o spună în versuri, cât de o problemă a limbajului poetic: *cum poate fi reprezentat, în cuvinte, zeul care a existat dinainte de Facere* (deci, și înainte de „facerea" limbajului, de nașterea cuvintelor)? Interogația e foarte importantă, în general, pentru imaginea pe care Eminescu o construiește actului poetic ca participant la

creația cosmică sau ca răspuns la creația divină. La antipodul acestei interogații, el situează, simetric, efortul de a numi cu ajutorul cuvintelor, repaosul absolut pe care geniul, poetul sau cezarul – opunându-se zeului atotcreator – îl va cere pentru sine (și care va constitui ideea fundamentală a *Rugăciunii unui dac*). Simetria e foarte vizibilă în acest text, unde fiecare strofă e, totodată, parte a efortului de a spune „ceea ce e de nerostit", și traseu parcurs de vocea lirică. Ea evoluează între increatul primordial (unic și amorf), imposibilitatea cunoașterii acestuia („Și cercetând în suflet mă-ntreb uimit în sine-mi…"), ivirea și elogiul zeului creator, în sfârșit – ivirea geniului, a cărui experiență de cunoaștere se încheie cu dorința de (re)intrare în repaosul final. Iar faptul că, așa cum notează Perpessicius, alături de această mică sinteză a unui esențial exercițiu de creație poetică se află variante ale unor poeme idilice cu miză mult mai mică, respectiv „liste de rufărie" dată la spălat (EdP II, 74), vine să potențeze cum nu se poate mai bine imaginea (verosimilă, deci perfect posibilă) a lui Eminescu „în atelierul său".

Te-aș blestema pe tine, Zamolxe… / Poemul provine din același atelier cu [*Pe-atunci nu era moarte, nimic nemuritor…*]. Și aici, „dacismul" – indus doar prin numele dacic dat zeului suprem – colorează cu pitoresc ceea ce este un discurs al eului, care își exprimă însă setea de repaos nu printr-un elogiu al zeului atotcreator, ci printr-un blestem la adresa acestuia și a creațiilor lui (un blestem adresat, în cele din urmă, sieși – ca o creație a zeului).

Departe de a fi un exercițiu de reconstituire poetică a unui mit cu rezonanțe patriotice, textul poate fi văzut ca o replică, specific eminesciană, de o violență extraordinară, atât prin intensitatea imaginilor, cât și prin cadența repetatelor invocări ale unor acțiuni distructive („l-arunce", „să secе", „să stea…" etc.), la o… iubire necredincioasă. În *Gemenii*, o variantă ulterioară a lui va răspunde trădării lui Sarmis (un alter ego al poetului) de către mireasa lui, Tomiris. Deocamdată, să comparăm intensitatea revoltei, (auto)ironia și coborârea în necredință a eului rănit, cu o scrisoare adresată de poet Veronicăi Micle (nedatată), dintr-o perioadă foarte tulburată

a relației lor: „Îți vei fi aducând aminte poate că într-o scrisoare ți-am cerut iertare c-am îndrăznit a te iubi. Știam eu de ce-o cer. Știam prea bine că fondul sufletului meu e desgustul, apatia, mizeria. Eu nu sunt făcut pentru a iubi nici o femee, nici o femee nu e făcută pentru mine […]. Nu iubesc nimic pentru că nu cred în nimic și prea greoi pentru a lua vreun lucru precum se prezintă, eu nu am privirea ce înfrumusețează lumea, ci aceea care vede numai răul, numai defectele, numai partea umbrei. Sătul de viață fără a fi trăit vreodată, neavând vreun interes adevărat pentru nimic în lume, nici pentru mine însumi, șira spinării morale e ruptă la mine, sunt moralicește deșelat…“ (DD, 406).

Ce-atribuiți Dumnezeirii… / În perioada când scria aceste versuri, Eminescu lucra (rugat de Titu Maiorescu) la traducerea în versuri a aforismelor lui Schopenhauer (*cf.* EdP III, 166-167). Imaginile create aici (și vădit influențate de lecturile schopenhaueriene) – dintre care cea mai interesantă este aceea a eternului prezent – aveau să migreze și spre publicistica lui târzie, ca în acest articol apărut în *Timpul*, la 1 ianuarie 1882, și intitulat *Cronica anului 1881. I. România*: „Nu putem porunci timpului să stea pe loc, nici putem face evenimentele să încremenească pe câteva ceasuri împrejuru-ne, ca să le putem fotografia, căci ele-și urmează cursul lor necontenit, puțin păsându-le dacă ne dor sau ne bucură. În zădar minutarul ceasornicului ar sta pe loc, timpul curge alături cu el și numai omul, având pururea în față ziua de azi, eternul prezent, pune pietre de hotar între lucruri ce au trecut pentru totdeauna și fixează pe orizontul negru al viitorului dorințele sale cu ținte luminoase, uneori și pe de-a pururi neajunse.“ (EdP III, 168).

Oricare altul chiar un geniu pară-și… / Perpessicius observa cum „sonetul de față aparține aceleiași atmosfere, oarecum madrigalești, în cadrul căreia se situează poeme ca *De ce mă-ndrept și-acum*, *Cărțile*, *Terține* etc.“ (EdP V, 323). „Madrigalesc“ este, aici, jocul cu modelul livresc shakespearean, din sonete, prin invocarea unui „tovarăș“ care e, indistinct, persoană iubită, prieten, alteritate a eului;

frazele care îl descriu rămân bine strunite de jocul „madrigalului", în zona unei ireductibile ambiguități: „A mea gândire are un tovarăș / Și al meu suflet ieri și mâne iarăși / Cu dânsul numai viața vrea să-și facă", „O, dulce, blând tovarăș mult îmi semeni". Dar nici despre descrierea acestui geamăn și partener al eului nu poate fi vorba: căci nimic, în poem, nu îi schițează un fie cât de vag portret. Știm că îi seamănă persoanei întâi (dar nu ni se arată cum), la fel cum aflăm că „A noastre inimi de demult îs gemeni…", un mod de a spune tot (gemelitatea e numele înrudirii esențiale a sufletelor, în viziune eminesciană) fără a spune, de fapt, nimic. Și totul se construiește în opoziție cu „restul lumii", cea vană, alergând „după cununi și glorii", în a cărei carte eul nici nu vrea să mai figureze.

După un incipit sentențios, cu aparențe explicative (în prima strofă, despre vanitatea „celorlalți"), sonetul își atrage cititorul, prin jucăria madrigalescă a ambiguității surâzătoare, într-un labirint în care poetul promite să i se explice. Dar nu o face, și nici chiar imaginea lui geamănă, deși invocată, nu i se arată celui ce citește. Dinamismul rimelor, perfecțiunea formei sunt, în schimb, fermecătoare. Subiectul își păstrează misterul până la capăt, într-una din cele mai interesante replici poetice la sonetele lui Shakespeare, din poezia românească modernă.

Și ce să voi eu de la tine… / Asociată unui atelier complex, din care – după o lungă gestație – va ieși *Despărțire* (publicată în 1879 în *Convorbiri literare*), poezia este considerată o mărturie a tumultului iubirii poetului pentru Veronica Micle, dinainte de ruptura celor doi, din 1880, și marchează „un moment depresionar al romanului veronian" (EdP II, 147). Același Perpessicius citează, în sprijinul unei asemenea restituiri documentare, o ciornă a unei scrisori a lui Eminescu către Veronica, din același an, 1877: „Doi ani de zile, Doamnă, n-am mai putut lucra nimic și am urmărit ca un idiot o speranță nu numai deșartă, nedemnă. Căci, într-adevăr, ce-am putut spera?" (EdP II, 147). Dincolo de aceste ecouri biografice, poezia mai este interesantă și pentru că e construită pe un ax logic foarte drag lui Eminescu (îl va folosi, în aceeași perioadă, în

poeme ale marii revolte titaniene, precum *Rugăciunea unui dac* sau *Gemenii*): ființa iubită este rugată, aici, să răspundă iubirii ce i se declară cu… uitare („Și totuși am o rugăciune…[…] În veci uitării să mă dai", „Să uiți în totul, să te cugeți / Cu multă vreme înapoi… "). Rugăciunea îndrăgostitului se dovedește a fi un autoironic blestem, pentru că scufundarea în uitare e echivalentă cu moartea, ca singură soluție unei disperări absolute („Că nu mai pot nimic spera").

Le baron de trois étoiles / Deși scris repede, cum știm că scria Eminescu la mânie, în atelierul satirelor dedicate lui Petrino (datate 1876–1878), sonetul (pentru sensurile satirice ale căruia chiar și înalta formă poetică clasică e o insultă implicită la adresa pretențiilor de noblețe ale celui vizat…) are totuși o gestație complicată. Alături de această variantă, pe o altă filă, Eminescu notase o primă versiune a catrenelor, încă mai șfichiuitoare:

De-un bard pribeag ce-n lume face larmă
Au nu te simți tu mândră, Românio?
Streinii toți mândria ți-or privi-o
În versuri mândre limba ta ți-o farmă

Și eu te rog de mă inspiră, Clio!
Să aflu-un semn, ce orice ură darmă
De-al meu erou tu dă-mi o demnă armă

Într-un blazon frumos vom potrivi-o (EdP V, 337)

Alunecarea între vocativul direct, într-o formă populară, al adresării către patrie și invocarea înaltă, homerică, a muzei istoriei (cele două nume fiind astfel plasate și în rimă, „Românio/Clio"), e cel puțin amețitoare, aici deja, vorbind despre amestecul de ranguri, de valori și de „limbi" pe care îl vizează satira poetului.

Arareori Eminescu s-a mai pretat la o asemenea satiră directă, explicită, cu numele celui vizat „pe masă", ca în satirele adresate lui D. Petrino. Construcția acestui blazon arcimboldesc, cu sugestiile lui de peticeală și de improvizație din materiale umile, l-a fermecat și pe Petru Creția, cum se vede într-un comentariu amplu consacrat poemului, și unde exegetul urmărește felul cum „poetului îi vine

ideea că unui asemenea nume i se cuvine un blazon și simulează o lungă strădanie (de-o săptămână) de a i-l găsi pe cel mai cuvenit, unul care să amintească *vremea cea bătrână*, adică vechimea, *recentă*, a nobleței lui Petrino. Și îl compune din elemente vegetale, […] lucruri care se vând pe tejghelele levantine: *Un mitic semn al descendenții tale*. Iar titlul, autograf, al sonetului și al baronului, […] este cel convertit într-unul balcanic, alimentar: Baron de Trei Sarmale, nu fără o ușoară eroare de gust…" (EEC, 192).

Tresărind scânteie lacul… / Editorii atribuie poezia atelierului de la *Freamăt de codru* (prima pe care Eminescu o dă spre publicare după ce se instalează, în 1879, la București); Perpessicius observă dominația temelor bucolice și sugerează că ar putea fi considerată chiar o creație de sine stătătoare, în raport cu textul finit. Cel mai nou însă, în acest poem, este „sunetul", cascada de cinci versuri egale, urmate de un al șaselea, mai scurt, dar care rimează cu primul vers al fiecărei strofe și chiar încurajează o lectură „împreună" a versurilor de început și sfârșit, așa cum dicta convergența rimelor în vechea poezie a Renașterii (încercați: „Cum pe sus vuiește vântul / …Și pământul", „Norii-n ceruri sunt pe cale / …Pe la poale", „Din izvoare și pe gârle / …Se azvârle…", „Și al mierlei dulce șuier / … Sună fluier…" etc. – și veți vedea că un sens, fragil, există, acolo…). Perpessicius consideră că poemul „anticipează mai curând pastelurile lui Coșbuc" (EdP II, 131), căutând, probabil, să dea un nume acestui sunet nou, luminos, plin de viață, care îl surprinde și pe el, editor obișnuit cu alte sonuri fundamentale ale discursului eminescian.

Nu e mai puțin adevărat însă că, precum mult mai celebra *Revedere*, și acest poem exersează (în ultimele două strofe, al căror accent vine de subminează toată perspectiva senină construită anterior) un mod cu totul particular (eminescian) de a se raporta la natură. Un mod pe care, obișnuiți cu prejudecata potrivit căreia Eminescu e foarte bun cunoscător al folclorului, riscăm să nu îl vedem, deși el e scris cum nu se poate mai limpede: răspunzând invocației eului (realizate pe model folcloric, în interiorul unui cosmos resimțit ca armonios), stejarul (se) refuză înfrățirii propuse

de om. Ultima strofă și jumătate conține răspunsul stejarului, care nu doar că dezvăluie adevărata esență (trecătoare, nestatornică, ireconciliabilă cu natura) a eului, dar și subvertește, iremediabil, proiectata, presupusa comuniune fericită pe care o anunțau toate strofele anterioare. Nu e, așadar, poezia unei fericiri-întru-natură, ci poezia unui dialog eșuat cu ea.

Tremurau prin ramuri stele… / Este un poem din atelierul lui *Lasă-ți lumea…*, care cunoaște, în total, nu mai puțin de 15 variante, scrise în perioada 1878–1883, dintre care Titu Maiorescu o va alege pe aceea care avea să facă parte din sumarul volumului din 1883. Dorind să coloreze manuscrisele eminesciene în nuanțele unei vieți sentimentale reale, mulți editori au considerat (fără să poată dovedi pe deplin) că poemul e generat de vreun episod amoros bucureștean. Dacă e așa, atunci Eminescu adaptează, de fapt, acestui episod o căutare expresivă mult mai veche în atelierul său poetic (atestată, de pildă, la creații de tinerețe precum *Pajul Cupidon* sau *Locul aripelor*): este vorba despre rostirea senzualității într-o invitație la împlinirea iubirii.

Cât se poate spune și, mai ales, care e puterea sugestivă a cuvintelor iubirii? Cum pot fi ele folosite? Căutarea echilibrului fragil dintre sugestie și rostire, dintre gestul senzual și imaginea lui poetică, se poate vedea, de exemplu, dacă urmărim modificările aduse de poet primei strofe; în manuscris, alături de cea reprodusă aici, se mai află una; nu știm care a fost scrisă mai întâi, dar ceea ce variază de la una la alta („crede *mâinii* mele“ *vs* „crede *spusei* mele“) invită la o lectură paralelă cel puțin interesantă. O reproducem aici:

> Printre ramuri tremur stele
> Farmec dând cărării strimte…
> Tu te-ncrede mâinii mele
> Nime-n lume nu ne simte… (EdP III, 189).

Să cânte pe eroii puternici și viteji… / Întreg acest poem, care pune în antiteză trecutul (mitic) și prezentul (decăzut), prin intermediul a două moduri de a scrie versuri diferite (trecutului îi era proprie

armonia „lyrei visătoare“, prezentul se reflectă strident în „surle și țimbale“… etc.), va fi restrâns, în textul final al *Scrisorii III*, în câteva (paisprezece) versuri sintetice, adică strofa ce desparte scrisoarea fiului de domn de satira lumii contemporane:

De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii
Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și irozii…
În izvoadele bătrâne pe eroi mai pot să caut:
Au cu lira visătoare, au cu sunete de flaut
Poți să-ntâmpini patrioții ce-au venit de-atunci încolo?
Înaintea acestora, tu ascunde-te, Apollo!
O, eroi! care-n trecutul de măriri vă adumbriseți,
Ați ajuns acum de modă de vă scot din letopiseți,
Și cu voi drapându-și nula, vă citează toți nerozii,
Mestecând veacul de aur în noroiul greu al prozii.
Rămâneți în umbră sfântă, Basarabi și voi Mușatini,
Descălecători de țară, dătători de legi și datini,
Ce cu plugul și cu spada ați întins moșia voastră
De la munte pân'la mare și la Dunărea albastră…

Versiunea aceasta ne poate aminti că – subiacentă reflecției despre epoci istorice antagonice, care a făcut-o celebră în manuale și-n discursuri politice – în *Scrisoarea III* se găsește (mai amplă în variante, ca aici) și o reflecție despre poezie, despre sensurile creației – ca reflexe ale timpurilor istorice. Dar *Să cânte pe eroii puternici și viteji* poate fi citită și ca o artă poetică de sine stătătoare, replică satirică adresată „copiilor reci și cinici ai comicei tragodii“, din prezentul istoric, pe care Eminescu îl simțea monstruos.

Prin negre crengi de brad… / Este unul din poemele care gravitează, în manuscrise, în jurul proiectului lui *Mai am un singur dor*, celebrul testament poetic eminescian, ales de Titu Maiorescu dintre scrierile netipărite de autor, spre a completa cuprinsul volumului din 1883. Îi recunoaștem structura formală (ritmul, rima), dar și imaginarul silvestru și efectele auditive, din ceea ce – generații la rând – am analizat la școală drept „ultima dorință exprimată de poet în legătură

cu moartea sa". Cel mai bun cunoscător al manuscriselor, Perpessicius, atrage însă atenția, discret, restituind textul, că nu e neapărat vorba despre o variantă a testamentului faimos, ci despre o „formă de creație autonomă așa cum într-o simfonie sau într-o sonată fiecare parte își are rațiunea ei de a fi". (EdP III, 230).

Ca în multe alte asemenea încercări pe o temă și o formulă metrică plăcute lui, Eminescu exersează îmbinarea unor *topoi* pe care îi crease mai demult. Ropotul apelor, negrele crengi de brad, al serii vânt, dulcele glas de corn, sunetul de bucium, ca și altele asemeni, pe care cititorul le va putea recunoaște (sau nu: le va putea descoperi acum) potrivit propriilor experiențe de lectură, vin de compun tabloul unei singurătăți fericite, a eului care astfel alunecă în meditație și se rupe de lumea exterioară. Mici exerciții lexicale, precum acest infinitiv lung, „*sunare* de corn", creat de poet pentru a reda cât mai sugestiv neîntreruptul sunet al cosmosului, întăresc caracterul de exercițiu al poemului, de compunere de atelier.

Între toate acestea – un accent aparte, ca o mărturisire oblică: pierdut în visare, în mijlocul codrului fermecat, eul își întoarce ochii nu spre sunetul (*sunarea*…) cornului, ci spre „lumina de lună", invocată direct, explicit, ca parteneră a stării de grație. E, dintre toate, dimensiunea cosmică pentru care mărturisește un interes aparte și pe care, în consecință, o personifică…

Adormit-a în Adana… / Este prima variantă închegată a visului sultanului din *Scrisoarea III*, „scrisă cu creionul, cu o grafie cursivă" (EdP II, 289), în care liniile esențiale ale episodului sunt deja configurate: visul sultanului, coborârea lunii transformată în fecioară, fiica dervișului Malchatun, scena de dragoste, copacul care crește din pieptul lui Osman și acoperă pământul, vestind creșterea viitorului imperiu… toate se află deja aici, culori și structură metrică, oximoronul erosului de voluptate și durere, succesiunea episoadelor, ca și enumerațiile în crescendo ale finalului premonitoriu. Legenda are cursivitate, tabloul construit echilibrând subtil între o mitologie clasică și o viziune poetică originală.

Primii comentatori (și, între ei, mai insistent Anghel Demetriescu) au văzut în acest fragment doar „o parafrază în versuri a textului lui Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reicher*, vol. I, cartea II, pag 65 sq, din 1834“ (EdP II, 289), acuzându-l pe Eminescu de lipsă de originalitate. Perpessicius dovedește că e vorba de o legendă mult mai veche referitoare la întemeierea Imperiului Otoman, pe care o pomenea, deja, Joannes Leunclavius la 1588 (EdP II, 291) și care îl fascinase pe Eminescu, asemeni altor mituri și legende întâlnite în lecturile sale bogate, tocmai pentru posibilitatea pe care o întrevedea, în asemenea situații, de a adapta sursa livrescă propriei viziuni poetice. Nu altfel se petrec lucrurile cu basmul românesc cules și reprodus de Kunisch, și care a stat la baza *Luceafărului*.

Parcă născut sunt în aproape de valuri… / Precedat, așa cum arată Perpessicius, de numeroase exerciții metrice pe schema strofei safice, acesta este primul text în care obsesia eminesciană de a concretiza în limba română constrângerile metrico-prozodice ale vechii poezii greco-latine își primește trup tematic – se scrie, cu alte cuvinte, în jurul unei teme, iar strofele în metrica veche au sens împreună. Este o odă închinată „cezarului“ – pe care viitoarele variante îl vor identifica drept Napoleon. Napoleon I, exemplul împăratului învins de istorie, în imaginarul eminescian, sau fiul lui Napoleon al III-lea, Ludovic Napoleon, care moare tânăr în aceiași ani în care Eminescu reia lucrul la proiectul odei? Greu de spus. Publicistica eminesciană ne arată că ambele figuri istorice îi puteau provoca imaginația, la o adică. Poate că Napoleon nu e decât pretextul (cum e adesea istoria reală, în imaginarul eminescian) pentru a focaliza asupra unei ipostaze supraumane dragi lui: cezarul (vizibil în *Împărat și proletar*, spre pildă, cum meditează asupra istoriei tot la țărm de mare…). Pe care astfel înțelege să îl celebreze, așa cum arăta Ioana Em. Petrescu, drept „spirit al universului. […] Biografia reală a lui Napoleon devine, prin transfer, o biografie ficțională și emblematică […] în care doar stihiile mai amintesc, fratern, de patria cosmică“ (DAO, 675). Din încleștarea cu istoria, cezarul (eul, rostind acest amplu monolog)

iese îndurerat și trist, după ce a învățat să moară; întreg acest poem funcționează ca un autoportret-în-durere al eului (tragic) al poeziei eminesciene de maturitate. Și ca leagăn în care prinde formă, acum, aici, unul din cele mai celebre versuri ale literaturii române: „Nici credeam că pot ca să mor vreodată…"

Acum toate-s ale noastre… / Între *Lasă-ți lumea* și *Dorință*, cu care seamănă și pe care le prevestește, fără a-și pierde câtuși de puțin individualitatea, acest discurs-invitație adună împreună formule expresive verificate (precum ultima rimă a ultimei strofe, despre care a mai fost vorba aici), teme cu adevărat obsedante pentru poet (precum aceea a rostirii senzualității într-un discurs îndrăgostit) și imagini de o prospețime aparte, ale iubitei (mereu) imaginate. Totul, în formula unei invocații lirice.

În aceeași vreme, Eminescu îi scria Veronicăi, de departe, invocații/invitații ca acestea: „Sunt incapabil de-a mai gândi ceva, incapabil de-a lucra și mii de idei cari de cari mai curioase și mai nerealizabile îmi străbat capul, întunecându-mi hotărârea. Un lucru știu și voi ști hotărât: să fii a mea și pentru totdeauna. Nici nu îmi pot închipui altă viață decât în apropierea ta și numai sub condiția aceasta voi în genere să trăiesc. Altfel la ce-aș mai târî o existență de care mi-a fost silă, de la care n-am avut nimic decât dureri și în cazul cel mai bun urât. Știu că-ți scriu lucruri fără de nici o legătură și c-aș vrea mai bine să te țin de mână decât să-ți scriu și… Dar tu știi toate, ce să-ți mai spun ceea ce știm de mult amândoi, ceea ce pururea vom ști, ceea ce spus și respus între noi are cu toate acestea un farmec renăscând. De mii de mii de ori! Te rog mult nu mă uita, Mihai" (Botoșani, 29 august/10 septembrie 1879, în DD, 26).

Codrul verde ne îngână… / Plăcută invitație la idilă, în mijlocul unei naturi edenice, construite după legile mitice ale cosmosului, poemul acesta „este unul din acele exerciții la care Eminescu se supunea, în timpul lucrului, fie ca o destindere, fie dintr-o firească asociație creatoare. […] Poezia e reluată, cu rime perechi, când în fragmente, și când în strofe. Impresia ce se degajă din acest exercițiu

e mai curând una de bunădispoziție. E un divertisment și nimic mai mult, […] glosă, amuzantă și amuzată, în marginea unui text dat." (EdP III, 198). Și aici, surprinzător pentru cei obișnuiți cu poeziile mai cunoscute, este, poate, tonul fericit al poemului, luminozitatea paradiziacă care înconjoară perechea, fericirea pe care discursul îndrăgostit o transmite. Alfabetul de simboluri (stele, codri, lună, ape, sunet de bucium, lunca adormită etc.) nu e nou. Nouă e fericirea, intensă, neatinsă de nici o geană rău prevestitoare pe care o construiește. Un răspuns, poate, celor ce se întreabă, citind scrisorile îndrăgostitului Eminescu, cum îi scria acesta versuri, dedicate, anume, Veronicăi sale, pe care i le anunța astfel: „Să știi că ți-am făcut versuri, nu multe, dar eu zic că sunt frumușele, însă nu ți le trimit până nu mi-i ruga frumos. Când ai să vii tu la București, or să-nflorească teii și am să te plimb sub tei, ceea ce am visat de atâtea ori, fără să se fi împlinit vreodată…" (DD, 236).

De câte ori, iubito, mă uit în ochii tăi… / Atribuit atelierului poemului *Din valurile vremii*, monologul acesta al îndrăgostitului este, așa cum notează și Perpessicius, un fragment din proiectul uriaș de sub titlul *Sarmis (Gemenii)*, scris pe file răzlețe, împreunate abia la legarea caietelor și reașezate în ordinea lor dreaptă numai în ediția integrală. Ca declarație de iubire, poezia afișează o vulnerabilitate esențială, dar care este comună tuturor discursurilor îndrăgostite din *Gemenii*: privită *in presentia*, femeia iubită este evocată, mereu, conform înfățișării ce a avut-o la prima întâlnire, ca și cum iubirea s-ar hrăni doar din amintiri, ca și cum starea ei de grație nu ar fi împlinirea (îmbrățișării), ci suferința (aducerii aminte). Îndrăgostitul pare să nu poată alege între cele două ipostaze, așa cum nu poate decide dacă „Te țin aievea-n brață sau poate că visez", dacă iubita lui e înger sau femeie, dacă o caută spre a o îmbrățișa sau o visează spre a o invoca, dacă lumea aceasta e preferabilă limanului unde – prin intermediul iubirii – își dorește de fapt să ajungă.

Revars-asupra mea lumină lină… / Poemul aparține, desigur, atelierului de la *Răsai asupra mea*, una din cele mai comentate creații eminesciene, mai ales de către exegeții preocupați a demonstra

religiozitatea poetului național. Dar invocația către regina cerurilor este rostită de un subiect ce recunoaște, repetat, a-și fi pierdut credința; autoportretul celui deznădăjduit e adevărata temă a poemului, dezvoltată mult mai amplu decât în varianta finală, cunoscută: „Nu cred nimic, și asta mă doboară. // Nici în amor nu cred, și nici în ură / Și sfântă nu-mi mai e nici o idee / Pierdui avântul ce-mi dădea tărie // A mele visuri toate se pierdură…“ Pierdut de grația credinței, eul e – de fapt – înstrăinat de sine însuși.

În marginea poemului, Eminescu mai notase „Redă-mă dar pe mine însumi mie“ (EdP V, 372), un vers cu ecouri din *Oda (în metru antic)*, care orientează în chip surprinzător cererea formulată de cel aflat în rugăciune: adevărata grație e regăsirea de sine, posibilă prin intercesiunea unui principiu feminin. Maria, aici, are parte de două clișee: unul, din formulele consacrate ale rugăciunii („O, maică sfântă, pururea fecioară“), altul – din formulele cu care, în erotica eminesciană, este revelată natura transcendentă a femeii („Ești prea mult înger, prea puțin femeie“), și de o scenă a adorației universale, măiestrit spusă („Și mii de limbi și sute de popoară / Te-au înălțat în glorie senină…“). Față de acestea, vocea lirică se situează pe poziția, contrapunctică, a necredinciosului, trăindu-și suferința cu voluptate – și cu ingeniozitate în expresia ei poetică, ce ar putea fi considerată și o dezvoltare (discret transfigurată poetic) a biblicului „Ajută, Doamne, necredinței mele!“.

Nădejde și-ntărire… / În atelierul poemului *Ta twam asi* apare această primă variantă a *Rugăciunii* eminesciene (EdP V, 381): sonurile și rimele sunt cele cunoscute, variația interesantă este însă de ordinul conținutului. Eminescu pare să exerseze aici (după modelul cântecelor de pelerinaj marial, de inspirație catolică, pe care le va fi auzit de la țărani, colindând Transilvania?) construcția unei suite de „nume metaforice“ ale divinității. Strofa a doua – pentru Sfânta Maria, iar a treia – pentru Isus Hristos înscenează invocarea lor cu ajutorul unor atribute divine: „Regina tăriilor/ Tăria soliilor/ Isvoru-ndurărilor/ Luceafăr al mărilor…“ etc. etc. Fiecare vers nou conține un nou atribut, deschizând tabloul atotputerniciei divine spre

o altă, nouă dimensiune. Inventivitatea poetului adaugă, astfel, pe o schemă cunoscută: „Limanul sărmanilor/ Și soarele anilor/ Balsamul răniților/ Norocul iubiților…", ca într-un descântec. Imaginile eminesciene nu mai respectă însă orizontul de referință al modelului (fie el religios și/sau folcloric): „Norocul iubiților" e un atribut al zeului imaginat de un poet al iubirii, de pildă.

Enumerarea puterilor divine este o cale către invocarea lor, în logica rugăciunii, în toate marile religii ale lumii vechi. Sprijinindu-se pe aceasta (și, cum spuneam, pe un posibil model folcloric), Eminescu își pune la încercare inventivitatea poetică în privința atributelor divinității. El umple cu imagini noi o paradigmă foarte veche. „Am o predilecțiune pentru vechituri…", nota altundeva.

Când voi muri s-aud… / Un poem „dedus de-a dreptul", spune Perpessicius, din *Prin negre crengi de brad…*, și scris imediat după acela. Pregătește el, oare, *Mai am un singur dor* sau *O, mamă…*, în această construcție (repetată, de la un exercițiu la altul, ca o incantație, ca un adevărat descântec de intrare în moarte) a imaginarului propriei morți? Interesant, și aici, lumina de lună e cea care polarizează atenția eului, colorată acum nu de visarea sau extazul „sunării de corn" (ca în varianta anterioară), ci de „o undă nebună", ambiguu legată de sunetul de corn (al cosmosului), ca și de dorul de moarte (al poetului). Nebunia e o culoare prea rară în aceste exerciții „testamentare" pe tema propriei alunecări în moarte. În schimb, lumina de lună revine, în aceeași poziție privilegiată ca și în poemul precedent. Știm, din mărturisirile apropiaților, că *Lumină de lună* era titlul ales de Eminescu pentru un eventual volum de autor; și mai știm, din lectura întregii lui opere, că nici un poem nu poartă un titlu care să evoce o atare opțiune: ca și cum „lumina de lună" ar fi vibrația ascunsă, profundă și mereu prezentă (inclusiv, ca aici, *în ora morții* prezentă) la trecerea marilor praguri.

În viața mea de cântece-nsoțită… / Poemul conține o alcătuire – la timpul trecut – a unui cosmos fericit, rememorat. Este lumea paradiziacă, eminesciană, a începuturilor (care, în *Epigonii*, fusese populată

cu „izvoare-ale gândirii și cu râuri de cântări"), unde distinctiv al armoniei este comuniunea limbajelor – ale naturii și al eului. Într-o tranzitivitate directă, gândirea eului genera „lumini și flori", spațiul era alcătuit din „valea viselor" și din „codri de cânturi", iar arborii, ca niște harfe, „suspinau în vânturi". În extaz, eul participa, acolo, la discursul/cântecul cosmic: „Am auzit a stelelor cântare / Al mării glas, al râurilor grai, / A frunzelor umilă suspinare…" Eminescu însuflețește, chiar, în ultimele versuri, o expresie idiomatică românească ce trebuie că îi plăcuse și lui, ca și altor scriitori de-atunci încoace: „a auzi iarba cum crește": „Din iarbă florile-auzeam crescând" devine punctul culminant al acestei descrieri fericite (și întrerupte – neterminate?) a Paradisului. Un Paradis la timpul trecut, totuși (regimul verbal nu lasă loc de alte supoziții). Dacă ne gândim că fragmentul (salvat de un legător abil de la Biblioteca Academiei, căci fusese rătăcit înainte, scris cum era pe o filă ruptă și lipită ulterior) face parte din atelierul poemului sceptic *O-nțelepciune, ai aripi de ceară…*, putem presupune că vârsta aceasta, paradiziacă, aparținuse unui moment dinainte de ivirea rațiunii („înțelepciunii"), care are întotdeauna, în viziune eminesciană, un efect distructiv asupra cosmosului.

O, amor!… / Cufundat în visul iubirii sale, poetul dovedește, și aici, o energie vizionară aparte în a construi scenele unei iubiri fericite, împlinindu-se într-un cadru de natură construit pe tiparele arhetipale clasice. Rezultatul e un adevărat „tablou de gen", sinteză a elementelor (cât mitice – cât naturale, cât transcendente – cât de clișee literare) din care se configurează scena erotică în poemele lui Eminescu. Nimic nu subvertește construcția acestei fericiri desfășurate sub „dulcea, tainica văpaie" a lunii, nici chiar propria sa subordonare (ironică, dar cel mult benign-ironică) la locurile comune ale poeziei de dragoste occidentale, din pasaje precum „Vânată e umbra dulce sub copaci, rumenă seara / Și în farmecul naturii note picură ghitara…". Nici chiar finalul, care trimite toată această construcție într-un trecut vag-mitologic („pe la anul una mie patru sute"). Sunt alăturate, egale, secvențe vizionare („…brazii par o strajă vizuinei de balaur /

Când în mijlocul lor arde o comoară numai aur…“) și delicatese de salon (îndrăgostitul, după o întreagă gesticulație de zburător din basme, apare în ietacul fetei „parfumat ca o cutie și-mbrăcat în muselin“, schimbând rolul cu „Cupido, un paj șăgalnic“, *memento* puternic al unei mai vechi obsesii de imaginar erotic eminescian, din perioada de tinerețe). Totul – sub semnul bucuriei de a trăi, fie și în viziune, împlinirea iubirii. Poemul reușește să iradieze fericire, și, după atâtea discuții pe temele tragismului sau pesimismului sau înstrăinării (care îi străbat opera), de ce nu am citi un Eminescu fericit?

Marmură cu ochii negri… / Poemul pune în scenă o temă romantică consacrată: adorația iubitei indiferente. Exercițiu de dicție în imagini cunoscute sau monolog provocat de vreun incident biografic real (dat fiind că textul a fost scris cândva, în anii tumultuoși ai relației cu Veronica Micle, 1879–1880)? Senzualități intens eminesciene („Cu fiori de fericire s-o trezesc din al ei somn/ Și pe farmecele-i toate eu, eu singur să fiu Domn…“, „Geaba îți mai porți pe brațe raiul dulcilor tăi sâni…“) stau alături de patetice exclamațiuni sentimentale și de comparații sărace („Dară vai, tu ești de piatră ca și veacul împietrit…“). E un aliaj de amintiri melodice din irmoasele atât de plăcute poetului pentru senzația de autenticitate a sentimentului, pe care o creează „oftaturile“ lor („Piatră tu ne-nsuflețită…“, „Cum ești dulce și frumoasă…“) și de construcții purtând peceți eminesciene cunoscute („chipul de-azi te face să uiți chipul cel de ieri…“). Expresivitatea aparte este, în acest caz, tocmai rezultatul acestui aliaj eterogen, rostit frenetic, amestec de tânguire și de morală filozofică despre iubire și timp – imagine a unui îndrăgostit care îi spune iubitei sale totul deodată și în toate felurile, decât că ea nu îl mai ascultă de mult, de foarte demult. Rostirea abundentă a iubirii este, aici, o rostire „în deșert“.

Tu ce râzi cu-atâta farmec… / Poemul-portret, luminos ca o camee, al iubitei, îndrăzneț în comparații mitologic-senzuale (deși, știm din exercițiile sale de versificație, ceea ce îl pasiona îndeosebi pe Eminescu era să găsească o rimă pentru „Venus Anadyomene“…),

pare scris dintr-o suflare, indiferent la repetiții și la sărăcia celorlalte două perechi de rime (haz/obraz, guri/încheieturi) în afara celei din urmă, spectaculoase. Tematic, poemul pare să ofere o alternativă la altă schiță rămasă în manuscris, care are exact aceleași proporții și folosește același tipar rimic; dacă aici e vorba despre o vedere a femeii din perspectiva îndrăgostitului, în versurile următoare, din ms. 2277, filele 48–51, poetul evocă suferințele provocate de absența iubitei. Dar forma metrico-prozodică, repetată, le așază, la o lectură comparativă, într-un interesant dialog:

În zădar boltita liră ce din șapte coarde sună
Suferința ta de moarte în cadențele-i adună
Mângâieri făcând din lacrămi, iar a ochilor tăi jale
Au făcut din ea regina lumii gândurilor tale
Așa-ncât la-nchipuirea lăcrămoaselor ei gene
E mai mândră decât zâna Venus Anadyomene… (EdP II, 351).

Lună ce treci… / În atelierul variantelor la *Stelele-n cer* figurează zeci de asemenea strofe, cadențând imagini poetice într-un harnic exercițiu care consta din a pune împreună două elemente din sfere diferite, înfățișate în primele două, respectiv ultimele două versuri ale unei strofe, cărora astfel li se revelează simetria ascunsă. Dacă fiecare strofă este o frază (Eminescu nu e foarte generos cu punctuația, ceea ce sporește ambiguitatea unor asemenea versuri, iar cititorul e lăsat să se descurce singur cu lectura lui…), atunci logica exercițiului este de a construi partea a doua (a strofei, ca și a frazei) ca pe o consecință la partea întâi. Partea întâi are însă, adesea, în centrul ei, un grup nominal exprimat printr-un clișeu împrumutat de poet din formulele de incipit ale versurilor populare: „Floare de…": floare de corn, floare-n păduri, floare prin foi, floare de vad etc.

Perpessicius vedea aici un număr mare de „variațiuni pe tema florilor, în care elementul de improvizație nu e întotdeauna înecat de cel mecanic și artificios" (EdP V, 399). Nu e prima dată când aprecierile marelui editor și exeget al lui Eminescu se dovedesc opace la subtilitățile împrumutului folcloric din creația poetului. Nici aici,

Perpessicius nu vede că, de pildă, *nu despre flori e vorba*, nu ele constituie „obiectul" poemului, ci o stare de spirit a eului, construită prin raportare la natura pe care acesta o contemplă (v., de ex., „Floare de corn / Dulce vestindu-mă / Întinerindu-mă / Sună din corn"). „Florile", adică incipiturile fiecărei strofe, sunt doar niște discrete (decorative) „proteze" destinate a ajuta expresia lirică, pe care Eminescu caută a le lăsa la vedere, în text, așa cum Cézanne, bătrân, lăsa la vedere pânza nepictată a tablourilor sale, pe care le atribuia unui nou gen: *nonfinito*, îi zicea el, cu o vorbă italienească. Era – s-a spus – o provocare adusă picturii, o expunere a esenței acesteia, care, finită sau nu, se afla acolo, sub ochii privitorului.

Jocul (exercițiul) eminescian se oferă unei lecturi similare, despre esența poeziei, care nu e „despre flori" și care, greu de exprimat, e totuși, acolo, întreagă, între „Dulce pătrunde-le" și „Dorul anime-ne", între „Doină de plângere" și „Domn pământesc". Nu, nu e ușor de citit. Formula eufonică, incantatorie, e o capcană, ca și jocul cu clișeul folcloric.

Ca o făclie stinsă… / În același an (1879) în care compusese acest uriaș monolog, Eminescu îi scria și Veronicăi, mărturisind aceeași stare de spirit: „Aștept telegramele Havas ca să scriu iar, să scriu de meserie, scrie-mi-ar numele pe mormânt și n-aș mai fi ajuns să trăiesc. Căci a suferi atât pentru ce? Pentru ca să te nefericesc pe tine, pentru ca și pe tine să te atrag în adâncimea mizeriei mele sufletești, a suferi atât nu este nici drept, nici nu are vreun scop…" (București, 28 decembrie 1879, DD 51).

Aceeași stare de spirit, colorată cu deznădejde și înstrăinare, animă acest discurs unde interogațiile esențiale, despre sensul vieții și al creației, nu mai sunt decât flori retorice (ca în primele două versuri ale poemului), pentru că subiectul reflecției se simte ajuns „dincolo" de orice posibilitate de a salva lumea – și de a se salva el însuși, odată cu dânsa. E un text al melancoliei („de gânduri negre-un stol / Te fac să simți în minte și-n inimă un gol…") – exemplar, în sine, pentru această uriașă temă a literaturii europene moderne.

Privirea ta cea caldă de lacrime e grea… / Ne-am obișnuit (grație exegezei, firește, și editorilor) cu un Eminescu dezamăgit de lume, melancolic, poet tragic, îndrăgostit de iubire și trădat de femeie, revoltat împotriva divinului și însetat de repaos. Locurile comune ale receptării sale îl portretizează ca „mai având un singur dor", aspirând la moarte și la o întoarcere în Nirvana, dispreţuitor faţă de lume etc. Au și aceste clișee îndreptățirea lor – măștile eului din lirica eminesciană sunt cât se poate de grăitoare în acest sens.

În replică, un asemenea poem oferă expresia (foarte amplă) a unor cu totul alte aspirații ale eului, ca explicație adresată iubitei (triste): Eminescu enumeră, dezvoltându-le cu o vizibilă plăcere a scandării retorice, o serie de comori ale realului (trimițând, subtil, spre ofertele de bogății supraomenești pe care i le face Demiurgul lui Hyperion, iar acesta le refuză, cerând doar „o oră de iubire"). E un răspuns prin care îndrăgostitul urmează să ceară ceva foarte important, dar, deocamdată, preț de jumătate de poem, „o ia pe departe". Ocolul prilejuiește plăcute imagini poetice, cu accente orfice, în care toate bogățiile lumii și toate elementele cosmice îl urmează pe îndrăgostitul care se visează „stăpân pe oameni, pe țări și oceanuri", „un zeu în omenire, un soare între regi". E o adevărată apoteoză, un portret al poetului „în glorie", pe care însuși și-l construiește.

Rostul ei se dovedește în a doua parte a poemului, când toate aceste bogății sunt puse la picioarele adoratei, ofrandă a îndrăgostitului „dezmoștenit de toate", în schimbul dreptului de a o adora pe ea. Strângându-și aripele enormei visări dinainte, poemul se concentrează acum asupra discursului eului abandonat de femeia iubită și osândit la dragoste în singurătate, într-o lume de suferință și damnare unde, cu un vers care va supraviețui atelierului acestuia, „Pierdută pentru mine, zâmbind numai să treci". Trecerea bruscă de la fericirea imaginației din prima parte la nefericirea absolută din cea de-a doua este mișcarea expresivă cea mai importantă a întregului poem.

O rămâi, rămâi cu bine… / Poemul ar putea figura între acelea pe care junimiștii le numeau „cantabile" (nu doar când era vorba de ceea ce scria Eminescu) și pentru care căutau, în seri amicale, melodii

potrivite. Întreaga construcție retorică (un discurs de adio al îndrăgostitului, părăsit de iubita sa) seamănă cu a unui cântec de lume, cu plânsete și reproșuri („În zădar mă ții în brațe / În zădar mă ții la piept…“, „Și din suflet eu te rump…“ etc.). Eminescu pare a se juca aducând împreună acest orizont cultural, popular (și drag lui, cum își amintesc cei ce l-au cunoscut), cu frânturi din limbajul înalt al poeziei de dragoste a predecesorilor săi, pe care știa așa de bine să o pastișeze („Da, amor fără de nume / Ce în veci am tăinuit…“). Narațiunea explicativă suplinește, ca la Bolintineanu, efortul vreunei metafore („Am iubit în tine visul / Tinereței mele scump, / Dar se duse tinerețea-mi / Și din suflet eu te rump…“). Înainte însă de a ne consola cu gândul că „adevăratul Eminescu“, cu care ne-a învățat posteritatea lui critică, e „în altă parte“, trebuie să admitem că, de fapt, Eminescu e *și aici*, în asemenea texte. Și să reflectăm la locul lor în ansamblul operei sale.

Cine ești? / Când, în februarie 1882, Eminescu îi scria Veronicăi, îngrijorat, despre intenția lui Maiorescu de a-i scoate un volum de versuri, spiritul lui autocritic se dezlănțuia cu referire la poeme care, astăzi, sunt „modelele“ stilului eminescian; nu-i mai plăceau, voia să le schimbe… „Titus îmi propune să-mi editez versurile și am luat de la el volumul 1870–71 din «Convorbiri» unde stau *Venere și Madonă* și *Epigonii*. […] ce greșeli de ritm și rimă, câte nonsensuri, ce cuvinte stranii! E oare cu putință a le mai corija, a face ceva din ele? Mai nu cred, dar în sfârșit să cercăm…“ (DD, 188). Oare pe această reflexivă, lungă, *Cine ești?* unde ar fi pus-o, într-un posibil volum? Editorii au restituit-o destul de târziu, Perpessicius afiliind-o atelierului de la *Apari să dai lumină*. Dar e un poem în sine, un amplu și articulat autoportret liric, colorat cu nuanțele melancolice ale trăirilor sale din perioada bucureșteană. Evocarea iubirilor și durerilor trecute, viața vestejită, pierderea iluziilor, blestemul lumii, noaptea cugetării, dorul de moarte – toate mărturiile poetice ale unui lirism tragic (și foarte modern) sunt de față. Arareori, cred, Eminescu a scris despre sine cu atâta amploare explicativă și cu atâta spirit de

sinteză poetică, fără a-și pune masca unui alter ego. Oare, într-un volum așa cum îl visa el, și pentru care *Epigonii* erau deja marfă veche, ar fi inclus un asemenea poem?

Cu recea nepăsare tu sufletu-mi aduci… / Așa cum observa, pe bună dreptate, Petru Creția, Eminescu trăia scriind și, adesea, în ceea ce scria „la prima mână", el traducea în versuri o stare de febrilitate pe care o putem regăsi și în corespondența lui intimă din aceeași perioadă. Sub aspectul artei poetice, nu este, poate, nimic „nou" față de ceea ce știm din alte poezii eminesciene de dragoste: femeia de marmură, invocarea iubitei, asocierea oximoronică dintre voluptatea dragostei și dorul de moarte, toate – încheiate (în ultima strofă) printr-o apoteoză a iubirii ca experiență de cunoaștere a eternității, a celeilalte dimensiuni („umbra iubirii cei de veci…").

Lucru interesant, poezia de față are parte – în literatura română contemporană – de o discretă replică (involuntară? …dar poate că fiecare poem e *și* o replică a unui alt poem care l-a precedat?), în temă și în rimă, care vorbește despre aceeași trecere a iubirii și despre aceeași incapacitate a eului de a i se opune. Ea se încheie cu versurile:

> Tu treci, prin ceață
> Și ochiul tău despică
> Logice pârtii-n
> Haosul de veci;
> Tu treci, iubire,
> Și eu știu că treci…
>
> (Ana Blandiana, *Tu treci, iubire…*
> – ABP, 161–162).

În aceeași vreme în care nota aceste versuri (un preambul la poemul *Apari să dai lumină*, finalizat în 1882), Eminescu îi descria Veronicăi, de la București, chinurile iubirii ce i-o purta, în tonuri similare: „Sfânta și dulcea și nobila mea amică, când vei crede tu în sfârșit fără umbră de îndoială că nu te pot iubi decât pe tine […] un om ca mine, care într-adevăr nici a crezut ceva, nici a iubit ceva, nici a dorit ceva măcar pe pământ, are ca toți oamenii în fundul sufletului

său necesitatea ca oricare de a se-nchina și de-a iubi ceva? Nu-nțelegi că pentru un suflet cât de sceptic și cât de necredincios totuși există necesitatea de-a crede și iubi. Cu cât această necesitate a fost mai oprimată, mai negată prin rațiune, cu atât ea a devenit mai adâncă, mai inextirpabilă…“ (scrisoare datată 5 ianuarie 1880, DD, 63).

Astfel a mea viață va trece uniform… / Perpessicius restituie poemul, deși manuscrisul este „barat în întregime și-n diagonală, cu cerneală neagră…“ (EdP V, 514) simțind poate, în el, cum se adună, ca niște fluvii subterane, energii tematice din izvoare diferite, dar la fel de puternice în construcția imaginarului poetic eminescian. În măsura în care apartenența textului poate fi retrasată la atelierul poemului *Renunțare*, prima care se citește aici este elegia iubirii pierdute. Dar, în versurile acestea, poetul se oprește la a schița portretul celui care evocă iubirea, a celui părăsit de iubire, astfel încât lirismul expresiei se vede purificat încă și mai mult, în alchimia unei rostiri agonice, la persoana întâi. Apoi, este un poem în care Eminescu refolosește o figură ale cărei cadențe îi plăceau și pe care o încercase și cu alte prilejuri: *somnul pământului*, aici „N-o să pot de somnul pământului s-adorm“ – o frază în care suferința celui ce-și dorește somnul din urmă răsună de ecourile echilibrului dintre somnie și trezie, cadențat în *Se bate miezul nopții*. Ironia cu care privirea-i cuprinde mulțimea („Mulțimea nu se naște decât spre a muri…“, „Numele lor e *nimeni*, *nimic* a lor ființă…“) adună filiere de imaginar dinspre *Icoană și privaz*, atelierul *Luceafărului* sau al *Scrisorilor* celor sarcastice și violente. Dar concentrarea eului asupra propriei, elaborate suferințe, asupra propriei – invocate – uitări sau stingeri are ghearele ascuțite ale dorinței de aneantizare exprimate în *Rugăciunea unui Dac*. Totul potențat de o utilizare foarte subtilă a formelor verbului „a fi“, de la un capăt la altul al textului. Nu e un „poem sintetic“, pe placul doxei despre „totalitatea eminesciană“, departe de asta. Ceea ce se vede aici e un Eminescu „la lucru“, folosind alfabetul poetic al temelor iubirii pierdute, respectiv al eului damnat, într-un exercițiu liric de mare intensitate.

Spre depărtat și mândru țărm… / În continuarea exercițiilor pe aceeași temă a iubirii în veci îndepărtate, care va da naștere în cele din urmă poemului *S-a dus amorul*, aceste versuri adună cioburile de imagini – foarte pregnante, chiar dacă neterminate și juxtapuse cu oarecare neatenție sau grabă – ale mai multor filoane tematice importante pentru discursul eminescian îndrăgostit. Este vorba despre „cânturi" care străbat, asemenea eului însuși, un ocean de „valuri și de vânturi", despre invocarea momentelor iubirii împlinite („ceasuri blânde de noroc…"), despre puterea vizionară a îndrăgostitului fericit (care „În țara mândră-a viselor / Deschide-o poartă largă", populată cu animale fantastice dintr-un mit adus cam brusc aici, în miezul exercițiului despre iubirea pierdută…), despre confuzia iubire–vis etc. Cititorul poate recunoaște aici piese eminesciene mici, disparate, care au intrat în alte compoziții lirice majore, sau se poate, pur și simplu, bucura de sonoritatea incantatorie a strofelor – singura care ține împreună mozaicul imaginilor, ca o țesătură subterană, de o foarte perceptibilă, de altfel, materialitate – materialitatea versului, a rimelor, a aliterațiilor.

Zadarnic cauți a scăpa… / Monolog despre zădărnicia condiției umane, versurile fac parte din atelierul *Luceafărului*. Față de ceea ce, acolo, va deveni monologul Demiurgului, explicitându-i lui Hyperion superioritatea lor în raport cu oamenii, aici strofele exersează mult mai multe imagini ale trecerii continue ca ipostază definitorie pentru speța umană, în raport cu mișcarea pe orbită a aștrilor. Anticiparea dictonului celebru, din poemul finit, „Să piară oamenii cu toți / Veni-vor iarăși oameni", este astfel înconjurată de numeroase „tablouri", a căror dinamică și cromatică caută cele mai potrivite haine de imagini pentru o singură idee: a trecerii absolute, căreia oamenii îi sunt supuși („Și când vezi soare-n asfințit / Că intră roșu-n apă / Pe alt pământ a răsărit / Și ziua o s-o-nceapă…"). Privirea care rostește acest monolog contemplă oamenii ca speță, de foarte sus și – în sensul unui celebru adagiu al lui Tudor Vianu despre imaginarul eminescian – „de foarte departe". Într-atât de departe încât să îi poată opune acestei treceri continue, acestei învârtiri eterne pe

aceleași orbite, atât o imagine aparte a timpului („E orice timp îndeosebi/ Și toate dimpreună"), cât și o seninătate supraomenească. Aceeași stare de spirit, senină, pe care o acuza Eminescu în scrisorile către femeia iubită, explicându-i *cum* scrie la „Legenda Luceafărului": „Cred că e un gen cu totul nou acela pe care-l cultiv acum. E de-o liniște perfectă, Veronică, e senin ca amorul meu împăcat, senin ca zilele de aur pe care mi le-ai dăruit." (scrisoare din 10 aprilie 1882; DD, 266). Că aceeași stare poate fi indusă eului de către circumstanțe atât de diferite nu trebuie să ne mire: Eminescu investește iubirea împlinită cu atributele unei experiențe de cunoaștere perfecte, comparabilă unei întâlniri cu Demiurgul atotștiutor al lumii…

Vino din păduri… / Strofele însumează exerciții lirice din preajma poemului *Ochiul tău iubit*, la care autorul lucra în aceeași perioadă. Construite pe schema invocării iubitei (și a „poveștii", ca nume eminescian al stării de grație a erosului), ele desenează o camee de delicatese și drăgălășenii. E discursul colorat de nimicuri și cadențat de incantații (repetiția formulei metrice, scurte, are un asemenea efect asupra ansamblului), e discursul fericit al îndrăgostitului către iubita sa. Ca de multe alte ori, aparențele tabloului amoros colorează însă un alt fel de căutare, în care, de pildă, îndrăgostitul își dorește să ia locul lunii (…pentru a avea acces la intimitatea femeii iubite), să fie oglinda chipului adoratei (or, în alfabetul simbolic eminescian, oglindirea conotează restituirea perfecțiunii obiectului oglindit, alcătuit astfel din două jumătăți simetrice: obiectul și imaginea lui din oglindă) – să poată, adică, îndeplini funcțiuni superioare micii idile de alcov. În ultima strofă – să își reveleze adevărata natură, luminoasă („Luminiș…"), ca manifestare (în visul femeii) a transcendenței înseși, pentru cunoașterea căreia idila nu e decât un fermecător instrument…

Tot ce-a fost or o să fie… / Atribuită de editori atelierului *Glossei*, mica reflecție despre condiția umană poate fi la fel de bine așezată în complicatele filiere ale nașterii *Luceafărului* – mai exact, ale discursului Demiurgului despre nimicnicia condiției umane. Comparația dintre speța umană și cea a aștrilor eterni, evident, îl preocupă

pe Eminescu, și avea să revină asupra ei în repetate rânduri (și forme). Dar aceste trei strofe nu trebuie privite doar ca parte a unui exercițiu fără început și sfârșit, obsedant și repetitiv. Pentru că, tocmai, ceea ce le individualizează este construcția sintetică, scurtă și sugestivă, în trei strofe corespunzătoare strict celor trei mișcări ale reflecției: prima strofă configurează o imagine a eternității, strofa a doua demontează, sub semnul celei dintâi, moartea și destinul, ca năluci ale uneia și aceleiași mișcări eterne, iar strofa a treia (introdusă ca o replică și o concluzie, totodată, prin „Numai…") așază omul, atârnat de visele sale (despre moarte și destin), într-o poziție de iremediabilă inferioritate față de eternitate. Poemul reușește să combine amărăciunea unei reflecții cu logica unei demonstrații în trei timpi, sacrificând acestei rigori posibila energie a imaginației, gata să numească, de altfel, apocalipse vizionare („Stingerea pe vecinicie", „Treacă stelele de sară", „Și pământurile piară"… etc.).

De pe ochi ți se ridică… / Dulcele sunet al melodiei cunoscute, al muzicii fericite din idila eminesciană, cu senzualitățile ei suspendate și cu jocul perechii întru „cumințenie": acestea sunt piesele mozaicului din tabloul de față, care înfățișează realizarea iubirii și – condiție a sa – suspendarea „cumințeniei", pentru clipa de acum. Senzuală, iubita suspendă timpul și oprește clipa: „Mâni voi fi cum vei pretinde / Dar cum sunt mă lasă azi". Gestul ei substituie nu doar vorbirea îndrăgostitului (pentru că, în aceste două versuri, care antrenează întreaga morală a poveștii, „iubita vorbește"), ci și trecerea timpului. Un clasic *carpe diem* se străvede prin luminozitatea scenei – și atât. Ceea ce nu e, de fapt, puțin în opera acestui poet atât de înclinat spre teme ale iubirii înstrăinate, pierdute, imposibile.

Nici luna luminoasă, nici stelele din ceri… / Deși pare o lamentație pe tema iubirii depărtate care vine să continue febrilitatea redactării din *(Cu recea nepăsare tu sufletu-mi aduci…)* (și, de altfel, amândouă aparțin atelierului aceleiași *Apari să dai lumină*, din 1882), textul are structura unei demonstrații logice foarte bine construite, care ține în frâu rostogolirea de imagini (ale iubirii pierdute, ale invocării eșuate

a femeii) și de rime (vad / cad, ceri / dureri, vieți / tinerețe, pustietăți / cetăți, cuprind / se-ntind etc. etc.) a unei exprimări de sine dezlănțuite. Dar, dedesubtul acestei cascade de topoi eminescieni, stă juxtapunerea demonstrativă a strofelor: cea dintâi anunță tema și enunță starea fundamentală a subiectului (îndrăgostit și pustiit); următoarele trei strofe, cu ajutorul unor comparații introduse de primul vers al fiecăreia, detaliază introspecția eului, pentru ca ultimele două să reia – concluziv – ideea enunțată în deschidere și să încheie desenul celor două siluete ale perechii „care nu se mai poate reface": un *eu* „însetat de somnul pământului", un *tu* ai cărui „ochi de înger" promit totul fără a da nimic.

Cum spuneam, nimic nu e nou aici, pentru cine a citit poezie eminesciană de dragoste. Dar totul poate fi spus la infinit, ca un discurs sisific destinat să cuprindă chinurile unei iubiri care este, deopotrivă, *totul* („singura mea avere sufletească, singurul meu amor, singura mea speranță în lume", îi scrie Eminescu Veronicăi în același an; DD, 85) și nu mai este *nimic*, pentru că „trece cu întreaga-i putere, pe când treci…".

Vântul scutură toți merii… / Înrudită formal cu *Somnoroase păsărele*, această schiță a unei idile, presărată cu prețiozități și diminutive mai rar tolerate de limbajul poetic eminescian, pare un exercițiu pe temă dată. Principala sa calitate e, fără îndoială, muzicalitatea, ceea ce o apropie de poemele „cantabile" pe care Eminescu le aducea Junimii, precum își amintește Iacob Negruzzi: „De pe atunci datează începuturile sale de poezii în formă populară, pe care mai târziu le-a perfecționat așa de mult. Sâmbătă seara venea obișnuit cu câteva poezii de acestea, cărora Junimea le dădu epitetul de *cantabile*, fiindcă adeseori le intonam în cor spre înveselirea tuturora și a autorului însuși, care, când era bine dispus, lua și el parte la cântarea comună." (Iacob Negruzzi, *Amintiri de la Junimea*, în MdE, 244). Eminescu cântând, alături de ceilalți junimiști, în finalul unei seri literare: iată o scenă demnă de un exercițiu de imaginație, fie și pe ritmurile acestui text redescoperit.

Putut-ai tu a-ți bate joc… / Aceasta e o parte a poemului *Când amintirile,* pe care autorul nu o dă spre publicare lui Iosif Vulcan, pentru revista *Familia*, când îi înmânează acestuia, aflat în trecere pe la București, un grupaj de poeme mai vechi. Violența ei, tema iubirii trădate tratată într-o adresare directă, finalul apoteotic, care echivalează însăși creația poetică cu un viitor blestem, toate acestea îl făceau pe Perpessicius să noteze, grăbit, că o confruntare a textului cu corespondența lui Eminescu cu Veronica Micle s-ar impune. Poate că așa stau lucrurile, iar recenta ediție a scrisorilor eminesciene regăsite (*v.* DD) încurajează o asemenea (viitoare) lectură. Dar există un comentariu mai vechi, al unui alt împătimit editor al manuscriselor eminesciene, Petru Creția, asupra acestei „părți rămase în manuscris" a poemului cunoscut, care stabilește, pentru cazul de față, dreapta cumpănă între elementul biografic și cenzura artistică: poezia e „redactată ca o adresare personală și de o nemijlocire a simțirii numai pe alocuri salvată de puterea verbului. Textul este de o extremă violență a reproșului, mergând până la denunțare în fața lumii și a vremurilor ce vin. Și până la blestem. […] Scrie așa, Eminescu, fiind rănit și vădit surexcitat. Dând spre tipărire numai prima parte a poeziei, el se arată conștient de faptul că asemenea anateme și injurii, reluate în zeci de versuri, nu au ce căuta în lumea poeziei". (EEC, 66). Dar au ce căuta, ne grăbim să adăugăm, în edițiile restitutive ale operei eminesciene, în măsura în care contribuie la cunoașterea diferitelor „voci" (ca tot atâtea moduri de a scrie) ale poetului…

Ori sus la munte de-or trăi… / Pentru Perpessicius e doar un „crâmpei" răzleț, gravitând în jurul lui *Mușat și ursitorile* (scris și acesta tot în 1882). Dar structura metrică, precum și tema nimicniciei vieții omenești îl situează, mai degrabă, în preajma *Luceafărului*, din atelierul căruia răzbat chiar turnuri de frază („Oriunde oameni vei găsi…") sau interogații retorice („Ce-ți pasă ție…"), mici accente dintr-un timbru liric pe care Eminescu îl stăpânea de-acum prea bine – și știm că pe asemenea „voci exersate anterior" aveau să se sprijine tot mai mult exercițiile lui poetice, pe măsură

ce va fi stăpânit de boală și, în anii următori, va lupta spre a nu se pierde de sine.

Strofele au o dicție cumva axiomatică, fiecare al patrulea vers exprimând în chip memorabil câte o idee despre destinul omenesc raportat la eternitatea cosmosului și a morții. E o spirală incantatorie, a unui ritm știut, care continuă (potențial – la infinit) să explice, prin imagini bine alese (altele, aproape întotdeauna altele), condiția umană. Surpriza poate fi adusă, aici, de o lectură „neatentă": dacă ochii alunecă pe pagină (și) în alte direcții decât cele impuse de logica scriiturii (adică nu de la stânga la dreapta și de sus în jos, vers cu vers…). Îmbinând versuri aflate altminteri la distanță, acestea vor continua să aibă – împreună – un sens nu cu mult diferit de tema poeziei. A se vedea, de pildă, „Ce-ți pasă ție c-au murit…"/ „Căci oricât aur s-ar vărsa…" / „Luna ce pare pe sfârșit / De-a pururi o să-nceapă…", sau chiar alăturarea tuturor versurilor ultime, în succesiunea strofelor: „Se nasc și mor și se-ngroapă…" / „Viețile-s tot acele…" / „Și laudă vremea cea veche…"/ „Și plâng când moartea s-arată…" / „Sub mantă de purpură-ntinsă…"/ „Tot moarte 'n veci o să se cheme…" / „Se nasc și mor și se-ngroapă". Sensul general e acolo, același, ceva mai ambiguu (totuși, nu cu mult mai ambiguu), cadența e aceeași, și atunci…? Desigur că Eminescu nu viza o asemenea lectură (în tradiția poetică occidentală, ea trebuia să fie posibilă pentru unele forme lirice, precum sonetul din epoca lui Petrarca…). Dar poate că, șlefuite de utilizările repetate, în alte contexte, imaginile care compun acest poem au ajuns să își poarte, fiecare, individualitatea și sensul propriu, fără a se mai supune deplin nici unei combinații noi, rezistente la tentativele de des-facere, ca tot atâtea organe ce nu pot fi sfărâmate…?

De glasul tău s-a ridicat cântarea… / Deși scrise împreună, nimeni nu poate fi sigur că aceste șase versuri (alcătuind două terține imperfecte, lipsite de continuitate între ele, pentru că versul al doilea nu rimează cu versurile patru și șase…) compun de fapt un poem. Notații grăbite, exerciții colaterale unui poem (*Mușat și ursitorile*) în albia căruia nu s-au vărsat, ele au un grad ridicat de neclaritate,

obținută conform unora din cele mai eficiente „rețete poetice“ eminesciene de ambiguizare a poemelor sale. Aici, însă, totul se întâmplă pe o suprafață foarte îngustă de text. Mai întâi, poetul utilizează o expresie gramaticală eliptică a cauzei, prin prepoziția „de“, în construcții antepuse și care primesc, astfel, o anume solemnitate: „*De* glasul tău s-a ridicat cântarea“ înseamnă „Din cauza glasului tău s-a ridicat cântarea…“ Soluția îi place, o repetă în fiecare vers al primei terține, după cum repetă (altă resursă de ambiguitate) pronumele de persoana a doua. Cine e acest „tu“, adresat oblic prin adjectivul posesiv? Răspunsul (o persoană capabilă să determine mișcări ale elementelor cosmice…?) nu poate fi decât foarte vag. A doua strofă nu ajută, nici ea, ci continuă seria „ambiguizărilor“, deschizându-se prin corelarea sintactică a trei elemente abstracte („Împătimit e farmecul palorii“), care și-ar putea schimba locul în propoziție, cu același efect de sens (încercați „Fermecată-i patima palorii“ sau „Palid e farmecul patimei“ sau „Fermecată-i paloarea patimei“… etc.). Versul face aluzie la calitățile oximoronice (palidă și pătimașă…) ale unei persoane a treia, de astă dată (exprimate tot oblic, tot printr-un atribut posesiv, „ochii *ei*“), care are „umbroase gene“ ce „mă privesc“ (un clișeu poetic). În sfârșit, poemul (poem să fie…? firește, de vreme ce poate fi citit ca atare…) se încheie cu o aliterație („adânc-adormitorii“) ce lasă în prim-plan un motiv liric marcat discret de uzajul erotic eminescian: motivul somnului adânc ce însoțește iubirea împlinită. Despre cum se poate lega prima strofă de cea de-a doua și despre ce alte sensuri de lectură se pot „practica“ aici, fiecare cititor e liber să își încerce puterile…

De ce regina nopților… / Am mai spus că imaginea operei lui Eminescu în posteritate este, în cea mai mare măsură, opera editorilor săi. Pentru unul dintre cei mai importanți, pentru Petru Creția, descoperirea acestui poem a fost, fără îndoială, un punct culminant al menirii pe care înțelegea să și-o asume, ca editor al poetului. Să-l lăsăm de-aceea să ne însoțească, prin comentariul lui, învăpăiat de fericirea descoperirii, posibila lectură: „în poezia aceasta, astrul mort sau care moare de veacuri este însăși luna, luna unui cer care nu e

«decât un vis / Al liniștei celei eterne», luna care exercită asupra lumii, a valurilor mării, a iubirilor, atracția magnetică și plină de farmec a morții. Și apoi surpriza ultimei strofe: din declinul și din oprirea din mers a universului ar izvorî nu întunericul final, ci o intensă lumină, aceea care bântuie și sfâșie ultimele luni de mare poezie eminesciană. Dar poezia mai are o surpriză, de ordin formal: față de strofa tipică pentru *Luceafărul* și multe poezii ale acestei vremi, […] alcătuită din versuri iambice de 8 silabe cu rime masculine alternând cu versuri, tot iambice, de 7 silabe cu rime feminine, *De ce regina nopților* are strofele încheiate cu câte un vers de 9 silabe. […] Efectul melodic […] este plin de un straniu farmec, ca o neașteptată încetinire și lărgire a respirației poetice…“ (UnD, 19).

Și nici am prins măcar de veste… / Este *a șasea* variantă, penultima, a poeziei *De-or trece anii*. Decizia de a publica versiunea *a șaptea* îi aparține lui Titu Maiorescu, care caută în lada cu manuscrisele poetului versuri destinate a întregi ediția de *Poesii* apărută, apoi, în decembrie 1883, fără acordul autorului. Ceea ce editorii (în frunte cu Perpessicius) vor acuza drept neglijență în această versiune, adică: o anume structură orală a discursului, juxtapunerea repetată a unei imagini/situații (din primele două versuri ale fiecărei strofe) cu explicația ei, fie și prin enigmatic-jucăuș-alternatul „nu știu ce – nu știu cum“ (în ultimele două versuri ale fiecărei strofe), toate acestea pot constitui, la un alt fel de lectură, un punct de sprijin pentru o descoperire aparte, a *vocii* eminesciene. E o voce ce se explică, argumentează, caută să (își) spună perplexitățile de îndrăgostit. Timbrul ei necenzurat (poeticește) pe cât e de sincer în a se rosti, pe atât e de încântat de formula lui „nu știu ce și nu știu cum“. Ea îi permite să nu spună, de fapt, totul, să lase o aură de jucăuș mister „explicațiilor“ sale.

Pe ceruri departe… / Este un exercițiu pe aceeași temă ca și [*De mii de ani până la ea*], dar cu altă metrică și cu o scandare în consecință mai accelerată a întrebărilor („Cum tremură ea?“, „De ce mai lucește / Pe ceruri de ce? / Când este și nu e / Când nu e și e?“ etc.).

În manuscrisul de față, interesul poetului pare să se concentreze tocmai asupra punctului culminant al respectivei cascade de interogații, pe care îl reia în patru variante scrise alături cu penultima strofă din acest text. Le redăm în cele ce urmează, pentru efectul lor incantatoriu (într-o lectură succesivă), ca și pentru a încuraja cititorii să descopere energia creatoare, febrilă, eminesciană, care punea pe hârtie o variantă după alta, uneori, fără să revină, fără să aleagă între ele, mânată numai de o dorință de expresie. Fiecare variantă e de o ireductibilă ambiguitate, fiecare se poate deschide spre o altă dezvoltare a imaginii inițiale, fiecare e o ipoteză pentru un text posibil. Modificările de la o variantă la alta sunt minime, dar ele se pot dovedi, la o lectură comparată, foarte interesante pentru configurarea sensului de ansamblu:

De ce mai străluce?
Căci stelele vor
Să semene-n toate
Cu noi, tuturor.

De ce mai străluce?
Căci stelele vor
Să semene dulce
Murind, tuturor.

De ce mai lucește?
Căci stelele vor
Să fie ca tot ce
Iubim, pe când mor. (EdP III, 316)

Din sânul vecinicei uitări… / Poemul e foarte apropiat de unul din cele șapte manuscrise pe care autorul le-a dat lui Iosif Vulcan și care au fost publicate, apoi, în revista *Familia* din 1883–1884. Chiar alături de varianta acestuia, *Din noaptea…*, Iosif Vulcan profita de ocazie spre a-și anunța cititorii despre însănătoșirea poetului: „Aflăm cu mare bucurie că sănătatea poetului Eminescu pare a se

fi îmbunătățit. N-a mai avut nici un atac și se speră că nu va mai avé. Răspunde foarte bine întrebărilor ce i se pun, dar aceasta îl cam ostenește. Se arată foarte afabil. Starea sa fizică e bună." (EdP III, 293). Totul, în povestea care înconjoară poemul, e dorință și aspirație (de fapt, de nerealizat): dorința redactorului („naș" al lui Eminescu) de la *Familia* ca veștile despre poet să fie într-adevăr bune, dorința autorului de a fi publicat – și de a reîncepe să scrie poezii noi, chiar dacă aceste versuri sunt mai degrabă ecouri ale unui izvor de fapt secătuit de boală, în sfârșit – dorința vocii îndrăgostite (care constituie tema principală atât în acest text, cât și în *Din noaptea*) de a revedea ființa iubită, „chiar dacă ochii, cândva plini de raze, sunt acum stinși și gura fără glas…" (Creția, EEC, 95).

Bibliografie

Ediții & sigle

EdP Mihai Eminescu, *Opere*, vol. I – XVI, ediție critică întemeiată de Perpessicius.

DD *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit*, corespondență inedită Mihai Eminescu – Veronica Micle, Scrisori din arhiva familiei Graziella și Vasile Grigorcea, ediție îngrijită, transcriere, note și prefață de Christina Zarifopol-Ilias, Iași, Polirom, 2000.

SAD Ștefan Augustin Doinaș, *Foamea de unu*, București, Eminescu, 1987.

ABP Ana Blandiana, *Poezii*, prefață de Eugen Simion, București, Minerva, col. Biblioteca pentru toți, 1989.

MV Mircea Ciobanu, *Murmurul variantelor*, prefață la ediția Eminescu, *90 de poezii*, Editura Prometeu, București, 1991.

CrI Varlaam, *Carte românească de învățătură, duminecile de preste an și la praznice împărătești și la svenți mari*…, ed. de S. Toma, prefață și studiu de D. Zamfirescu, București, Ed. Roza Vânturilor, 2012.

Studii & sigle

DAO Ioana Em. Petrescu, *Odă (în metru antic)*, în Ion Pop, coord. *Dicționar analitic de opere literare românești*, Cluj, Casa Cărții de Știință, 2007, vol. 1, pp. 675-676.

EEC Petru Creția, *Eminescu editat și comentat de…*, Humanitas, București, 1994.
UnD Petru Creția, „Un nou dar al manuscriselor eminesciene", în *Manuscriptum*, nr. 1(82), an XXII (1991), pp. 10-21.
MdE *Mărturii despre Eminescu*, selecție, note, cronologie și prefață de Cătălin Cioabă, București, Humanitas, 2013.
MlE George Gană, *Melancolia lui Eminescu*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2002.
EsdA Rosa del Conte, *Eminescu sau despre Absolut*, traducere de Marian Papahagi, Cluj-Napoca, Dacia, 1990.
SnC Ilina Gregori, *Știm noi cine a fost Eminescu?*, București, Art, 2008.
TE Petru Creția, *Testamentul unui eminescolog*, București, Humanitas, 1998.

Indice de titluri

[***A**ciea-s codrii lunei…*] 41
[*Acum toate-s ale noastre …*] 155
[*Adormit-a în Adana…*] 151
[*Amor, drăgălaș copil…*] 79
[*Astfel a mea viață va trece uniform…*] 188
[*Atuncea neființa, ființa nu erau…*] 95

[***C**a o făclie stinsă…*] 175
[*Când de-osteneală geana-abia se ține…*] 83
[*Când te-am văzut, copilă, treceai așa frumoasă…*] 82
[*Când voi muri s-aud…*] 164
Cântecul unui mort 130
[*Ce-atribuiți Dumnezeirii…*] 136
[*Ce-i etern?…*] 49
[*Chiar somnul meu începe să te-nvoace…*] 119
Cine ești? 183
[*Ciudat isvod e omul…*] 97
[*Codrul verde ne îngână…*] 157
[*Credeam ieri că steaua-ți…*] 37
[*Cu recea nepăsare tu sufletu-mi aduci…*] 186
[*Cum cântam odinioară…*] 109
[*Cum s-a dus norocul nostru…*] 120

[***D**e câte ori, iubito, mă uit în ochii tăi…*] 159
[*De ce regina nopților…*] 206
[*De dau într-o parte mreaja…*] 57
[*De glasul tău s-a ridicat cântarea…*] 205
[*De mii de ani până la ea…*] 122
[*De pe ochi ți se ridică…*] 196
[*Din sânul vecinicei uitări…*] 211

[***G**ândirea mea în vremi trecute-noată…*] 108

Iubita vorbește 111

[***Î**n câmpiile albastre ale cerurilor…*] 48
[*În lumina albăstrie…*] 84
[*În modul vechi soarele sună…*] 39
[*În ochii mei nimica de azi nu are preț*] 114
[*În viața mea de cântece-nsoțită…*] 166
[*Întrebi o soră…*] 45

Le baron de trois étoiles 141
[*Lună ce treci…*] 172

Maio 38
[*Marmură cu ochii negri…*] 169
[*Moarte*] 50

[***N**ainte de-a privi în a ta față…*] 47
[*Nădejde și-ntărire…*] 162
[*Nenorocit noroc de-a fi iubit…*] 78
[*Nici luna luminoasă, nici stelele din ceri…*] 197
[*Nu simți în piept o dulce-nduioșare…*] 93
[*Nu… nu sunteți ca iarba…*] 75

[***O**, amor!…*] 167
[*O poveste…*] 58
[*O, rămâi, rămâi cu bine…*] 181
[*O, tăceți…*] 87
[*O umbră e ființa-i…*] 121
[*O, tu, frumoasă damă albă…*] 85
[*Ori sus la munte de-or trăi…*] 203
[*Oricare altul chiar un geniu pară-și…*] 138

[***P**arcă născut sunt în aproape de valuri…*] 153
[*Pe ceruri departe…*] 209
[*Pe-al codrilor verde…*] 126
[*Pe-atunci nu era moarte, nimic nemuritor…*] 132
Potiphar 52
[*Prin munți ca cenușa …*] 129
[*Prin negre crengi de brad…*] 149
[*Privirea ta cea caldă de lacrime e grea…*] 179
[*Putut-ai tu a-ți bate joc…*] 201

[***R**ăsună corn de aur…*] 44
[*Revars-asupra mea lumină lină…*] 161

[***S**ă cânte pe eroii puternici și viteji…*] 146
[*Spre depărtat și mândru țărm… *] 189
[*Stând cu șiruri de imagini…*] 128
[*Sub lumina albăstrie…*] 106
[*Suntem ca flori pripite…*] 77

Și ce capăt o să aibă astă comedie lungă?…] 69
[*Și ce să voi eu de la tine…*] 139
[*Și munți pierduți în nouri…*] 46
[*Și nici am prins măcar de veste…*] 208
[*Șoptește numai…*] 124
[*Șoptește-mi, Clara, tainice cuvinte…*] 94

[***T**e-am pus, iubită muză, cu mine să petreci…*] 116
[*Te-aș blestema pe tine, Zamolxe…*] 134
[*Tot ce-a fost or o să fie…*] 195
[*Tremurau prin ramuri stele…*] *144*
[*Tresare miază-noaptea în inima de-aramă…*] 40
[*Tresărind scânteie lacul…*] 142
[*Tu ce râzi cu-atâta farmec…*] 171
[*Tu, revistă ageamie…*] 107

[**Ț**iștiit-ați comediantul…] 88

[***U**n far e soarele în marea lumei…*] 56
Un roman 61

[***V**ântul scutură toți merii…*] 199
Versuri cu unghii 104
[*Vino din păduri…*] 193
[*Vreme trece, vreme vine…*] 72

[***Z**adarnic cauți a scăpa…*] 191
[*Zburam…*] 59

Cuprins

Din penumbra tiparului (prefaţa editorilor) 5
Cronologie 17

VERSURI DIN MANUSCRISE

[*Credeam ieri că steaua-ţi…*] 37
Maio 38
[*În modul vechi soarele sună…*] 39
[*Tresare miază-noaptea în inima de-aramă…*] 40
[*Aciea-s codrii lunei…*] 41
[*Răsună corn de aur…*] 44
[*Întrebi o soră…*] 45
[*Şi munţi pierduţi în nouri…*] 46
[*Nainte de-a privi în a ta faţă…*] 47
[*În câmpiile albastre ale cerurilor…*] 48
[*Ce-i etern?…*] 49
[*Moarte…*] 50
Potiphar 52
[*Un far e soarele în marea lumei…*] 56
[*De dau într-o parte mreaja…*] 57
[*O poveste…*] 58
[*Zburam…*] 59
Un roman 61
[*Şi ce capăt o să aibă astă comedie lungă?…*] 69

[*Vreme trece, vreme vine…*] 72
[*Nu… nu sunteți ca iarba…*] 75
[*Suntem ca flori pripite…*] 77
[*Nenorocit noroc de-a fi iubit…*] 78
[*Amor, drăgălaș copil…*] 79
[*Când te-am văzut, copilă, treceai așa frumoasă…*] 82
[*Când de-osteneală geana-abia se ține…*] 83
[*În lumina albăstrie…*] 84
[*O, tu, frumoasă damă albă…*] 85
[*O, tăceți…*] 87
[*Țiștiit-ați comediantul…*] 88
[*Nu simți în piept o dulce-nduioșare…*] 93
[*Șoptește-mi, Clara, tainice cuvinte…*] 94
[*Atuncea neființa, ființa nu erau…*] 95
[*Ciudat isvod e omul…*] 97
Versuri cu unghii 104
[*Sub lumina albăstrie…*] 106
[*Tu, revistă ageamie…*] 107
[*Gândirea mea în vremi trecute-noată…*] 108
[*Cum cântam odinioară…*] 109
Iubita vorbește 111
[*În ochii mei nimica de azi nu are preț…*] 114
[*Te-am pus, iubită muză, cu mine să petreci…*] 116
[*Chiar somnul meu începe să te-nvoace…*] 119
[*Cum s-a dus norocul nostru…*] 120
[*O umbră e ființa-i…*] 121
[*De mii de ani până la ea…*] 122
[*Șoptește numai…*] 124
[*Pe-al codrilor verde…*] 126
[*Stând cu șiruri de imagini…*] 128
[*Prin munți ca cenușa …*] 129
Cântecul unui mort 130
[*Pe-atunci nu era moarte, nimic nemuritor…*] 132
[*Te-aș blestema pe tine, Zamolxe…*] 134

[*Ce-atribuiți Dumnezeirii…*] 136
[*Oricare altul chiar un geniu pară-și…*] 138
[*Și ce să voi eu de la tine…*] 139
Le baron de trois étoiles 141
[*Tresărind scânteie lacul…*] 142
[*Tremurau prin ramuri stele…*] 144
[*Să cânte pe eroii puternici și viteji…*] 146
[*Prin negre crengi de brad…*] 149
[*Adormit-a în Adana…*] 151
[*Parcă născut sunt în aproape de valuri…*] 153
[*Acum toate-s ale noastre …*] 155
[*Codrul verde ne îngână…*] 157
[*De câte ori, iubito, mă uit în ochii tăi…*] 159
[*Revars-asupra mea lumină lină…*] 161
[*Nădejde și-ntărire…*] 162
[*Când voi muri s-aud…*] 164
[*În viața mea de cântece-nsoțită…*] 166
[*O, amor!…*] 167
[*Marmură cu ochii negri…*] 169
[*Tu ce râzi cu-atâta farmec…*] 171
[*Lună ce treci…*] 172
[*Ca o făclie stinsă…*] 175
[*Privirea ta cea caldă de lacrime e grea…*] 179
[*O, rămâi, rămâi cu bine…*] 181
Cine ești? 183
[*Cu recea nepăsare tu sufletu-mi aduci…*] 186
[*Astfel a mea viață va trece uniform…*] 188
[*Spre depărtat și mândru țărm…*] 189
[*Zadarnic cauți a scăpa…*] 191
[*Vino din păduri…*] 193
[*Tot ce-a fost or o să fie…*] 195
[*De pe ochi ți se ridică…*] 196
[*Nici luna luminoasă, nici stelele din ceri…*] 197
[*Vântul scutură toți merii…*] 199

[*Putut-ai tu a-ți bate joc…*] 201
[*Ori sus la munte de-or trăi…*] 203
[*De glasul tău s-a ridicat cântarea…*] 205
[*De ce regina nopților…*] 206
[*Și nici am prins măcar de veste…*] 208
[*Pe ceruri departe…*] 209
[*Din sânul vecinicei uitări…*] 211

Note de Ioana Bot. 213
Bibliografie 281
Indice de titluri 283